

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2004

magazin istoric

Anul XXXVIII – serie nouă – nr. 4 (445)
aprilie 2004

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Anul acesta, cu prilejul centenarului nașterii (11 mai 1904) marelui pictor și sculptor catalan Salvador Dalí, mai multe orașe din Spania (Barcelona, Madrid), S.U.A. (Saint Petersburg), Olanda (Rotterdam) vor găzdui expoziții ample cu piese ale creației celui care a lăsat o urmă incendiară în istoria artei (Christos răstignit, lucrare din 1951)

2 Statuete din lut, descoperite la Drăgănești-Olt, în locul numit Corboaica, mărturie peste timp ale artei neolitice din România

3 Afișele primelor patru ediții ale Jocurilor Olimpice moderne; imagini reproduse din lucrarea *România la Jocurile Olimpice*, apărută în anul 2002

4 Roata Norocului, cea care înalță și coboară oamenii, așa cum a făcut-o și cu șambelanul Pierre de La Brosse, în secolul XIII

Revistă editată de
**FUNDATIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEI,
academician VIRGIL CÂNDEA,
academician
DINU C. GIURESCU**

**Redactor-sef
Dorin Matei**

**Secretar general de redacție
Florentina Dolghin**

Redactori:

Ioan Lăcustă,
Irina Sălăvăstru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

**Secretar de redacție
Theodor Lianos**

**Director economic
Doina Pascu**

**Documentare
Mădălina Geambașu**

**Corectura
Georgeta Apreoteșei**

**Secretariat:
Constanța Avram,
Daniela Singuran**

**Difuzare
Constantin Mușat**

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș**

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1. Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

aprilie

2004

4 Europeni și ortodocși

D. STĂNILOAE

ATUNCI, ROMÂNIA PUTEA DISPĂREA

5 Un Lenin al României

Cristian Racovski

S. TĂNASE

11 Iași-Chișinău- Odessa, triumfiul cu patru laturi

Amintiri din refugiul
de la Iași. 1918

GH.GH. MÂRZESCU

14 Războiul rece descriș din interior

...Campbell, istoric
și diplomat

R.R. FLORESCU

DICTIONAR ISTORIC

19 Haholii

S. OMER

23 Aliatul supravegheat

Misiunea militară
germană în România

E. MATEI

VITRINE CU MEMORIE

28 Muzeul Militar Național

C. SCAFESȚ,
H. ȘERBĂNESCU

33 Creșterea și descreșterea intelectualității polone

B. LUFT

PE VREMURI OAMENII ÎSI TRIMITEAU SCRISORI

37 Corespondențe culturale A. de Hertz

G. FILITTI

42 Un german în Italia

Frederic II Hohenstaufen,
împăratul luminat,
poliglot și prost crescut

M. DRAGANOVICI

46 De la România Mare la România ciuntită

Întâiul întâi de mai
comunist

L. BARBUL

ISTORIE TRĂITĂ

53 Viața ca o pasiune
V. REBENGIUC

59 Drumul
către Atena
*România
la Jocurile Olimpice*
M. PENEȘ

61 Monumente
care au fost... și vor fi
Eugeniu Carada
C. PĂUNESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Actori la... poliție
A.A. SPÂNU

70 Eleganța unor
statuete milenare
A. GROSU

HOOVER INSTITUTION

72 Adriana
Georgescu: depozitie
anticomunistă

73 Vis sfârtec
de bombe
*Înapoi, la...
Bumbesti-Livezeni*
W. LANG

77 „Exil“
la curtea țarului
*Întâiul ambasador
britanic în Rusia*
TH. STĂNESCU-
STANCIU

REVERBERATH

82 Și totuși, Carol II
s-a oprit la Jimbolia
P. DRĂGAN

85 Cine sapă groapa
altuia...

Cazul Pierre de La Brosse

89 A doua scrisoare
din Basarabia

I. BABAN

RUBRICI

41; 84

Eveniment

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 În București,
acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

10; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

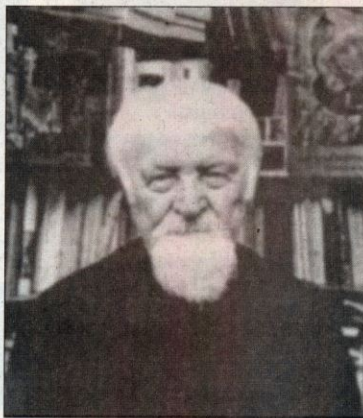
ROMÂNUL ȘI ORTODOXIA

Ortodoxia a fost cea mai adâncă putere a unității noastre în tot trecutul, când diferite împrejurări măștere au reușit să ne țină dezbinați în planul politic. Să nu pierdem acest ultim fundament al unității și identității noastre [...]

Aș vrea să pun în relief aici alte câteva trăsături ale specificului superior al spiritualității românești, care prezintă o pecete a ortodoxiei. Aceste trăsături sunt echilibrul sufletesc, bunătaea și sentimentul de taină, deci de mare adâncime al realității trăite de poporul nostru.

a) Românii sunt un popor echilibrat. De aceea, sesizând orice exagerare într-o parte sau alta a cuiva, îl întâmpină cu umor sau, când e persistent, cu ironie. Românului nu-i plac laudele de sine ale cuiva, necontinuitatea în fapte, unilateralitatea. Acela e pentru român „cam într-o ureche”, „cam într-o parte”. Nu prețuiește contradicțiile „dialectice” pentru aflarea adevărului, ci caută acordul, buna înțelegere. De aceea nu-i plac nici pretențiile celor ce voiesc să stăpânească asupra altora. În sat se prețuiesc toți unul pe altul, dar în același timp fiecare caută să placă satului, să nu se facă de râs. În sat preotul nu trebuie să fie „domn”, ci părinte familiar. Nu place poporului nostru puterea afirmată de catolicism, ci „sobornicitatea”, comuniunea reciprocei prețuiri. În echilibrul la care ține românul, el trăiește armonia care unește toate ale universului, nu cultivă dialectica, lupta, pentru că nu o vede pe aceasta ca trăsătură dominantă a universului.

b) Românii sunt un popor de oameni buni. Ei unesc bunătaea cu mila și smerenia. „Râsul” unuia de altul nu merge la adânc, ci îndată ce unul vede pe altul în suferință, apare în el

DUMITRU STĂNILOAE

bunătaea, mila. Românul râde de cel fălos. Îi place omul smerit, care-și cunoaște granițele. Ține seama de valoarea semenilor săi. De aici cuvântul „cuviniță”, care nu poate fi tradus în alte limbi. Și din aceasta reiese că nu-i place să se vadă afirmată puterea față de el. Dar nici el nu-și afirmă puterea față de alții.

c) Românul are un adânc sentiment de taină față de toate. El vede pe Dumnezeu în fiecare om și în fiecare lucru, ca și în toate faptele sale în

care reușește. Și în aceasta se vede duhul ortodoxiei, pentru că Hristos e în tot omul botezat și „mers la biserică”, nu e separat de oameni și de lume ca în Occidentul pe care și-a pus pecetea separatismul catolic. Cântecul lui nu sunt săltărețe, imprimate de fapte trupești, ci doine duioase, sunt cântece de „dor și jale”, pline de reflexiune spirituală la celălalt ca ființă spirituală, nu doar trupească, cum sunt cântecul apusene. Cântecul românesc exprimă comuniunea mai profundă între persoane, dorul după persoana iubită, depărtată, tristețea de a nu putea s-o aibă aproape. Această încă deschide orizontul românilor spre misterul de dincolo de lumea aceasta de care e umplută persoana, spre Dumnezeu.

Ea face posibilă comunicarea cu ceilalți în Dumnezeu. Desigur, această superioritate spirituală a ortodoxiei trăită de poporul român nu face ortodoxia mai puțin dornică de o apropiere ecumenică a tuturor creștinilor. Unirea sau comuniunea mai profundă trăită între persoane o face să dorească, mai mult decât pe catolicii uniți exterior printr-o putere dominatoare și pe protestanții și neoprotestanții individualiști, unirea cu toți.

(Revista română, nr. 3-4-5/1993; fragmente)

În anii 1918-1919, în toată Europa, guvernele aveau mari probleme cu grupuri de radicali, anarhiști, bolșevici, dezertori, extremiști, organizații paramilitare care conspirau contra lor, când nu ieșeau în stradă înarmate pentru a le răsturna. În toate cazurile găsim implicați agitatori bolșevici locali sau emisari veniți din Rusia. E vorba apoi despre fonduri uriașe, pe care aceștia din urmă le transportau de-a lungul Europei. În Germania, Finlanda, Ungaria, Franța, Italia, Bulgaria, peste tot unde situația de criză provocată de război putea fi exploatată de Lenin, Troțki și ceilalți, conform scenariului revoluției proletare mondiale. Statul major bolșevic urmărea atent situația, preocupat de declanșarea unor lovituri, oriunde s-ar fi ivit ocazia.

CRISTIAN RACOVSKI

La manifestația de 1 mai 1917 organizată la Iași, românii au cam lipsit, potrivit rapoartelor Siguranței

STELIAN TĂNASE

„În ziua de 18 aprilie (1 maiu) 1917, pe la orele 12, au început să se îndrepte către câmpul Socola, situat între Parcul Aviației și triajul cel nou, mai multe grupuri de soldați și ofițeri ruși, având în frunte steaguri și placarde roșii cu inscripțiunile: «Trăiască Internaționala!», «Trăiască libera și republicană Rusie!», «Trăiască libertatea popoarelor!», «Pământ și libertate!», «Războiu, până la victoria finală!», «Vrem pace fără anexiuni și compensații!»... La ora 13.30 se adunaseră pe câmpul Socola peste 5.000 de oameni, care s-au grupat în jurul unei estrade improvizate. Alături era și o muzică militară care, după fiecare

discurs, cânta câte un imn de urare. Lângă estradă se aflau mai multe automobile și într-unul dintre ele erau mai mulți ofițeri superiori ruși, printre care generalul Beliasnii. Au vorbit fostul deputat Vadeev, delegat al lucrătorilor din Petrograd, sosit în ziua de 18 a.c. Acesta a explicat cum a avut loc revoluția rusă, adăugând că Sovietul Deputaților Lucrătorilor s-a opus ca țarul Nicolae să fie dus la Londra... Oratorul Ghilert (Ghiller) de la Statul Major Rus, inginer, a ținut o cuvântare violentă la adresa României. A vorbit despre libertatea pe care a cucerit-o poporul rus, care nu va fi mulțumit și fericit

decât atunci când Rusia va elibera toate popoarele care se găsesc în sclavie. Poporul român suferă același jug oligarhic de care suferea până acum poporul rus. Soldații români mor pe străzile orașului și bietul popor român, flămând, dezbrăcat, se târăște pe drumuri, pe când oligarhia română, care a acaparat totul în mâinile ei, se răsfăță în bunătăți și automobile, fără să îi pese de nenorociri care nu au nimic de mâncare. «Noi – spune oratorul – trebuie să luptăm până la liberarea din sclavie a poporului român, aliatul nostru, și să arătăm regelui României drumul pe care l-a luat acum țarul Nicolae»... S-a observat lipsa românilor de la această întrunire. La ora 15, președintele adunării a îndemnat pe soldați să se așeze în ordine și să pornească în oraș spre a manifesta. Manifestanții au parcurs străzile orașului până la domiciliul doctorului Racovski, pe strada Apeduct

Mihai Gh. Bujor, printre marinari români care se solidarizaseră cu revoluția bolșevică

nr. 30, unde acesta se găsea reținut sub pază polițienească, l-au luat cu forța într-un automobil și cu toții s-au îndreptat spre Piața Unirii. Aici a mai vorbit inginerul Ghiller, secretarul Comitetului Sovietului Soldătesc și Ofițeresc, într-un mod mai violent ca la Socola... De acolo, manifestanții, împreună cu doctorul Racovski și ofițerii ruși, s-au dus acasă la ad-torul sublocotenent Gheorghiu Bujor, lângă gară, l-au luat cu dâșii în automobil și, în strigăte de urare, ofițerii ruși l-au dus pe doctorul Racovski și sublocotenentul Bujor până în cătunul Vlădiceni pendinte de comuna Buciumi, jud. Iași. Manifestanții, în grupuri separate și cu steaguri, au mai manifestat pe străzile orașului, cântând până spre seară, când a început ploaia. Am citat dintr-un raport al Serviciului de Siguranță din Marele Cartier General, din data de 2 mai 1917.

Cristian Racovski a fost figura dominantă a stângii radicale românești vreme de peste zece ani. Născut în 1873, era de origine bulgară, aristocrat, dintr-o cunoscută familie. După ex-matricularea din toate liceele din Bulgaria, și-a terminat educația în Occident. Racovski și-a luat diploma de medic la Montpellier, Franța. În adolescență l-a întâlnit pe Friedrich Engels, colaboratorul lui Karl Marx, cu care a schimbat și câteva scrisori. Racovski a fost legat de câțiva lideri ai mișcării socialiste internaționale: Vera Zasulici, Nikolai Plehanov, Wilhelm Liebknecht, Axelrod, Jean Jaurès, Jules Guesde, Karl Kautski. Era prieten din

tinerețe cu Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ș.a. El însuși era o istorie vie. Cel mai apropiat a fost de Lev Troțki, pe care îl găzduise în 1913 la moșia lui de la Mangalia. Troțki a călătorit în regiune ca ziarist, corespondent pentru războiul din Balcani.

În 1908, împreună cu alți socialiști, a fost expulzat din România, sub acuzația că au incitat pe țărani la răsccoală. A colindat Europa, ca familiar al congreselor internaționale, al reuniunilor partidelor socialiste. Devine un militant influent, unul dintre cei mai cunoscuți. Se întoarce în țară în ianuarie 1912.

În septembrie 1916, după intrarea României în război, este reținut la București sub

bănuiala că este agent german. Suspiciunile erau mai vechi, dar câteva fapte susțineau circumspecția poliției vizavi de liderul social-democrat. În 1915, Racovski face o călătorie în Italia, însoțit de oficiali germani, pentru a-i convinge pe liderii socialiști italieni și presa să lupte pentru menținerea neutralității Italiei. Aici începe organizarea conferinței de la Zimmerwald (1915), care sub sloganul pacifismului, ascundea interese germane. Este semnalat în rapoartele serviciilor speciale franceze ca agent german. Tot în 1915, el primește la București vizita lui Alexander Helphand, cunoscut sub numele de Parvus. Acesta venea de la Istanbul. Era foarte

bogat. Făcea afaceri în Germania, Turcia, Scandinavia, Rusia. Avea afaceri și în România, țară neutră la acea dată, de unde cumpăra produse agricole și aducea din Germania medicamente, instrumente chirurgicale. Asta era numai o față a personalității lui Parvus. Există încă una, aceea de „revoluționar profesionist”. Visa și complota să-l răstoarne pe Nicolae II și odată cu asta, țarismul. În 1905, alături de Troțki, fusese membru al Sovietului din Petrograd. Arestat, trimis în Siberia, a evadat și s-a întors în Occident. Aici se ocupă cu comerțul. A fost și agentul literar al lui Gorki pentru Germania. Drepturile de autor finanțau de fapt pe bolșevici. Gorki a reclamat la Partidul Social-Democrat German că a fost escrocat de Parvus și banii nu au ajuns la partid. O comisie alcătuită din liderii P.S.D.G., Karl Kautski, August Bebel, Clara Zetkin, îl găsește vinovat. Cu reputația în mediile socialiste compromisă, Parvus se stabilește la Istanbul, unde se îmbogățește rapid, făcând import-export între Germania și Turcia. Susține interesele germane, manifestându-se ca „pacifist”, formula sub care propaganda germană încerca să împiedice crearea unui bloc împotriva Puterilor Centrale și să provoace tulburări în tabăra Antantei. Parvus este suspectat, chiar de tovarășii lui socialiști, că lucrează

Rosa Luxemburg

pentru guvernul german, ca agent de influență și spion.

Vizita la București, întâlnirile cu Cristian Racovski atrag atenția poliției române. Racovski se manifestase și până atunci ca „pacifist”, ca adversar al intrării României în război. Bănuielile poliției și ale presei planează asupra lui.

Imagine de pe străzile Berlinului în timpul revoluției bolșevice

Zvonurile că e filo-german și chiar mai mult, agent german, circulau și în mediile socialiste europene. Sunt notate în rapoarte ale serviciilor speciale din țările Antantei. În august 1916, România intră în război. Cristian Racovski este pus, la 23 septembrie 1916, sub supraveghere; i se interzice să părăsească locuința. Când guvernul se retrage la Iași, i se stabilește domiciliu forțat acolo.

În februarie 1917 izbucnește revoluția în Rusia, iar în luna următoare țarul abdică. După demonstrația de la 1 mai 1917 de la Iași, Racovski se refugiază la Odessa, unde începe o carieră de fruntaș al revoluției ruse, apoi de lider bolșevic. Anvergura internațională, contactele anterioare, nevoia lui Lenin de a se folosi de asemenea figuri cunoscute ale mișcării socialiste i-au asigurat un loc în ierarhia bolșevică. În anii care au urmat, Racovski a fost un adversar declarat și periculos al României. În toate acțiunile organizate de Moscova împotriva României este amestecat Racovski. Se prezintă o vreme ca reprezentant al proletariatului și socialiștilor români, ca lider al P.S.D. Racovski vorbește frecvent despre o federație a statelor balcanice, în care statul român dispare. Pentru a realiza acest scenariu, o revoluție trebuia să îl înlăture pe regele Ferdinand și monarhia, iar proletariatul trebuia să răstoarne bur-

ghezia. Pe frontul din Moldova armata rusă se dezmembrează. Mii de soldați ruși părăsesc tranșeele, frontul, se dedau la jafuri, atacuri armate. Se crează haos. Propaganda antiromânească, în favoarea sovietelor de soldați, îndreptată împotriva guvernului și a regelui Ferdinand, ia amploare. Statul român e într-un grav pericol.

Racovski adună în jurul lui la Odessa un grup de radicali, cu care conspiră la exportul revoluției ruse în România. Prin proclamații, îndeamnă populația să se răscole împotriva „oligarhiei”, urmând exemplul rus. Organizează un batalion revoluționar românesc din dezertori, refugiați, prizonieri.

Relațiile lui cu bolșevicii și Lenin nu au fost totdeauna apropiate. În august 1915, Lenin îi scria lui Karl Radek, referindu-se la Racovski: „Nu avem drum comun cu astfel de oameni...” La conferința de la Zimmerwald, Racovski, iritat de tacticile obstrucționiste ale lui Lenin, l-a luat de piept. Lenin a părăsit sala, pentru a reveni mai târziu. Aproximarea dintre cei doi se face prin mijlocirea lui Troțki, în septembrie 1917. Odată cu puciul bolșevic, influența lui Racovski ajunge foarte mare. Acțiunile lui îndreptate spre distrugerea regimului „burghez” din România devin mai periculoase. Încercările urmăresc declanșarea unei insurecții, a unui război civil sau a unei invazii militare.

Racovski, alături de doi prieteni

Exportul de revoluție era parte a viziunii lui Lenin, Troțki, Kamenev, Zinoviev. Anunțând că Rusia sovietică va încheia pace separată cu Puterile Centrale, Lenin își îndeplinea obligațiile luate față de germani. Efectul imediat este amenințarea gravă ca România să dispară de pe hartă. Momentul noiembrie-decembrie 1917 este considerat potrivit pentru a da lovitura de grație României. Racovski cere guvernului condus de Lenin sprijin pentru instalarea unei puteri de tip bolșevic în România. Mihai Gheorghiu-Bujor face același lucru de la Odessa în numele Comitetului de Acțiune Social-Democrat Român. Lenin trimite la Iași, unde se găseau curtea regală și guvernul, un comando alcătuit din circa 100 de persoane, cu misiunea să îl asasineze pe rege, să aresteze guvernul, să provoace dezordine. Comandoul se afla deja la Iași când cei doi lideri bolșevici români făceau apelurile lor. Mihai Gheorghiu-

Bujor este chemat de Lenin la Petrograd în vederea acțiunii pe cale de a se declanșa. Școpul era să preia puterea în numele unor „soviete de soldați și muncitori”. România trebuia să fie declarată republică bolșevică. Un guvern cu Cristian Racovski, Mihai Gheorghiu-Bujor, Alecu Constantinescu, Ion Dic. Dicescu trebuia instalat la Iași, dacă lovitura reușea. Racovski este semnalat la începutul lui decembrie

așteptând la graniță. Complotul este descoperit (*Magazin istoric*, nr. 10, 11/1993). Eșecul de la Iași a provocat reacții. La 31 decembrie, ministrul român la Petrograd, C. Diamandy, și întreg personalul misiunii, la instigarea lui Racovski, sunt arestați. Guvernul rus somează guvernul român să elibereze în 24 de ore militarii ruși arestați.

Racovski s-a văzut dictator, jucând în România rolul lui Lenin. I. Gh. Duca nu se înșală în privința lui Racovski, atunci când vorbește despre dușmănia lui față de România. Existau multe resentimente personale la Racovski. Fusese expulzat din cauza activităților politice. Se simțea străin de România. Cosmopolit, se simțea mai curând – ca și Lenin și Troțki –, un om fără patrie, un cetățean al Europei, un „internaționalist”. Purta ranchiună mai ales „oligarhiei” românești.

Troțki, ministru de Externe la acea dată, prietenul apropiat al lui Racovski, trimite o notă de protest plină de amenințări, declarând că „în asemenea condițiuni guvernul lor va lua și el măsuri pentru a sprijini în România acțiunea revoluționarilor români refugiați deocamdată în Rusia.” Guvernul român contestă că s-ar fi făcut asemenea arestări. Câteva zile mai târziu, Racovski, ajuns la Odessa, ordonă arestarea membrilor consulatului român. La Odessa se găseau mii de români, civili, retrași din pricina războiului. Racovski dezlanțuie o adevărată teroare printre refugiați.

La 5 decembrie, Rusia și Puterile Centrale încheie armistițiul. România este obligată să semneze o încetare a focului la Focșani, câteva zile mai târziu. Perioada este extrem de tulbură. „Agenții bolșevici izgoniți de la noi și-au mutat sediul la Chișinău și au început atunci acțiunea de bolșevizare a Basarabiei. În decembrie, de fapt, provincia era în plină revoluție agrară, țăranii incendiau conacele proprietarilor, goleau hambarele, împărțeau pământurile și devastau pădurile. Guvernul Basarabiei autonome, care acum se proclamase republică de sine stătătoare, putea cu greu stăpâni acest val de anarhie... Oamenii lui Lenin au înțeles că germenii descompunerii

Troțki, conducătorul militar al revoluției

trebuie aruncat acolo mai întâi și s-au pus pe lucru – spune I. Gh. Duca în memorii. Bolșevicii își continuau opera și anarhia creștea. Situația guvernului și întreaga soartă a noii republici basarabene devenea tragică... Guvernul basarabean ne-a cerut ajutorul militar trebuincios pentru apărarea liniilor ferate și depozitelor de aprovizionare... ne-am hotărât să trimitem trupe necesare pentru a apăra Basarabia.”

Lenin declară guvernul rus în stare de război și ruperea relațiilor diplomatice cu România. Troțki ordonă confiscarea tezaurului românesc, după Moscova. Multe dintre comploturile, „insurrecțiile”, atentatele montate în perioada care a urmat, în afara Rusiei, au fost finanțate din tezaur. De la Odessa, unde Cristian Racovski conducea Rumcerod, lucrurile se văd diferit. „Centrul Revoluționar Român [C.R.R. – n.a.] de la Odessa a sărit plin de indignare împotriva acestor atacuri banditești ale regimului

oligarhic de la Iași” – scria 40 de ani mai târziu, la București, unul dintre liderii C.R.R., Mihai Gheorghiu-Bujor. Manifestele pline de energie ale C.R.R. adresate marinarilor, soldaților, muncitorilor, țăranilor și întregului popor român vorbeau despre „atacarea Basarabiei, călcarea tot așa mișelească a pământului revoluției ruse, pentru a desființa republica, a

răpi drepturile și libertățile cucerite de poporul basarabean prin revoluție... În planul de luptă al imperialismului pentru prăbușirea revoluției, reacționarul regim al oligarhiei române, condus de antisocialistul Ionel Brătianu, jucă un rol important, ca unul ce se găsea în imediata vecinătate a Rusiei.”

Guvernul Ionel Brătianu-Take Ionescu demisionează și este înlocuit cu altul, condus de generalul Alexandru Averescu. Rusia și Puterile Centrale negociază pacea la Brest-Litovsk. Averescu cere prelungirea armistițiului, încercând să câștige timp. Rumcerod avansează cu armata spre Nistru. Prins între două fronturi, generalul Averescu, la Odessa, semnează la 23 februarie, cu Racovski, un acord. Cronicarul nostru, I. Gh. Duca, nota: „Averescu, cu o ușurință nepermisă, a încheiat o convenție cu Rumcerodul, adică de fapt cu Racovski, o convenție în temeiul căreia, în schimbul repatrierii compatri-

oților noștri, el se obliga să evacueze în termen de trei luni Basarabia.“

Două săptămâni mai târziu se formează guvernul condus de Alexandru Marghiloman. Trupe bolșevice aflate în subordinea Rumcerod lansează ofensiva în direcția Basarabiei. La Brest-Litovsk delegația rusă condusă de Troțki refuză să semneze cu Puterile Centrale și propune formula: „Nici pace, nici război“. Apoi părăsește negocierile. Puterile Centrale reiau ofensiva. La sfârșitul lunii ocupă Odessa, bolșevicii părăsesc orașul. Refugiații români sunt eliberați. Delegația bolșevică revine la Brest-Litovsk și semnează.

Ca efect, guvernul Marghiloman semnează la 7 mai tratatul de pace cu Puterile Centrale. Situația, deși dramatică pentru România – obligată la mari concesii – totuși se stabilizează. Rusia este lipsită o vreme de forța necesară pentru a mai amenința direct, armat, existența statului român.

Este însă un răgaz aparent. Datorită noului raport de forțe, tactica exportului de revoluție pe cale militară este schimbată. Regimul bolșevic are nevoie de timp pentru a se consolida intern. După puciul de la Petrograd, bolșevicii au urmărit ca în termen scurt să provoace o dictatură a proletariului în România, sub mână lui C. Racovski. Lenin a crezut că exemplul „asaltului palatului de iarnă“ va fi urmat. După Brest-Litovsk, puciul, ca metodă de preluare a puterii, este înlocuit – în România, cel puțin – cu subversiunea. Apar grupuri clandestine. Se constituie o rețea din partizani ai lui Lenin și Troțki. Membrii acestor grupuri clandestine sunt mai ales foști prizonieri în Rusia convertiți la bolșevism. Nu toți se recrutează dintre ex-prizonieri. „Pres-tigiul revoluției“, mistică „schimbării din temelii a lumii“, tentația „anului zero“ placate pe criza produsă de război au alimentat destule simpatii extremiste de stânga; în România, ca și în restul Europei, mai ales în „generația tranșelor“, de unde s-a re-

crutat prima promoție de agitatori, conspiratori și insurgenți bolșevici. Odată cu înfrângerea Puterilor Centrale și dispariția sistemului de state antebelic, apare o „situație revoluționară“, pe care bolșevicii se grăbesc să o exploateze. În Germania au loc insurecții, una la Kiel, unde marinarii se răscoală, alta la Berlin, în decembrie-ianuarie 1919. Riposta guvernului este pe măsură. Roza Luxemburg și Karl Liebknecht, doi veterani ai Internaționalei a doua, apropiați de Lenin, Troțki și C. Racovski, au fost uciși de Freicorp, o formațiune paramilitară de dreapta. Constatăm la Berlin, la München, prezența activă a agitatorilor bolșevici experimentați, ca și utilizarea de către insurgenți a unor fonduri masive trimise din Rusia. Lenin este preocupat de ieșirea Rusiei din izolare. Este convins – convingere pe care a păstrat-o până la moarte – că regimul său nu va rezista multă vreme, dacă „dictatura proletariului“ nu se extinde pe continent. ■

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 mai 2004, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Pe cine a găzduit Cristian Racovski, în 1913, la moșia sa de la Mangalia?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2004 este:

Gräfenberg sau Lázne Jeseník

Menționăm că ambele răspunsuri au fost considerate corecte deoarece prima este denumirea în limba germană, iar cea de a doua în limba cehă, a aceleiași localități.

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **David Andrei, din Săcele, jud. Brașov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2004.

Avanpremieră editorială

IANUARIE 1918.

SFÂRȘIT DE GUVERNARE LA IAȘI

GH. GH. MÂRZESCU

Prezentăm noi însemnări inedite – ce urmează să apară la Editura Curtea Veche – ale omului politic liberal Gh. Gh. Mârzescu (1876-1926), ministru al Agriculturii și Domeniilor în guvernul de la Iași, din primul război mondial, prezidat de I.L.C. Brătianu.

Datele sunt pe stil vechi. Prima parte a notațiilor a apărut în numărul trecut al revistei noastre.

● Trupele române intră în Chișinău cântând Deșteaptă-te, române!, în aplauzele mulțimii ● Bolșevicii din Petrograd sechestrează tezaurul B.N.R. de la Moscova ● Mackensen somează: tratative de pace ● Salvat de la moarte cu 500 ruble

1918

13 ianuarie. La 11½ Consiliu la Brătianu.

Întâlnesc în sala de intrare pe generalul Prezan, care îmi comunică ocuparea Bolgradului fără lupte și înconjurarea Chișinăului.

Diamandy comunică că Racovski a ridicat de la Ministerul Afacerilor Străine rus acte care privesc România și inventează o scrisoare a lui Brătianu de angajare a țării față de ruși. Se dă o dezmințire categorică.

Iancovescu comunică luarea Bolgradului și înconjurarea Chișinăului. Parlamentarii bolșeviști au cerut explicații comandamentului trupelor noastre, care a arătat că scopul intervenției noastre este restabilirea ordinii și căii ferate, care să ne asigure aprovizionările.

Comandamentul român dă termen până astăzi, 13 ianuarie, ora 12, ca să predea orașul. Comunicarea se face la ora 12¼.

La ieșirea de la Consiliu, Constantinescu îmi comunică

că a trimis pe Pelivan în Basarabia cu un tren special.

Starea de spirit a populației basarabene se îndreaptă în favoarea noastră. Stăpânim linia ferată și telegraful până la Străulești, stație care precedă Chișinăul. La Unghenii ruși, s-a distribuit populației petrol și sare. Ei au cerut autorizare să macine la Iași, aducând produse: grăsimi, brânză etc.

Von Mackensen, în București

Aflu de încăierarea sângeroasă ce a avut loc după-amiaza la Cristești, între Pașcani și Tg. Neamț, între trupele noastre și trupele bolșeviste. I-am respins, dar am avut ceva pierderi, printre care și pe maiorul Butnariu.

Că la Chișinău, până la ora 4 merge bine.

14 ianuarie. La 11½ Consiliu la Brătianu.

Așteptăm puțin pentru că avea consfătuire cu miniștrii străini în chestia Comandamentului lui Scerbacev.

Brătianu comunică telegrama la Consiliu și expune situația din Ucraina.

Guvernul din Ucraina a demisionat și a fost chemat Golicevski, agent austriac. Pacea se face sub influența austriacă. Generalul Coandă crede că se va cere trupelor austriece [să acționeze] pentru menținerea ordinii.

Decidem a nu face război Ucrainei, ci a le face să ne garanteze: remiterea ardelenilor [prizonierii români din armata

Demonstrație revoluționară în Bolgrad (Cetatea Albă)

austro-ungară de la Darnața, de lângă Kiev]; formarea depozitelor și alimentarea; refugiiul Regelui și Guvernului.

După propunerea lui Coandă se decide trecerea ardelenilor pe Don.

Chișinăul a fost ocupat fără lupte ieri la 6 ceasuri. Trupele au intrat cântând *Deșteaptă-te, române!*, fiind aclamate de populație. Nu se cunosc alte detalii.

16 ianuarie. La 11½ Consiliu la Brătianu.

La Fălțiceni s-au tras de ruși asupra orașului 400 focuri de tun. Au fost dezarmați.

Ucrâinienii, prin Coandă, ne cer trupe la Odessa, Poltava și Kiev.

Maximaliștii [bolșevicii] din Petrograd nu mai primesc pe reprezentanții României și declară intangibil de oligarhie tezaurul Băncii Naționale de la Moscova, pe care-l vor pune numai la dispoziția poporului român. [La 13 ianuarie 1918, Rusia a rupt relațiile diplomatice cu România, declarând tezaurul aflat la Moscova „intangibil pentru oligarhia română.”]

Protestăm și facem apel la solidaritatea Alianților.

Consfățuire la Brătianu la 5 cu Aliții.

17 ianuarie. La 11½ Consiliu la Brătianu.

Pherekyde apare cu o paralizie facială. Brătianu citește telegrama Guvernului de

la Chișinău, prin care mulțumește pentru trimiterea trupelor românești, regretă arestările și maltrătarile făcute de bolșevii. Întrebuințează chiar cuvântul de „scuze”.

De asemenea, telegrama adresată de președintele Sfatului Țării, Incelet, președinților corpurilor legiuitoare, prin care salută Parlamentul român.

Generalul [Ernest] Broșteanu scrie lui Prezan că a fost invitat de Consiliul de Miniștri basarabean. El a făgăduit că va veni, ori de câte ori va fi chemat special.

În ce privește tezaurul, pentru a deprecia leul, Take Ionescu propune ca Aliții să facă o declarație că garantează tezaurul și că se anulează titlurile pentru a nu se putea negocia. Titulescu crede că e prematură pentru că bolșevicii n-au pus mâna încă pe valori.

Take Ionescu afirmă că [I.G.] Bibicescu [Guvernatorul Băncii Naționale] plânge după tezaur.

18 ianuarie. La 11½ Consiliu la Brătianu.

Sfatul Țării a ales pe românul Ciugureanu prim-ministru cu 32 voturi contra 25, acordate lui Erhan. Guvernul se va constitui la noapte.

La Mihaileni, trupele noastre stau față în față cu cele bolșeviste. Se afirmă că sunt două corpuri de armată bolșeviste, însă cu efectivul redus de ei, fără comandament și aprovizionare. O telegramă ne previne că ei s-ar uni cu austriacii.

Mackensen profită de această situație și trimite lui Prezan o telegramă prin care îi spune că Rusia, rupând relațiile cu România, convenția de armistițiu de la Focșani [dintre România și Puterile Centrale, semnată la 26 noiembrie 1917], care se leagă de armistițiul rus, pierde baza și nu mai poate dura. Invită la noi tratative, față de situația nouă a României, referindu-se la art. 14 și 8 din Convenție, în care se vorbește și de deplasarea trupelor în scop operativ. Se referă desigur la forțele noastre deplasate contra bolșevicilor.

Nota lui Mackensen nu e o surpriză; ea pune chestiunea României.

Se hotărăște convocarea unui Consiliu de generali pe sâmbătă [20 ianuarie] și cu Aliții pentru astăzi.

Se răspunde lui Mackensen de către Prezan că delegații români vor fi luni, 22 ianuarie, la Focșani. Nu s-au discutat însă persoanele. Prezan propune tot pe aceia, ceea ce e inadmisibil în părerea mea.

N-avem posibilitatea să mai trecem în Rusia sau aiurea și capitularea înseamnă distrugerea armatei de care avem nevoie și față de rușii din țară, și față de bulgari în Dobrogea și pentru ordinea internă.

E necesar însă ca, într-o formă oarecare, Guvernul basarabean să declare repede unirea cu noi. E necesar din punct de vedere politic și economic ca Basarabia să nu facă o pace separată de noi. Duca mă aprobă și spune să cerem lui Brătianu să mergem amândoi la Chișinău.

Guvernul nostru nu poate face însă pacea.

19 ianuarie. Se decide a se trimite învățători și preoți în legătură cu mănăstirile din Basarabia, pentru a face propagandă în populația rurală.

Take Ionescu a văzut pe un evreu, Auschmidt, care a fost în Chișinău la ocuparea de către

trupele române. Evreul afirma că a fost condamnat la moarte de către bolșevii, dar că a scăpat în schimbul a 500 de ruble, fiind ascuns într-o pivniță de un român. Tot astfel ar fi scăpat și Georgescu.

Acest evreu crede că Lucașevici a fost ucis. S-a zvonit și de Stănculeanu, chestorul Camerei, că ar fi fost de asemenea ucis. Știrile au nevoie de confirmare.

De la Odessa a sosit un aviator, francezul Breda, care relatează că sunt lupte pe străzi, cu victime printre trecători. Români n-au fost răniți. Unii au fost arestați, dar eliberați.

Zvon neîntemeiat de asasinarea la Chișinău a generalului Broșteanu.

20 ianuarie. Din Basarabia, vine știrea că s-a luat Benderul, după lupte începute ieri. S-au găsit 800 tunuri. A fost luat și podul de peste Nistru.

S-a format noul Guvern basarabean, în aceeași proporție de români, cu elementele ce-l compuneau până acum, sub președinția lui Ciugureanu.

Generalul Greceanu, cu divizia lui de cavalerie, e în Basarabia. Scrie c-a fost bine primit.

Duiliu Zamfirescu [reprezentantul României în Comisia Europeană a Dunării; va fi numit în februarie 1918 comisar general al Guvernului român în

Republica Moldovenească], care a scăpat pe un vas al Comisiei Europene, telegrafiază prin telegrafia fără fir, din largul mării, c-a scăpat singur, că patru vase de război, printre care „Sinope”, au bombardat Odessa și dacă românii ar veni să o ocupe, vor uide pe românii de acolo.

Din Kiev, nimic nou; nu s-a reluat corespondența. Ucrainenii bolșevii par a fi stăpâni pe situație. Francezii lucrează cu bolșevii pentru a împiedica pacea, ceea ce este împotriva interesului nostru economic.

Brătianu declară că situația este încurcată, că ne găsim în plină ceață. Se decide a se trimite luni la Focșani vechea Comisie de armistițiu, cu obligațiunea *ad referendum* [spre discutare]. Se va exprima dorința de a se prelungi armistițiul, că nu se poate ca România să discute această chestiune înainte ca ea să se fi discutat și hotărât în Rusia.

21 ianuarie. Brătianu expune cele petrecute în Consiliul de generali de ieri. După ce a făcut o expunere mai optimistă decât realitatea, toți militarii au fost de acord că germanii nu ne vor ataca acum. Nu e nici o pregătire în acest sens, ci dimpotrivă s-au ridicat divizii noi de pe frontul nostru.

Nu mai Berthelot a fost mai categoric în credința sa. În al doilea rând, toți militarii cred că, în cazul în care am fi atacați acum, nu suntem în stare să opunem o rezistență serioasă. Aversescu crede că nu putem opune nici una.

În timpul Consiliului, reprezentanții Aliaților, St. Aulaire [Franța], Barclay [Anglia] și Fasciotti [Italia], trimit lui Brătianu o scrisoare colectivă, prin care-i cer continuarea solidarității cu Aliații. Brătianu arată scrisoarea lui Berthelot, Regelui și lui Take Ionescu. Citește în Consiliu proiectul de răspuns la scrisoare, care nu este tocmai abilă și stârnește o vie discuție între Brătianu și conservatori. Teul scrisorii este obținerea de la Aliați a permisiunii pentru pace; ceea ce echivalează, în situația actuală, ruperii cu Aliații. Evident au procedat greșit și atitudinea lor nu ne poate conveni.

Fostul atacat militar al Austriei la București, Randa, își anunță sosirea la Iași ca parlamentar al comandamentului și Guvernului austriac.

El a dormit noaptea la Făl-ticeni și, într-un automobil închis, va sosi seara între 6 și 8 la Iași. Va fi găzduit la doamna dr. Scully, al cărei fiu e ostatic în Austria. Doamna Antoniu, rugată de mine, a asigurat găzduire discretă, după ce am încercat inutil la Ipolit [fratele autorului] și Vasile Iamandi.

Prânzurile le va lua la Cercul Militar, însoțit de câțiva ofițeri delegați ai Marelui Cartier, conform regulilor militare. Asupra scopului vizitei sale nu se știe nimic. Se bănuiește că ar veni pentru chestiunea pozițiilor din Bucovina, pe care abandonându-le rușii au fost ocupate de noi. Comandamentul austriac ne cere retragerea la frontiera Moldovei. ■

(Va urma)

Selecția textului:
Ioan LĂCUSTĂ

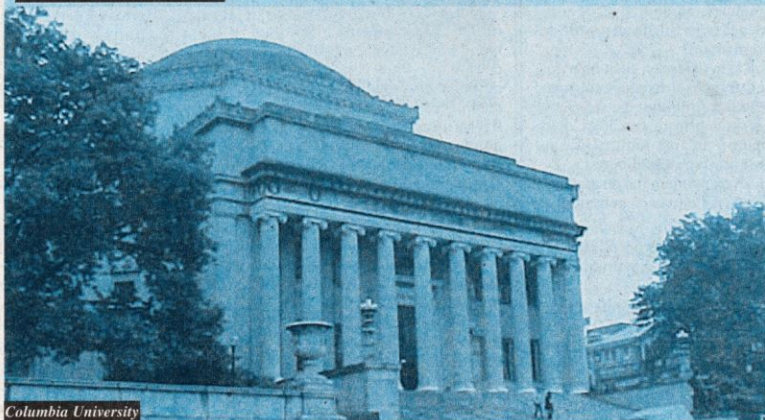

C. Argetoianu cu comisia de armistițiu română

Există cazuri când istoricul părăsește turnul din care studiază lumea și se implică în nașterea evenimentului, ce devine apoi tocmai materia sa de lucru. Este și cazul lui John C. Campbell, un american care s-a apropiat de România în anii de dinaintea celui de-al doilea război mondial.

Carierea istoricului și diplomatului recunoscut pentru studiile privind spațiul Europei Central-Estice sau complicata situație a Orientului Mijlociu este rememorată de un alt mare nume, de astă dată al istoriografiei românești din străinătate.

Columbia University

JOHN C. CAMPBELL - ISTORIC ȘI DIPLOMAT

RADU R. FLORESCU (Boston College)

Ucenicia mea pe băncile științei istorice a beneficiat de îndrumarea unora dintre cele mai cunoscute personalități ale istoriei sud-estului european din secolul XX. Astfel, unul dintre coordonatorii de teză, la Oxford, a fost apropiatul colaborator al premierului britanic Winston Churchill, Sir William Deakin (Magazin istoric, nr. 9-11/1972, 7/1998), cel care determinase politica britanică în favoarea Iugoslaviei lui I. B. Tito.

Înainte de acestuia, avusem fericirea să lucrez sub îndrumarea lui R.W. Seton-Watson, pe atunci lector la Colegiul Brasenose din Oxford, cel care, mai ales cu prilejul Conferinței de pace de la Paris, de după prima conflagrație mondială, îmbrățișase cauza românească. Iar în momentul în care m-am decis să-mi finalizez și stu-

diile doctorale în America, Charles Upton Clark, autorul unei istorii a României întreagite, mi-a fost repartizat drept coordonator. Din nefericire însă, Clark s-a retras destul de repede, după aceasta, din postul de la Universitatea Columbia, privirile mele îndreptându-se spre Weed Riker, profesor la Universitatea din Austin, printre ale cărui studii

se număra și unul referitor la istoria modernă a țării mele, respectiv la perioada lui Cuza Vodă. Moartea sa neașteptată m-a obligat, apoi, să mă mut la Universitatea din Indiana, unde am primit-o drept coordonator pe profesoara Barbara Jelavich, inițiatora centrului de studii românești de la Bloomington, care a rămas și astăzi cel mai important. Pe

fiecare dintre prestigioșii mei profesori, care și-au dedicat cel puțin o parte din cariera lor impresionantă studierii istoriei românești, Academia Română i-a onorat, conferindu-le titlul de membru corespondent sau de onoare. Astăzi, aș vrea să vă povestesc despre un alt mare nume al științei căreia m-am dedicat și eu: istoricul, dar totodată și creatorul de istorie, profund legat de realitatea românească, John Coert Campbell.

Atras de România în ani tulburi

Cercetările pentru impresionanta sa lucrare de doctorat – *Influența franceză și ascensiunea naționalismului românesc* –, rămasă aproape necunoscută din anul susținerii sale (1940) și până în momentul apariției, trei decenii mai târziu, în 1971, l-au adus pe Campbell într-o Românie scurtcircuitată de mari și grave probleme. Era epoca înfruntării politice dintre Carol II și organizația Garda de Fier, pe plan intern, dar și cea a luptei pentru păstrarea integrității teritoriale.

În plus, nici măcar la capitolul depistării surselor,

atât de necesare studiului său, Campbell nu a fost mult mai norocos. Nici măcar contactele personale și apelul la nume cunoscute ale vremii – Elena Văcărescu sau istoricul Gheorghe Brătianu – nu i-au putut ușura prea mult misiia. Însă, cu această ocazie, și-a legat numele de trecutul și prezentul românesc, alăturându-se unei întregi pleiade de mari personalități care au încercat să redescopere, pentru contemporani, secolul XIX românesc: R.W. Seton-Watson, W.W. Riker, R.L. Wolf, Henry Roberts, Charles Upton Clark, David Mitrany, John Popadileu, W.G. East și mulți alții.

După o scurtă, dar strălucitoare carieră universitară (1940-1942), în momentul în care Statele Unite se decideau să intre în război, Campbell a fost atras de politică, alăturându-se echipei Departamentului de Stat. Mai întâi, în cadrul secției pentru sud-estul european, pe atunci condusă de John Barbour. Și, fiind cunoscute studiile sale legate de România, a fost normal ca toate informațiile americane legate de această țară să-i treacă prin mână.

În plus, având foarte multe cunoștințe în lumea oamenilor

politici români, Campbell a fost ținut la curent, din sursă directă, cu mersul negocierilor diplomatice duse în unele capitale ale lumii – Cairo, Ankara, Stockholm, Lisabona sau Berna –, pentru a scoate România dintr-un război ce devenea pe zi ce trecea mai clar că va fi pierdut de către naști. Lipsindu-i însă foarte multe informații cu privire la discuțiile purtate între ambasadorul român Frederic C. Nanu și ambasadoarea U.R.S.S. la Stockholm, d-na Kollontai (*Magazin istoric*, nr. 12/1986, 8-10/1991, 3/2000), a acordat mai multă atenție negocierilor de la Cairo (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/1995), unde, cu girul liderului politic român Iuliu Maniu, Barbu Știrbey și Constantin Vișoianu încercau să încheie o pace separată, care să garanteze reîntoarcerea la frontierele naționale din 1938. „Aceste condiții nu au fost agreeate de către America – scria Campbell; astfel, dacă România avea de gând să părăsească războiul, trebuia să se predea tuturor celor trei mari puteri aliate, lăsând ca termenii capitulării să fie stabiliți în cadrul viitoarei Conferințe de pace.”

Statele Unite nu au adoptat o atitudine privind o po-

Elena Văcărescu și Gheorghe Brătianu, doi români
pe care istoricul american i-a consultat pentru lucrările sale

sibilă capitulare venită din partea lui Antonescu însuși sau una realizată prin înlăturarea acestuia de la conducerea României. Lovitura de la 23 august 1944 l-a luat total prin surprindere, însă istoricul nu a putut accepta niciodată mitul implicării hotărâtoare a comuniștilor în realizarea acestui act istoric, a cărui importanță nu a minimalizat-o.

În culisele controversatei păci

În ciuda existenței unei așa-numite Comisii Aliate de Control, instituită după terminarea războiului, Campbell a fost nevoit să recunoască faptul că partea sovietică era cea care, *de facto*, deținea controlul în România. Totuși, în timpul negocierilor care au avut loc la Londra, Moscova și Paris, istoricul american, membru al delegației conduse de secretarul de Stat James Byrnes, a avut un rol important, asemenea britanicului Seton-Watson cu câteva decenii înainte.

Grație mai ales contactelor sale strânse cu reprezentanții de frunte ai exilului românesc, Campbell a fost un fel de verigă de legătură între delegația oficială, compusă din figuri necomuniste, dar ușor „adaptabile” vieții politice interne – de genul lui Mihail Ralea și Richard Franasovici –, și cea neoficială, formată și susținută de adevărații diplomați ai școlii românești interbelice – Grigore Gafencu, Al. Cretzianu, V.V. Tilea, Edmund Ciuntu, Vasile Stoica, A. Golopenția, Carol Davila sau Brutus Coste. Și cu toate că opiniile sale referitoare la Gh. Tătărescu nu erau dintre cele mai bune (îl considera un „oportunist desăvârșit”) și deși, de

cele mai multe ori, nu a fost de acord cu tactica preconizată de Vișoianu, Campbell nu i-a pus niciodată la îndoială integritatea acestuia din urmă.

Prezent la marea majoritate a întrunirilor cruciale dintre Molotov, Byrnes și Vișinski, a fost martor la ceea ce a considerat chiar el abandonarea Europei de Est.

Frank Wisner

Deziluzionat, la sfârșitul anului 1946, a părăsit culisele Conferinței de pace de la Paris, pentru a-și dedica activitatea Consiliului Relațiilor Internaționale, care i-a devenit un adevărat cămin.

Din această perioadă, a început a fi văzut – atât de către vechii membri ai exilului românesc, cât și de cei mai proaspăt veniți – ca „omul-cheie” pentru România în cadrul Departamentului de Stat american. Drept urmare, a fost „bombardat” cu memorii și cereri de tot felul, mai mult sau mai puțin oficiale, fiind, totodată, în legătură strânsă cu multe dintre figurile reprezentative ale vieții politice românești: regele Mihai, generalul Rădescu, Iuliu Maniu, Gh. Brătianu. A deținut, în egală măsură, prin intermediul rapoartelor provenite fie de la reprezentantul american în

Comisia Aliată de Control, generalul Schuyler, fie de la reprezentantul britanic, Burton Berry, dar și de la alții (ca Frank Wisner, șeful OSS, sau fostul său director de odinioară, Roy Melbourne), și informații despre noile personaje, de genul: Gh. Gheorghiu-Dej sau Ana Pauker.

Reluându-și postul de cercetător la noul institut, Campbell a început să acorde mai multă atenție și numeroaselor lucrări referitoare la istoria României, pe care începuse să le primească din țară încă din perioada imediat următoare susținerii tezei de doctorat. În același timp, ca un omagiu mentorului său, N. Iorga, a publicat un studiu cu privire la condițiile în care acesta a căzut victimă mișcării legionare. Însă cariera științifică i-a fost din nou întreruptă de chemarea spre politică.

Inițiatorul altor canale de informații

În 1949, a fost invitat să devină asistentul directorului recent înființatei Divizii a Afacerilor Est-Europene. Din această poziție, Campbell reprezenta, în fond, funcționarul responsabil cu „problemele Balcanilor”, având în subordinea sa numeroși angajați, a căror activitate viza studiarea statelor comuniste din acea parte a Europei, cu excepția Albaniei, țară în care CIA plănuia o revoluție pentru înlăturarea regimului. Și-a pus și el problema, atunci, dacă mai avea vreun rost ca S.U.A. să mențină relațiile diplomatice cu statele satelit ale Moscovei. În final, s-a decis că trebuia ca popoarele oprimate din acele țări să știe că America există, că le recunoaște dreptul la libertate

politică și independență națională, pe care o vor recăpăta, poate, într-o bună zi. Rolul lui John Campbell se axa tocmai pe contrapropagandă, pe afirmarea drepturilor disidenților politici, apărarea cetățenilor americani arestați în acele țări și vizitarea ambasadelor americane aflate sub un adevărat asediu.

În cazul Bulgariei însă, asistentul adjunct al secretarului de Stat Dulles, Llewellyn Thompson, a considerat că nu mai merita să se mențină Ambasada americană și i-a rechemat, pur și simplu, pe însărcinatul cu afaceri american de acolo, fără să îl informeze pe Dulles. Thompson i-a spus lui Campbell: „Este prima oară când am rupt relațiile diplomatice cu cineva.” Evacuarea ambasadei ridica și o problemă de altă natură. În podul ei se adăpostise un disident bulgar. CIA a elaborat un plan pentru salvarea lui, dar până la urmă, acesta a fost prins și executat.

În 1950, chiar la începuturile războiului din Coreea, John Campbell s-a deplasat la Budapesta, ca un semn de recunoaștere a eforturilor depuse de tânărul, dar promițătorul descendent al unei familii aristocratice din Virginia, Murat Williams, conducătorul Legației americane. În aceeași idee a păstrării unor punți, Campbell a făcut o vizită la Ministerul de Externe român, schimbând mesaje convenite dinainte cu responsabilul însărcinat cu problemele americane, Corneliu Bogdan (*Magazin istoric*, nr. 6, 7/2003). Relația cu acesta s-a consolidat, mai ales în perioada în care Bogdan a devenit ambasadorul României în Statele Unite.

Din cauză că informațiile veneau așa de greu din țările comuniste, Campbell, bazân-

John Foster Dulles (în stânga) i-a recunoscut contribuția, dar nu i-a acordat un post de ambasador

du-se pe experiența sa de istoric, a încercat să utilizeze și rapoarte venite pe alte canale, mai puțin sau deloc oficiale. În această idee, a întreprins numeroase călătorii la Paris, Roma, Atena, Istanbul sau Tel Aviv (unde locuiau mulți români de naționalitate evreiască). Și tot în căutarea de surse mult mai credibile, și-a îndreptat atenția și asupra numeroșilor oameni politici din acele spații, acum în exil. Astfel, pentru Campbell, guvernul român din exil, cu toate că nu a fost recunoscut oficial, era o posibilă bază de negociere, reprezentativă pentru poporul ce dorea să se elibereze de sub ocupația comunistă.

Ca istoric al Europei de Est, Campbell era familiarizat cu disputele care existau între națiunile și grupurile etnice de acolo. Se ocupase și de perioada Revoluției de la 1848 în Țările Române și cunoștea conflictele care se iscașeră în exil între foștii tovarăși de arme. Peste un secol, românii ofereau același spectacol, la Londra, Paris sau New York. Un asemenea comportament nu-i făcea să fie mai îndrăgiți în țările care îi adăposteau și contribuia la lipsa lor de popularitate printre cei care, precum John Campbell, aveau de a face cu ei pe plan profesional. Românii care se prezentau la Departamentul de Stat cu diverse probleme, cel

Întrevedere Stalin - Roosevelt

mai adesea solicitând sprijin material, au căpătat senzația că își pierdeau vremea.

Totuși, cu bani proveniți de la CIA, s-a creat un Comitet pentru Europa Liberă. Cățiva, mai norocoși, au fost angajați la Radio Europa Liberă și Vocea Americii. Contactele lui John Campbell cu exilații români au fost, în mod firesc, mai numeroase decât cele cu cei de alte naționalități. Judecând după corespondența lui, a dezvoltat o caldă prietenie cu Dimăncescu, Vișoianu și, mai ales, cu cei care nu manifestau ambiții politice, precum Ghiță Ionescu.

Afecțiune pentru România și oamenii ei

În mod sigur, John Campbell a sperat să urce în ierarhia Departamentului de Stat, vizând poate un post de ambasador la București. În 1955, după ce urmărise, cu destulă tristețe, ascensiunea mult mai rapidă a unor tineri diplomați, s-a hotărât să demisioneze și să se reîntoarcă la cariera științifică. Într-o scrisoare adresată cu acel prilej de către John Foster Dulles se spunea: „Sunt conștient de contribuția dumneavoastră decisivă la creionarea politicii externe americane, grație diferitelor poziții pe care le-ați ocupat în cadrul Departamentului de Stat, începând cu anul 1942. Îmi amintesc, în mod special, de rolul important pe care l-ați jucat în perioada în care eu eram secretar de Stat. Vă sunt recunoscător pentru tot ajutorul pe care mi l-ați acordat și sper că pierderea serviciilor dumneavoastră este doar temporară.”

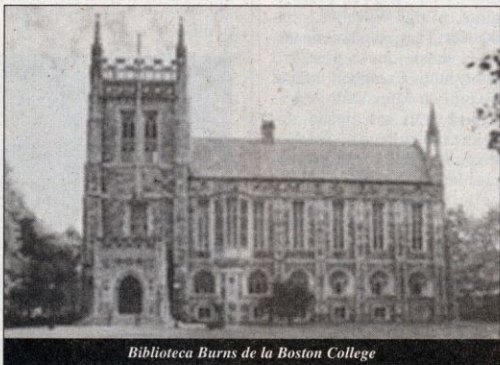
Reîntors la prima iubire, scrierea și predarea istoriei,

John C. Campbell a devenit profesor la prestigiosul National War College, din cadrul Universității Columbia, dar și la Universitatea din Miami. În continuare, o parte a activității și-a dedicat-o studiului istoriei sud-estului european, publicând lucrări și conferințind pe teme pe care le cunoscuse în intimitate, din perspectiva sa diplomatică (*American Policy towards Eastern Europe* – Politica americană față de Europa de Est, 1965; *East and West, the United States and Eastern Europe* – Estul și Vestul, Statele Unite și Europa de Est), dar și asupra unor aspecte foarte interesante ale disidențelor apărute în sânul mișcării comuniste, respectiv calea separată luată de regimul lui Tito în Iugoslavia, sperând chiar că și România va încerca să adopte un astfel de model (*Tito's Separate Road and America in World Politics* – Drumul diferit al lui Tito și America în cadrul politicii mondiale, 1967).

Dovedind și calități premonitorii, istoricul Campbell s-a oprit apoi asupra analizei crizelor din Orientul Mijlociu, considerând zona ca viitorul punct important nu numai din

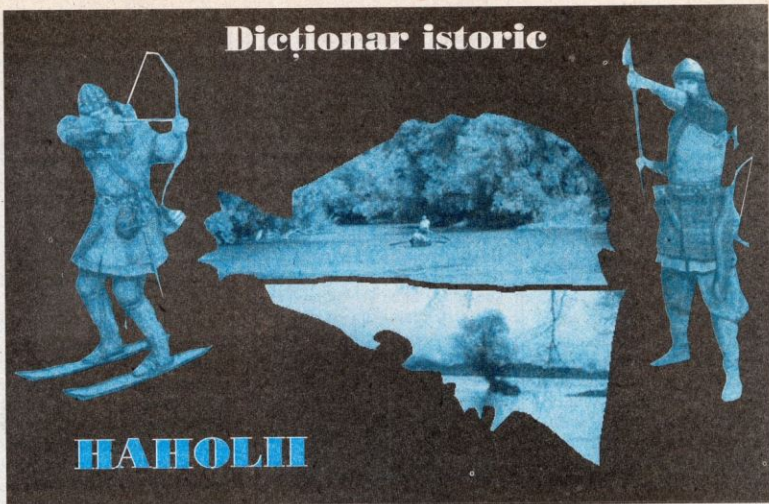
perspectiva S.U.A., dar și a întregii omeniri: *Defence of the Middle East* – Apărarea Orientului Mijlociu, 1958-1960; *The West and the Middle East* – Vestul și Orientul Mijlociu, 1972).

Părcurându-i lucrările și scrisorile, am rămas cu certitudinea că John C. Campbell a păstrat o afecțiune aparte pentru România și oamenii ei. Dragoste despre care mărturisesc în 1986, cu prilejul interviului acordat directorului de atunci al postului de radio *Europa Liberă*, istoricul român Vlad Georgescu: „În timpul întregii mele vieți, legătura și contactele cu România au fost frecvente și de durată. Și au stat mereu sub semnul aprecierii și al dragostei.” Și poate tocmai din acest motiv, John Campbell, înainte de moarte (survenită în luna iunie a anului 2002), și-a donat bogata colecție de lucrări de specialitate Arhivelor Burns de la Boston College (instituție căreia, de altfel, i-am încredințat, la rândul meu, lucrările de istorie), pentru a putea intra astfel în circuitul studiului nu numai universitar și a sta mărturie, peste timp, activității depuse ca istoric și ca făuritor de istorie. ■

Biblioteca Burns de la Boston College

Dictionar istoric

SEVGHIN OMER

Între multe nații care trăiesc în Dobrogea, se află și haholii, neam de ucraineni. Ei locuiesc în marea lor majoritate în așezări din Delta Dunării sau pe malurile fluviului. Grupuri relativ compacte de haholi se mai află astăzi în Sfântu Gheorghe, Chilia, Caraorman, C.A. Rosetti, Letea. Pe malul drept al fluviului, Dunavăț, Mahmudia și Murighiol sunt tot sate de haholi.

Denumirea de hahol vine de la smocul de păr lung purtat pe capul ras, de către cazacii-zaporojeni, obicei preluat de la tătari. Am încercat să aflăm ce semnificație are acest cuvânt astăzi în limba ucraineană. Un diplomat de la Ambasada Ucrainei la București mi-a spus că hahol este denumirea peiorativă pe care o folosesc rușii când vorbesc despre ucraineni.

În 1709, după înfrângerea, la 27 iunie, la Poltava, de către rușii lui Petru cel Mare a trupelor conduse de regele Suediei Carol XII (*Magazin istoric*, nr. 2/2001), cazacii care se alăturaseră suedezilor, sub conducerea hatmanului Ivan Stepanovici Mazeppa (1687-1709), au fost nevoiți să fugă. Mazeppa a murit în același an, la data de 2 octombrie. După moartea lui, a fost ales hatman și înscăunat la Tighina pisarul Filip Orlic.

Țarul Petru I numise, la rândul său, în fruntea cazacilor zaporojeni, pe Skoropadski, un aliat al său. Dar hatmanul pus

de țar avea atribuții mult reduse, polcovnicii erau numiți dintre ofițerii armatei țariste, iar soldații ruși asigurau ordinea printre cazaci. În aceste condiții, cazacii iubitori de libertate au fugit în Dobrogea, fiind primiți cu brațele deschise de autoritățile otomane.

Cazacii zaporojeni

Foarte mulți dintre cei care s-au ocupat de istoria lor i-au confundat pe haholi cu lipovenii, deși între cele două populații a existat o confruntare acerbă. Lipovenii din

Dobrogea provin din rândul cazacilor ruși de pe Don, fiind de două feluri: nekrasovții (adeptii lui Nekrasov) și starovierții, credincioși pe stil vechi, adică ortodocși sectanți care nu au acceptat reformele religioase introduse în Rusia, la Marele Sinod Ortodox de la Moscova din 1667, de mitropolitul Nikon.

Haholii sunt urmașii cazacilor zaporojeni de pe Nipru care au imigrat în număr mare spre Dobrogea mai ales după ce țarina Ecaterina II a Rusiei a desființat, în 1775, Zaporozska Sici (Sicia zaporojeană), organizația lor militaro-religioasă.

Conform unor autori ucraineni, conducătorul cazacilor răzlețiți a fost hatmanul Andrei Leah. Aceștia au intrat sub protecția Porții otomane, care, conform istoricului ucrainean Serghei Ciornii, le-a acordat dreptul de a se așeza în Dobrogea. Așa se face că, la 1776, în Delta Dunării, se formează Zadunaiska Sici (Sicia transdunăreană). Sursă ucrainene plasează această primă sicie la Caraorman, precizând că ea avea peste 7.000 de meimbri, număr contestabil, dat fiind că, din documente ale epocii, rezultă că cifrele erau exagerate cu scopul de a se obține din partea Porții mai multe alimente și bani. Și conform unui firman al sultanului, datat 20 iulie 1779, numai 20-30 de cazaci din sicia au fost trimiși să-l slujească pe Feyzullah-Bey, la Isaccea.

Din cauza luptelor permanente dintre rușii-lipoveni și cazacii-ucraineni, pe la 1785, autoritățile otomane au hotărât

să-i trimită pe zaporojeni la Seimeni, pe malul drept al Dunării, în apropiere de Cernavodă. Alți cazaci-zaporojeni, după cum se menționează în documente provenind din arhivele cancelariei austriece, au intrat sub protecția împăratului Josif II, fiind trimiși în Banat, unde au primit pământuri în apropiere de Pancevo și de satul Keresturi (în comitatul Baci). Acolo au încercat să-și organizeze o nouă sicie. Nu se știe prea clar ce s-a întâmplat, dar zaporojenii din Banat au fost trimiși înapoi de unde veniseră, în Dobrogea. Astfel că, la 1805, ei au ajuns la Seimeni, unde s-au alăturat celor care se așezaseră aici în urmă cu 20 de ani.

„Transhumanță” pe Dunăre

La începuturile sosirii lor în Delta, zaporojenii au trăit răspândiți în toată întinderea

acesteia. Convenția încheiată la Constantinopol, între otomani și ruși, datată 10 martie 1799, face referire la existența unor grupuri de cazaci-zaporojeni la gurile Dunării. Conform acestui act, Poarta se obliga să-i predea rușilor pe cazaci, iar cei care refuzau trebuia să se retragă cât mai departe de țărmurile mării și de Delta. Tot în acest document se menționează și faptul că o parte dintre cazacii colonizați în Banat, în 1785, se întorseseră în Dobrogea. Prezența lor la Seimeni este semnalată până pe la anul 1812, din cauza problemelor pe care le creau satelor românești de pe malul stâng al Dunării. Cele mai multe plângeri se refereau la faptul că zaporojenii puneau mâna pe sculele de pescuit ale românilor și se instalau în zonele de pescuit tradiționale ale acestora. Din când în când, ei atacau și jefuiau și satele de peste Dunăre. Dar pentru

Zadunaiska Sici

Organizație cu caracter militar extrem de sever, sicia avea caracteristicile unui ordin monahal de tip androgin, la care accesul femeilor era strict interzis. Nici măcar cazacii nou-veniți din stepele eurasiatice nu erau primiți cu una cu două într-o sicie. Siciile erau conduse de un hatman, ales prin vot direct. Aderarea la sicie nu era condiționată de nici un jurământ special și de aceea, cazacii care voiau să se însoare părăseau pur și simplu sicia și se stabileau în satele din jur. În caz de război, ei erau la dispoziția sicii, putând fi convocați în orice moment. Inițial Conducătorul unei sicii se mai numea și koșev (koșevoi sau koșovei). Acesta era singurul din sicie care nu avea voie să aibă vreo legătură cu o femeie. Semnul demnității koșoveiului era o manta roșie cu o blană de urs negru, care ar fi fost dăruită de sultan lui Konstantin Horodeski, fost koșev pe vremea hatmanului Mazeppa.

Pe lângă koșev se aflau un asaul sau pisar (scriitor) și un tolmaci (tâlmaci) sau dragoman, adică un translator. Ei erau aleși sau reconfirmați

în funcții, anual, cu ocazia sărbătorii numite Pokorova, la data de 1 octombrie. Această zi mai este sărbătorită la Dunavățu de Sus, fiind și hram al bisericii din localitate.

Sicia era formată din 35 de kurenii sau 38, după unii autori, urmând modelul sicii zaporojene de la Nipru. Fiecare kuren era condus de câte un șef: starșina. Alegerea starșinei se făcea cu mare fast, fiind o ocazie de a se aduna toți zaporojenii. Chiar dacă Zadunaiska Sici nu avea un steag al său, fiecare kuren avea un bairak, adică un steag făcut din postav roșu cu o semilună albă înconjurată de șase stele. În cazul morții vreunui cazac, bairakul era ridicat în fața kurenului căruia îi aparținuse, în semn de onor militar.

Litigiile dintre cazaci erau judecate în fața membrilor întregului kuren. Cele extrem de grave erau prezentate consiliului atamanilor, care, în vreme de război, era forul militar suprem al cazacilor. Numai în caz excepțional, ele erau înaintate pentru a fi judecate de pașa de la Brăila.

pesceuitul mare, coborau pe Dunăre, organizați în cete mari de câte 80-100 de oameni, până în Deltă, în special la gura de vărsare a brațului Chilia. În aceste incursiuni periodice, o adevărată transumanță, intrau în conflict și cu lipovenii care trăiau prin Deltă.

O astfel de incursiune a fost cea din 1810. Organizați în două cete mari, zaporojenii au coborât de la Seimeni pe Dunăre și s-au înălțat la Vâlcof, pe brațul Chilia. De acolo, au ieșit pe mare și s-au îndreptat spre Portița, intrând apoi pe Lacul Razelm. Au ajuns la Sarichioi, pe care l-au găsit părăsit de lipoveni. Luând-o pe canale, au urcat spre Tulcea, unde se retrăsese majoritatea lipovenilor. Luați prin surprindere, numeroși dintre aceștia au fost căsăpiți de zaporojeni.

În 1812, din motive iar nu foarte clare, zaporojenii au părăsit Seimenii sub conducerea lui Samiilo Kalnibolohki. Au

coborât pe Dunăre până la Isaccea, unde i-a prins înghețul. De abia primăvara au putut porni mai departe, ajungând la Katrileț, adică Sf. Gheorghe de astăzi.

Dar Delta le asigura zaporojenilor numai pește. La vremea aceea, nu erau atâtea teritorii de uscat în Deltă, așa cum vedem astăzi, or, ei aveau nevoie de teren agricol pentru semănat și de pășuni și fânețe

Pedeapsa cu moartea prin spânzurare se dădea foarte rar, pentru omor. Pedepsele obișnuite erau bătăile. De exemplu, când un tânăr trecea pe lângă un bătrân sau prin fața pălâncii și nu-și scotea pălăria sau nu se pleca. Koșoveii erau foarte rar pedepsiți. Este cunoscut cazul lui Olexa Riasnii, care a fost pedepsit pentru că a fost prins în vizită la femeile din raiaua aflată sub protecția siciei sale. Dar cea mai mare vină a unui zaporojean din sicie era furtul. De altfel, condiția principală care li se pune a celor care voiau să intre în sicie era să nu fure.

Zaporojenii erau foarte credincioși, așa cum sunt și haholii astăzi. Pentru a îndeplini funcția de conducători religioși, erau aleși membri ai siciei. Ei erau trimiși la arhieriei Moldovei pentru a primi binecuvântarea acestora. La sfârșitul carierei, mulți dintre koșovei se călugăreau, un caz cunoscut fiind cel al lui Litvin, care s-a retras la mănăstirea Poiana Mărului, de lângă Râmnicu Sărat. Tot aici s-a călugărit și Vasili Bezukovii (Cel fără mâini), pisarul lui Mazeppa.

pentru cai și vite. De aceea, urmăreau să pună mâna pe Dunavăț, sat care îndeplinea toate aceste condiții, pe lângă accesul la Dunăre și spre mare. Satul era însă locuit de lipoveni. De abia după ani de hărțuiri și de lupte, aceștia l-au părăsit, locul lor fiind luat de zaporojeni, care au întemeiat aici o puternică sicie. Amintirea ei a rămas nestinsă. Până nu demult, Dunavățu de Sus mai era numit de localnici Seciu sau Saciu. Iată ce scria în 1929 I. Simionescu în cartea sa *O țară din povești: Dobrogea*, despre sicia de la Dunavățu de Sus: „Lângă Morughiol este Geneviz-Kaleh (Cetatea genevezilor), iar la Dunavăț e Cetatea Zaporojenilor, amintirea vremurilor când colțul acesta fu dat cazacilor dispăruți de atunci cu totul”. Pentru nevoile lor, cazacii din Dunavăț primiseră din partea otomanilor pentru folosință un teren care era

El a construit la Galați și o biserică cu hramul Sf. Paraschiva.

Sicia avea o singură stradă, pe laturile căreia se înșirau kurenele, mai multe locuințe grupate. La intrarea în sat se afla

biserica, având de regulă o singură cupolă. În centrul siciei se afla palanca, o locuință îngrădită, în care stătea koșevul. La 1 octombrie, după slujba religioasă se aducea în fața pălâncii o masă pe care se puneau crucea și evanghelia, pâinea și toate însemnele militare care se păstrau în biserică, în altar. Koșoveiul ieșea din palancă, săruta crucea și evanghelia, pe urmă pâinea și apoi spunea: „Vă mulțumesc, domnilor atamani și vouă, domnilor cazaci, pentru pâine, pentru sare și pentru domnie. Acuma n-am să mai fiu domn. Alegeți pe cine vreți!” După alegerea sau realegerea koșoveiului se făcea ospăț mare și chef.

În jurul siciei se aflau așezările în care locuiau familiile zaporojenilor însurați. Aceste așezări se numeau, după modelul otoman, raia. Raiaua era supusă din punct de vedere administrativ siciei. ■

Interior din biserica ridicată în Sf. Gheorghe

„Caracterul de mozaic etnografic al Dobrogei nu se dezmințe în nici una din epocile istoriei sale. Așa a fost soarta acestei țări așezată la răspântia atâtor drumuri mari. Daci, bessii, carpi, dintre popoarele tractice, apoi romani, sarmați, scyți, elini, celți, peucini, trogloditi etc. Mărturiile Evului Mediu sunt mai puține: dar și ele ne arată în epoci diferite pe greci, huni, slavi, bulgari, pecenegi, cumani și alte triburi care au sălășluit o vreme în această provincie [...] Astăzi, harta etnografică a provinciei este un adevărat mozaic; alături de români, cari formează majoritatea populației și a căror limbă este limba curentă a țării, avem

pe tătarii și turcii musulmani, pe bulgari, pe ucrainenii și lipovenii slavi, pe greci, germani, italieni, găgăuți [de fapt, turci trecuți la creștinism], țigani și evrei. Rasa albă și rasa galbenă, indo-europeni, semii și mongoli, latini, germani și slavi, creștini ortodocși, catolici și protestanți, alături de musulmani și mozaici, o Europă și Asia în miniatură, un uriaș muzeu etnografic viu – iată icoana rezumată a lumii de la gurile Marelui fluviu.“

(C. Brătescu Dobrogea: Pământul, Clima, Fitogeografia, Locuitorii, București, 1928)

limitat de Dunăre la nord, de lagune la est, iar la sud-sud-vest de o linie care pornea de la Isaceea și trecea prin satele Poșta, Hadjilar, Zebil și se termina la Lacul Babadag. Încet-încet, odată cu sosirea unor noi grupuri de populație, acest teritoriu s-a redus, zaporojenii rămânând numai cu pământul din jurul satelor de pe malul Dunării: Dunavăț, Mahmudia, Murighiol, unde terenul lor era arendat de regulă mocanilor transilvăneni, care veneau cu oile la iernat.

Edenul dobrogean

Informații directe despre viața în sicie le avem de la Anania Ivanovici Kolomiț, așa cum le-a consemnat istoricul ucrainean Theodor Kondratovici (*Zadunaiska Sici*, 1889, Kiev), care l-a întâlnit pe bătrânul ucrainean, în vârstă de 119 ani, în 1881, la Catârlez (astăzi Sf. Gheorghe), sau Katrițel, sat de pescari ucraineni la gura brațului Sf. Gheorghe. Kolomiț, care a trăit între 1762-1882, a fugit din armata rusă în 1794, cu doi ani înaintea morții Ecaterinei II. Împreună

cu 15 camarazi de arme, el a ajuns în regiunea Odesei, la Nistru. A trecut apoi în Imperiul otoman și a servit cinci ani la un turc, ca pescar. În 1807 a plecat la Ismail și de acolo a trecut în Moldova, unde a stat până în 1811, an în care în Principatele Române s-a făcut recensământul locuitorilor de o comisiune mixtă formată din oficiali turci, români și ruși. Refugiații cu care era Kolomiț s-au declarat supuși turci și au fost trimiși la Seimeni. Așa se face că după o rătăcire de nouă ani, Kolomiț ajunge în sicie. El participă la o expediție împotriva nekrasovților, la mutarea siciei de la Seimeni la gurile Dunării, mai întâi la Sf. Gheorghe și apoi la Dunavăț. În 1821, Kolomiț a plecat în Rusia. S-a întors în Dobrogea în 1828. A trăit în Sf. Gheorghe, de unde cu un an înainte de a muri, s-a mutat în Dunavățu de Jos, la 2-3 kilometri de Dunavățu de Sus.

În ajunul războiului ruso-turc din 1828-1829, guvernatorul Ismailului, generalul rus Tuckov, reușește, prin intermediul consulului austriac de la Galați, să trimită o scrisoare lui Iosip Gladki sau Osip

Hladkii, șeful zaporojenilor, propunându-i, în condiții avantajoase, să treacă de partea rușilor. Hatmanul cazac a făcut un joc dublu: pe de-o parte, la cererea vizirului de a i se trimite 13.000 de războinici cazaci, el expediază la Silistra numai 2.000, iar cu 5.000 – după alți autori numai 500 –, de cazaci trece Dunărea la Ismail.

Odată cu trădarea lui Gladki, s-a terminat și istoria sicilor zaporojene din Dobrogea. Cazacilor zaporojeni, aflați în slujba otomanilor, nu li s-a mai permis să-și refacă siciele de la gurile Dunării. O parte dintre ei au fost duși pe țărmurile Mării Egee, de unde marea lor majoritate s-a întors în Dobrogea. Ei s-au răspândit prin Delta ca simpli pescari, așa cum sunt și urmașii lor de astăzi, haholii. Lor li s-a adăugat de-a lungul secolului XIX noi veniți, care fugiseră pentru a nu fi înrolați în armata imperială a Rusiei și datorită toleranței dovedite de otomani față de problemele religioase și culturale, fapt pentru care Dobrogea a fost dintotdeauna un adevărat Eden al libertății de exprimare spirituală. ■

După instalarea lui Hitler la putere, în ianuarie 1933, Europa Centrală și de Răsărit au devenit un spațiu predilect al expansiunii economice și politice germane.

Eforturile inițiale s-au concentrat asupra demontării

sistemului francez de alianțe din Balcani. Demer-

surile politice, economice și militare au

dus la dezmembrarea Micii Înțelegeri,

în 1938, prin ocuparea regiunii sudete

din Cehoslovacia. În 1940, Pactul

Balcanic devine inoperant, semnatarii

din 1934 dispărând sau, precum

România, suferind pierderi teritoriale

importante. România părăsea Liga

Națiunilor în iulie și adera la Pactul

Tripartit în noiembrie 1940. Tot în

iulie 1940, renunța la garanțiile anglo-

franceze; le primea pe cele germano-

italiene în august același an. La

conferința anuală a atașatilor militari

de la Berlin, Hitler afirma: „Rușii să

știe că România este de o importanță

decisivă pentru Germania și că

Germania nu va da înapoi în fața

nimănui în apărarea intereselor sale.

România este intangibilă“ (Jurnalul

de război, Halder II – KTB, Halder II

–, consemnarea din 31.08.1940, citată

de către Jürgen Förster în Rumäniens

Weg in die deutsche Abhängigkeit. Zur

Rolle der deutschen Militärmission

1940/1941, MGM 1/79, f. 56.)

OCTOMBRIE 1940. SOSIREA MISIUNII MILITARE GERMANE ÎN ROMÂNIA

ELENA MATEI

(Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti“ Pitești)

Toamna anului 1940 găsește România pe deplin cooptată în sfera intereselor germane, dar ca o țară epuizată și vulnerabilă, neîncercătoare în alianțe, deceniul ce abia se încheia demonstrând că semnăturile puse pe acorduri și tratate nu oferiseră garanția sperată.

Dorind să accentueze sensul noii orientări a politicii externe românești, Carol II, în cursul unei întrevederi cu atașatul militar german în România, colonelul Wahle, ce a avut loc la 12

iulie 1940, îi solicită oficial trimiterea unei misiuni militare germane la București. În raportul pe care atașatul militar îl înaintează Oberquartiermeister-ului Kurt von Tippelskirch, responsabil cu problemele zonei sud-est europene în Statul Major General al Trupelor Terestre, menționează: „[...] regele anticipează, dacă nu într-un viitor apropiat, oricum cu siguranță mai târziu, confruntări armate în care România va trebui să lupte alături de Germania

[...] Ar dori urgent ofițeri germani pentru instruirea armatei române, în special în armele tancuri și aviație. Dacă, din motive politice, această acțiune nu este posibilă oficial, ar propune să fie disimulată prin trimiterea unei misiuni militare [...] Supus nevoii, și nu propriei înclinații, regele caută sprijin oriunde l-ar putea găsi.” (Arhiva Militară Germană – în continuare BA-MA, RH 2/2926.)

Deja, la 7 septembrie 1940, după preluarea puterii în stat, Antonescu, în cadrul întâlnirii cu Fabricius, ministru al Germaniei la București, va relua propunerea făcută de către Carol II, solicitând trimiterea în România a unui general german pentru prealabile discuții în vederea stabilirii elementelor de fond pe care le-ar implica prezența Misiunii Militare germane la București. În memoriile sale, colonelul Radu Dinulescu, din cadrul Secției II a Marelui Stat Major, vorbește despre sosirea unui grup de parașutiști germani, sub acoperirea unei fanfare a armatei germane, încă din vremea regelui Carol II. „Fanfara” a intrat în țară pe la Giurgiu și a fost transportată în autobuze până pe Valea Prahovei (*Magazin istoric*, nr. 9/2000). Documentele pe care le-am studiat până acum nu amintesc nimic în acest sens. Propunerea lui Antonescu dădea curs unor intenții germane susținute de o temeinică documentație, iar Divizia 13 Infanterie Motomecanizată, dislocată în zona Vienei, făcea deja parte din planul de „ocupare preventivă” a zonei petrolifere românești.

La 14 septembrie 1940 sosește la București general-locotenentul Kurt von Toppelskirch. Vor avea loc două runde de convorbiri, la 15 și la 16

septembrie, la care vor participa, alături de generalul Antonescu, generalii Rozin, Ioanițiu și Dobre, colonelul Jienescu, iar, din partea germană, alături de generalul von Toppelskirch, colonelul Gerstenberg, atașatul militar aero, și căpitanul von Ziehlberg. Rezultatul discuțiilor s-a concretizat într-un document prin care Antonescu formulează propunerile guvernului român în vederea trimiterii unei misiuni militare germane în România, menționând: „Scopul Misiunii Militare Germane este să colaboreze cu Comandamentul român la reorganizarea, dotarea și instruirea armatei române, pe baza experienței făcute de armata germană în campaniile din Polonia și Franța [...] Guvernul român dorește ca, după terminarea instrucției, armamentul modern al acestor unități să rămână armatei române. În acest caz armamentul va fi plătit de România [...] Misiunea militară va funcționa în legătură cu Marele Stat Major român și va pune la dispoziție ofițerii specialiști necesari.”

La rândul său, și generalul von Toppelskirch a alcătuit un raport către O.K.W.: „Am certitudinea că generalul Antonescu pune mare preț pe prezența trupelor germane în

țară într-un cât mai scurt timp. Consideră că un atac rusesc poate avea loc oricând și nu se simte în siguranță nici dinspre frontiera ungară [...]

Este de părere că poate să aibă siguranță numai dacă garanțiile germane în privința frontierelor românești devin practic evidente prin prezența trupelor germane pe teritoriu” (BA-MA, RH 2/2954).

Pe baza raportului înaintat de către von Toppelskirch și a scrisorii lui Antonescu, la 19 septembrie 1940 Hitler decide trimiterea în România a

Fabricius cu soția, la sositrea în București

unei misiuni militare a trupelor terestre și a aviației, precum și a unei divizii întărite ca unitate de instrucție.

Încă înainte de ratificarea Acordului Lohman-Tătăranu, care de altfel nici nu a mai fost ratificat vreodată, semnat de cei doi la 22 octombrie 1940, prin care se stipulau drepturi și obligații privind cazarea, asigurarea alimentelor, drepturilor bănești, probleme legate de transport și comunicații, a început activitatea de concentrare a efectivelor ce urma a fi dislocate în România. La 30 septembrie 1940, este deschis jurnalul de activitate nr. 1 al Misiunii. Locul afluirii – Dresda; în dreptul datei de 30 septembrie 1940 se consemnează: „Începutul organizării Misiunii Militare Germane în România.”

În ședința de stat major din 7 octombrie 1940 se comunică: „Plecarea primului eșalon se stabilește pentru ziua de 10 octombrie 1940, pentru a ajunge la București la data de 12 octombrie 1940, astfel încât festivitatea de primire organizată de guvernul român să poată avea loc la ora fixată” (BA-MA, RH 31-1/v.6)

La data de 12 octombrie 1940 se aflau în gara Mogoșoaia generalul Ioanițiu, ca reprezentant al generalului Antonescu, ministrul plenipotențiar dr. Fabricius, reprezentanți ai Italiei, Japoniei și Spaniei, membri ai Gărzii de Fier și numeroși cetățeni români, cu preponderență etnici germani. Misiunea Militară a Trupelor Terestre a fost încredințată generalului de cavalerie Erik Hansen, care, fiind ofițerul cel mai vechi în grad, a deținut și funcția de șef al Misiunii în ansamblul ei în perioadele 1940/1941 și 1943/1944. L-a secondat ca șef de stat major generalul Hauffe. Tot acum, sub comanda general-locotenentului Speidel, sosește și Misiunea Militară a Aviației. O structură specială în complexitatea acestui organism

Generalul Ionescu

numit „misiune militară” l-a constituit Statul Major al Economiei de Apărare (Wehrwirtschaftsstab Rumänien), numit în literatura de specialitate și Misiunea Militară a Economiei de Apărare (Wehrwirtschaftsmision), aflată sub comanda generalului-maior Spalcke. Sosirea acesteia a surprins, cu atât mai mult cu cât nu fusese solicitată.

La nivelul Înalțului comandament german (Oberkommando der Wehrmacht) s-au emis dispoziții severe în legătură cu obiectivele trupelor prezente pe teritoriul României. La scenă deschisă

misiunea lor era cea de a contribui la reorganizarea și instruirea armatei române, dar implicarea de fond consta în:

- protejarea zonei petrolifere în eventualitatea imixtiunii unei a treia puteri și, desigur, față de orice tentative de distrugere;

- pregătirea armatei române după un plan care să-i creeze aptitudini în îndeplinirea unor misiuni orientate conform intereselor germane;

- pregătirea teritoriului și forțelor armate germane și române în eventualitatea deschiderii unui conflict armat cu Uniunea Sovietică.

„Surprinzătoarea” Misiune a Economiei de Apărare și-a declarat sprijinul întru buna desfășurare a activității Serviciului Mobilizării și Organizării Națiunii și Teritoriului (M.O.N.T.), condus de locotenent-colonelul N. Dragomir și alcătuit după modelul german al „planului pe patru ani” (Vierjahresplan). În realitate însă, venea instruită în pregătirea și exploatarea potențialului economic românesc întru susținerea eforturilor de război germane.

Până la mijlocul lui noiembrie a fost încheiată și operațiunea de dislocare în România a Diviziei 13 Infanterie Motomecanizată, aflată sub comanda generalului-

locotenent von Rothkirch-Panthen, a cărei denumire va fi schimbată în Divizia de Instrucție R I (Lehrverband R I). La sfârșitul anului 1940 efectivul trupelor de instrucție a fost întărit prin sosirea Diviziei 16 Tancuri, sub comanda generalului-maior Hube, mare unitate transformată în Divizia de Instrucție R II (Lehrverband R II).

Generalul Kurt von Tippelskirch
răspundea de sud-estul european

In presa elvețiană au apărut o serie de comentarii legate de prezența trupelor germane pe teritoriul României. *Basler Nachrichten* titra, la 1 decembrie 1940: *Protektorat Deutschlands über Rumänien?* (Protektoratul Germaniei asupra României?). *National Zeitung* (Basel), în numărul din 18 octombrie 1940, publica impresiile corespondentului său din Balcani sub titlul *Rumänien im Kraftfeld der Achse* (România în câmpul de forțe al Axei). La 14 octombrie 1940, generalul Hansen și-a redactat primul său raport de situație în calitate de șef al Misiunii ajuns la destinație, raport din care spicuim:

„Comandantul
Misiunii Militare Germane a Trupelor
Terestre în România București, 14.10.1940

Raport de situație nr. 1

I. Organizare

Organizarea eșalonului de comandă al Misiunii Militare a Trupelor Terestre a decurs conform planului, bine susținută atât din punctul de vedere al personalului, cât și al materialului, în seara zilei de 5 octombrie lucrările în acest sens fiind încheiate.

Problemele transportului și aprovizionării, precum și cele ale camuflării în timpul deplasării spre destinație au impus formularea a numeroase întrebări adresate serviciilor abilitate din O.K.H. și O.K.W.

La 06.10.1940 a sosit instrucțiunea telefonică a O.K.H. (Serviciul atașați militari), prin care s-a făcut cunoscut că este convenită tranzitarea Ungariei.

Transportul primului eșalon (comandant, grupul de comandă, șef transporturi, șef transmisiuni și personal în subordine) a început la 10 octombrie, restul statului major urmând a-și începe deplasarea la 19 octombrie, o unitate de transmisiuni la 14 octombrie, comandamentul înaintat al trupelor de instrucție la 20 octombrie.

Miercuri, 9 octombrie, șeful transporturilor a primit confirmarea privind planul de deplasare pe căile ferate ma-

ghiare și române. La 10 octombrie, ora 11, primul transport a părăsit Dresda [...]

II. Deplasarea primului eșalon

a) Tranzitarea Ungariei

La sosirea în gara Viena-Stadlau, la data de 11 octombrie, ora 1, șeful transporturilor Pressburg a comunicat prin intermediul comandantului Serviciului transporturi din Viena:

«Ministrul plenipotențiar englez l-a vizitat pe ministrul de Externe maghiar, contele Csaky, la 9 octombrie, ora 17.30, punându-i următoarea întrebare:

Cum ar reacționa Ungaria dacă aviatorii englezi ar ataca trupele germane pe teritoriul Ungariei?

Răspunsul contelui Csaky:

Ungaria ar fi neutră, trupele germane tranzitează o țară neutră.»

Trenul a sosit la 11 octombrie, ora 6.30, la Budapesta. Am fost întâmpinați alături de colonelul Krappe (atașatul militar la Legația germană din Ungaria) de către generalul comandant al corpului de armată din Budapesta, însoțit de șapte oameni din statul său major, de către dr. Sep, director ministerial în Ministerul ungar al Transporturilor [...]

În stațiile mici, în care trenul a oprit în timpul zilei, s-a remarcat atitudinea politicoasă a funcționarilor și reacții prietenoase din partea populației, în special din partea soldaților și a simplilor muncitori.

[...] În stația de cale ferată de la frontiera ungaro-română s-au strâns mai mulți civili pentru a privi. Cuvintele strigate de către aceștia, ce caracterizează starea de spirit de acolo, au fost «Omorâți-i pe români!»

b) Deplasarea prin România
Primul salut oficial pe teritoriul românesc a avut loc la gara de frontieră Curtici. Am fost întâmpinați de către comandantul trupelor de grăniceri, generalul Negulescu (între 1926-1930, atașat militar la Berlin), însoțit de mai mulți ofițeri din statul său major. Generalul Negulescu ne-a condus până la București. Clădirile gării erau împodobite cu drapelul național și cu cel al legionarilor [...]

General-maior Hube,
comandantul Diviziei de
instrucție R II

menționate și-n convorbirile avute cu mai mulți ofițeri români [...]

Impresia generală

Primire deosebit de cordială atât din partea autorităților, în special a militarilor, cât și din partea populației. (BA-MA, RH 31 - I/27 - a)

Dintre manifestările înregistrate pe parcursul drumului spre București este reținut și discursul lui Horia Sima, ascultat de către Hansen și însoțitorii săi la Brașov, la 10 octombrie.

Documentul, ca anexă a menționatului raport al șefului Misiunii, consemnează ideile de bază ale discursului lui Sima:

„1. Sima prezintă indignarea tuturor românilor față de cruzimea ungarilor manifestată în tratamentul aplicat românilor din teritoriul cedat, români ce-s locuitori ai aceluia pământ de generații și care au fost cu miile alungați peste noua frontieră, în România.

2. Menționează a nenumăratele cazuri de ucidere a bărbaților, femeilor și copiilor, în același mod în care sunt ucise vitele, acestui tratament căzându-le victime sute de români.

3. Sima consideră guvernul maghiar ca fiind în slujba dușmanilor noii Europe. În interesul noii ordini și-n interesul păcii România a făcut mari sacrificii și s-a supus arbitrajului de la Viena. Ungaria, care după acest arbitraj a primit mari teritorii ale României, încearcă din nou, provocând, să tulbure pacea și noua ordine.

4. Nu ne plângem, dar există o limită la care răbdarea unei națiuni în fața umilinței își află capătul. Nu ne lăsăm purtați pe drumul terorii, cum și-ar dori Budapesta, pentru că suntem convinși de misiunea noastră mai înaltă, ce înseamnă participarea la înălțarea unei lumi drepte, în deplină ordine.

Stăpâni ai voinței noastre și convinși de dreptatea cauzei noastre, nimeni nu va putea să ne abată din lucrarea menită să creeze poporului nostru viitorul pe care îl merită.” (Ibidem, 6) ■

(Va urma)

Prima impresie

Primire politicoasă, amabilă.

O primire impresionantă ne-a fost rezervată la Arad. Aici a avut loc salutul de întâmpinare oficial. În afară de comandantul Diviziei I și de prefectul local, de grupul de legionari și de populația românească s-au aflat și numeroși germani. Etnici germani în costume naționale, germani în uniforma partidului ne-au salutat împreună cu legionarii deosebit de cordial. Și populația românească a participat la această primire călduroasă. Și-n alte localități, precum Deva, Simeria, am fost salutați în același mod.

În Simeria a fost aruncat în vagon de către un necunoscut un plic mic, în care s-a găsit o panglică de mătase în culorile naționale ungare și un bileț scris în maghiară: «Venim! Vă așteptăm pe voi!».

Din scurtele convorbiri cu etnici germani și cu românii prezenți în gările prin care am trecut, a rezultat că populația resimte trimiterea misiunii germane ca pe o întărire în adevărul sens al cuvântului, ca pe un plus de siguranță, în special față de Ungaria. Tensiunea în relațiile cu maghiarii a crescut remarcabil din cauza abuzurilor comise față de românii aflați în teritoriile de curând cedate. Impresiile ulterioare au confirmat acutizarea acestor tensiuni,

Locuri unde se păstrează memoria neamului

1.280.000 de repere organizate în 49 de colecții, între care cele mai importante sunt cele de armament, uniforme, decorații, artilerie, tancuri, aviație, numismatică, arheologie, drapele, clișee de patrimoniu, fotografii originale, carte veche – iată câteva date sumare despre unul dintre cele mai vechi muzee din România, Muzeul Militar Național.

Între piesele valoroase aflate în

patrimoniul său pot fi amintite săbiile lui Gheorghe Magheru, Constantin Brâncoveanu, Gabriel Bethlen, Gheorghe Rakóczy II, generalului de origine poloneză, Jozef Bem, cel care a condus armata revoluționarilor unguri în 1848-1849; uniforme care au aparținut regilor Carol I, Ferdinand I, Carol al II-lea și membrilor familiei regale; uniforme și piese de echipament ale unor personalități militare (mareșalii Alexandru Averescu, Constantin Prezan și Ion Antonescu, generali Carol Davila, Eremia Grigorescu, Ion Dragalina, Nicolae Dăscălescu, Leonard Mociulschi, Corneliu Teodorini), Colecțiile de pictură, grafică și sculptură conțin opere semnate, printre alții, de Carol Popp de Szathmáry, Nicolae Grigorescu, Sava Henția, Constantin Brâncuși, Oscar Han, Friedrich Storck. Printre obiectele cu o valoare istorică deosebită se află mai multe trăsuri și sănii ale Casei regale române.

Anual, pragul instituției este trecut de peste 30.000 de vizitatori.

MUZEUL MILITAR NAȚIONAL SCURT ISTORIC

CORNEL SCAFES, HORIA ȘERBĂNESCU

La 18 decembrie 2003, Muzeul Militar Național a împlinit 80 de ani de la înființare. Însă originile sale sunt mult mai adânci, coborând până în 1865, când la Arsenalul armatei din București s-a creat un depozit special, unde urma să fie păstrate drapele, uniforme și arme ieșite din dotare. După o vreme, în 1893, cu obiectele depozitate aici, s-a organizat într-o încăpere a Arsenalului un mic muzeu, numit Muzeul artileriei. Exponatele

sau au fost etalate în 1906, în cadrul secției militare de la Expoziția Națională organizată cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie a regelui Carol I.

Interesul stârnit de secția militară din 1906 l-a determinat pe maiorul Radu Rosetti ca în 1914 să propună crearea unei secții permanente de istorie militară în cadrul Muzeului Național. Ea urma să fie organizată de Vasile Pârvan, Alexandru Tzigara-Samurçaș și de cel care

avusese această inițiativă. În perioada 1915-1916 patrimoniul viitoarei secții s-a îmbogățit cu noi piese de valoare, între care se remarcă cele din colecția generalului Alexandru Tell. Secția nu a mai apucat să fie deschisă publicului, deoarece în toamna anului 1916, din cauza războiului, o parte însemnată a obiectelor a fost evacuată la Odessa, în Rusia, unde, în vâltoarea anilor ce au urmat, s-a pierdut.

Deoarece ideea înființării unui muzeu militar se impusese, după război, la 15 noiembrie 1919, statul a transferat „Palatul Artelor”, „Cula” și „Ospătăria”, împreună cu terenul din jurul lor, ridicate în Parcul Carol cu prilejul Expoziției Naționale din 1906, Ministerului de Război, pentru a adăposti viitorul muzeu. Director al instituției în formare a fost numit colonelul Constantin Ștefănescu Amza. Pentru a sublinia importanța acordată noii instituții, în 1923, în fața intrării principale, a fost amplasat Mormântul Ostașului Necunoscut.

La 18 decembrie 1923, prin Înaltul Decret nr. 6.064, muzeul a devenit o instituție de sine stătătoare, sub numele de Muzeul Militar Național, instituție căreia îi revenea îndatorirea

să adune, claseze, conserve și apoi să expună mărturiile referitoare la istoria armatei române. Sub supravegherea sa urma să se înființeze secții militare pe lângă muzeele regionale din țară și să se organizeze, pe lângă muzeele militare străine, secții ale armatei române.

Din acest moment, în dezvoltarea instituției s-au implicat o serie de personalități, printre care îi amintim pe Ioan Andrieșescu, Gheorghe Poenaru Bordea, Constantin C. Giurescu, Nicolae Iorga, Constantin Moisil, Vasile Pârvan, Radu R. Rosetti, Ioan Ursu. Ei au contribuit, prin prestigiul și experiența lor, la crearea unui cadru științific, propice evoluției muzeului în viața culturală a României.

Muzeul s-a deschis pentru public în 1924. Avea 17 săli și 8 galerii în care era prezentată viața militară a poporului român de la întemeierea principatelor până în 1922. Secții separate înfățișau unele specialități militare: marină, geniu, serviciu sanitar, aviație, acrostație, artilerie și infanterie. Tot în 1924, a fost înființată o bibliotecă menită să adune lucrări, hărți, manuscrise, fotografii, peli-

DIRECTORII

General CONSTANTIN ȘTEFĂNESCU-AMZA	1920-1924
Maior GRIGORE IONESCU	1924-1926
Maior IOAN MINESCU	1927-1929
Maior TRAIAN POPA LISSEANU	1929-1938
Colonel GRIGORE ION POPESCU	1938-1943
Locotenent-colonel CHIRIAC FLUTURE	1943-1944
Colonel GHEORGHE IONESCU	1944-1945
Locotenent-colonel ALEXANDRU MARTINESCU	1945
General CONSTANT GEORGESCU	1945-1946
General MIHAIL MALTOPOL	1946-1955
Colonel ION FOCȘĂNEANU	1955-1959
Colonel NICOLAE CONSTANTIN	1959-1961
Colonel VASILE FRUNZĂ	1961-1964
Colonel VICTOR MILITARU	1965-1975
General CONSTANTIN ANTIP	1975-1987
Colonel COSTACHE IACOB (ad-interim)	1987
Colonel MARIN PETRE (ad-interim)	1988
Căpitan de rangul II JIPA ROTARU (ad-interim)	1988-1990
Colonel ALEXANDRU GH. SAVU	1990-1991
Comandor JIPA ROTARU	1991-1995
Colonel ILIE SCHIPOR	1995-2000
Colonel MIHAIL ȘTEFAN-NICOLIN	2000

culă cinemato-
grafică și clișee
fotografice de in-
teres istoric.

In anul des-
chiderii,

muzeul a fost vizitat de peste 11.500 de persoane. Ca urmare a sugestiilor publicului, după numai un an muzeul a fost închis pentru reamenajarea spațiului și refacerea tematicii, redeschizându-se publicului în mai 1927. Avea o parte istorică, din paleolitic până în 1922, o sală de onoare, unde erau expuse drapelele și stindardele unităților militare care participaseră la războaiele de Independență și de Reîntregire, o rotundă cu numele ofițerilor români morți în primul război mondial și secții separate, unde se prezenta evoluția marinei, aviației, aerostației și a serviciului sanitar. Totodată,

MUZEUL MILITAR NAȚIONAL

Str. Mircea Vulcănescu, 125-127,

Sector 1, 77116 București

Telefon: 212.60.15, 224.94.70, Fax: 224.94.73

E-mail: director@muzeulmilitar.ro

acum s-a deschis și expoziția de artilerie în aer liber. Interesul stărnit s-a reflectat și în cifra vizitatorilor: 93.567 persoane

în 1928.

În 1933, la Mărășești s-a deschis o filială a Muzeului Militar Național, iar la Craiova Muzeul Militar al Olteniei, subordonat muzeului din București. Până în acel an s-au înființat secții militare românești în Cehoslovacia, Franța, Italia, Iugoslavia, Belgia, iar în țară, secții militare la muzeele regionale de la Arad, Timișoara, Sibiu, Cluj, Craiova, Constanța.

Închis între 1933-1937 pentru diverse reorganizări, muzeul s-a redeschis în 1937, când au fost puse în circuit două noi secții, de aviație și de intendență.

ȘANTIERELE DE SĂPĂTURI ARHEOLOGICE

Muzeul participă cu specialiști la săpăturile arheologice de la: Fedeleșeni, Cristești, Turnu Severin, Târgu Mureș (1929-1931)

Așezarea neolitică de la Alimpești (Polovragi), jud. Gorj

Mănăstirea fortificată de la Aninoasa, jud. Argeș (1997)

Castrul roman de la Arutela, jud. Vâlcea (1967-1970; 1978)

Cetatea medievală de la Bârlad, jud. Vaslui (1959; 1962-1965)

Cetatea romană de la Bistreț, jud. Dolj (1985; 1987; 1993)

Castrul roman de la Bumbești, jud. Gorj (1981-1981; 1993)

Turnul roman de la Căineni, jud. Vâlcea (1978)

Cetatea medievală de la Cetatea Albă, jud. Bolgrad (1929)

Cetatea medievală de la Cetatea Nouă, jud. Neamț (1966)

Castrul roman de la Copăcenii, jud. Vâlcea (1973)

Cetatea medievală de la Crăciuna, jud. Galați (1966-1967)

Așezarea romană de la Cristești, jud. Iași (1928)

Castelul Bethlen din Criș, jud. Mureș (1998)

Castrul roman de la Draja de Sus, jud. Prahova (1992)

Castrul roman de la Enoșești, jud. Olt (1977-1979)

Cetatea medievală de la Făget, jud. Timiș (1987-1989; 1991-1997)

Așezarea neolitică de la Fedeleșeni (Hândrești), jud. Iași (1928)

Cetatea medievală de la Feldioara, jud. Brașov (1990-1996)

Așezarea hallstattiană de la Ferigile, jud. Vâlcea (1968)

Cetatea medievală de la Gădini, jud. Neamț (1962-1965)

Cetatea medievală de la Giurgiu, jud. Giurgiu (1975-1991; 1993; 1996)

Cetatea medievală de la Gladna Română, jud. Timiș (1986-1987)

Cetatea hallstattiană de la Grădiștea, jud. Vâlcea (1983-1984)

Fortificația romană de la Gresia, jud. Teleorman (1996)

FILIALA CONSTANȚA

Inaugurată în 1989, ea a fost prima care a materializat o idee mai veche privind realizarea unor muzee militare regionale. În cadrul ei, este prezentată istoria militară integrată istoriei generale de pe teritoriul Dobrogei. Aici sunt expuse documente, uniforme, armament de infanterie și artilerie, drapele și decorații.

Adresa: Str. LILIACULUI, nr. 7-9, Constanța, cod 1 700

Tel. 041 674 359; 041 618 150/154

Fax 041 693 513

FILIALA ORADEA

Deschisă în 1992, prezintă istoria militară românească de pe teritoriul de vest al României. Expune documente, decorații, drapele, armament de infanterie, piese de artilerie.

Adresa: Str. ARMATA ROMÂNĂ, nr. 24 A, Oradea, cod 3 700

Tel. 059 134 686/163

Fax 059 134 234

Din nefericire, în scurt timp, la 15 iunie 1938, muzeul a fost distrus, iar o parte din patrimoniu pierdut, ca urmare a unui puternic incendiu declanșat de o furtună. Acest eveniment a însemnat și începutul unei perioade nefaste pentru instituție: reconstruită până în 1940,

clădirea a fost avariata din nou de cutremurul din 9 noiembrie 1940, apoi, deși între 1941-1942 clădirea fusese refăcută, la 5 mai 1943 a fost demolată, împreună cu anexele. Această decizie semnată de ministrul Apărării Naționale, în vremea aceea generalul de corp de armată

Complexul feudal de la Hălmașiu, jud. Arad (1973-1974)

Cetatea medievală Ienisala (Enisala), jud. Tulcea (1997-1999)

Termele romane de la Ionești Govorii, jud. Vâlcea (1980-1981)

Citadela dacică de la Mihăileni, jud. Harghita

Cetatea medievală de la Nufăru, jud. Tulcea (1978-2003)

Curtea domnească de la Obilești Vechi (Siliștea), jud. Călărași (1976-1978)

Necropola de la Oteșani, jud. Vâlcea (1976-1977)

Cetatea medievală de la Cetatea Dâmboviței, jud. Argeș (1962-1965)

Cetatea medievală de la Păcuiul lui Soare, jud. Constanța (1988)

Cetatea medievală de la Podul Dâmboviței, jud. Argeș (1968)

Fortificația dacică de la Polovragi, jud. Gorj (1969-1982)

Fortificația romană de la Pripoare, jud. Vâlcea (1978)

Castrul roman de la Racovița, jud. Vâlcea (1976-1978; 1980)

Castrul roman de la Răcarii de Jos, jud. Dolj (1991-1992)

Castrul roman de la Rădăcinești, jud. Vâlcea (1970-1972)

Așezarea neolitică de la Reșca, jud. Olt (1968-1971)

Fortificația mușatină de la Roman, jud. Neamț (1959; 1962-1964)

Fortificația romană de la Romula, jud. Olt (1966; 1968-1976; 1980-1992)

Situl roman și medieval Roșia Montană-Abrud, jud. Alba (2000-2003)

Castrul roman de la Sâmbotin (Dăiești), jud. Vâlcea (1981-1985; 1990-1992)

Cetatea de la Sorocea, jud. Sorocea (1928)

Cetatea medievală de la Tabla Buții, jud. Prahova (1995-1996)

Așezarea romană de la Tia Mare, jud. Olt (1977)

Castrul Roman de la Titești, jud. Vâlcea (1971-1972)

Turnul ceasornicului din Giurgiu, jud. Giurgiu (1996-1997)

Valul de pământ Brazda lui Novac (1976-1978; 1980-1981)

Turnul roman de la Văratica, jud. Vâlcea (1983-1985; 1990-1991)

Complexul feudal de la Voivozi, jud. Bihor (1972-1985)

Constantin Pantazi, a fost luată conform aprobării conducătorului statului, mareșalul Ion Antonescu, care dorea ca pe terenul aferent să se construiască Catedrala Eroilor Neamului.

În timpul războiului, de teama bombardamentelor, patrimoniul a fost dispersat, la Sinaia, într-o zonă de pe șoseaua Sinaia-Moreni și în câteva depozite de pe Șoseaua Giurgiului și de pe Șoseaua Viilor din București. Abia la 12 octombrie 1955 muzeul a primit un sediu propriu în fosta clădire a Ștabulului domnesc din vremea lui Al. I. Cuza de pe Bulevardul N. Bălcescu (peste drum de sala Dalles). După ce între 1955-1957 muzeul a fost reorganizat conform ideologiei comuniste, la 9 mai 1957 s-a redeschis sub denumirea de Muzeul Militar Central. La scurtă vreme, a fost mutat în clădirile fostei Școli de infanterie și cavalerie din București, situată în Dealul Spirii, pe strada Izvor, clădiri construite în 1885. Spațiul era generos, fiind alcătuit din 30 de săli pentru expunere, un parc de artilerie, tancuri, auto și aviație și depozite pentru colecții. Inaugurarea noului sediu s-a făcut la 9 mai 1959.

Din 1965, în cadrul muzeului s-a înființat Laboratorul de restaurare metale, primul din România, urmat în anii următori de laboratoare pentru restaurarea ceramicii, hârtiei, textilelor.

Între 1972-1975 muzeul a fost închis pentru reamenajare. Redeschis la 3 martie 1975, pe lângă expoziția principală menită să înfățișeze vizitatorilor originea, evoluția, înzestrarea și strategia armatei române în contextul istoriei poporului român, muzeul mai dispunea de un spațiu de 1.000 m², aproape un sfert din suprafața totală de expunere, unde erau prezentate colecțiile de arme, uniforme, decorații și drapele, cele mai mari din România. În anul 1977, muzeul a înregistrat cifra de 85.000 de vizitatori.

Accelerarea lucrărilor la centrul civic și la „Casa poporului” (actualul Palat al Parlamentului), aflate în apropierea muzeului, au determinat autoritățile ca în 1984 să hotărască mutarea instituției și demolarea clă-

dirilor din Dealul Spirii. Decizia s-a pus în practică doi ani mai târziu, în 1986, când, la sfârșitul anului, muzeul a fost mutat în fosta cazarmă a Regimentului IV Ilfov nr. 21 (ocupată până atunci de Comandamentul grănicerilor), de pe strada Ștefan Furtună (ulterior numită Mircea Vulcănescu), clădiri construite în 1898. Reamenajarea muzeului a durat doi ani și s-a făcut în cele patru clădiri aflate aici (cu un total de nouă etaje) și un parc exterior de tehnică – artilerie, blindate și autovehicule.

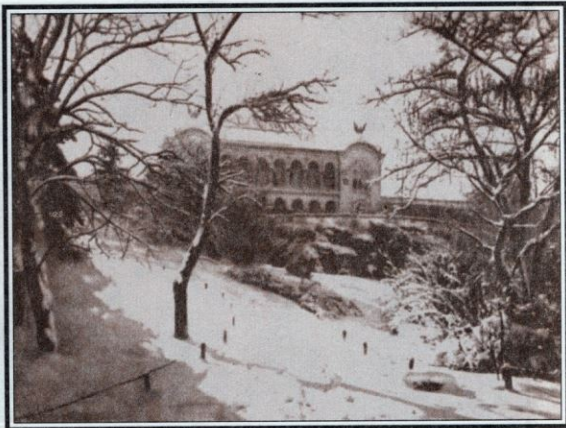
La 23 octombrie 1988, într-o expunere modernă, pe o suprafață totală de 22.150 m², muzeul și-a redeschis porțile publicului vizitator.

După revoluția din decembrie 1989, instituția și-a reluat vechea denumire, Muzeul Militar Național. El a cunoscut o serie de transformări privind tematica și etichetarea sa. O serie de săli au fost desființate (România în epoca Ceaușescu, epoca comunistă, armata contemporană, colecțiile de drapele și decorații, sălile „Constantin Brâncuși” și „Tezaur”), expoziția de bază încheindu-se cu momentul 9 mai 1945. Aceste transformări au fost efectuate rapid, pentru a menține muzeul deschis vizitării. În decembrie 1990 s-a inaugurat Sala Revoluției din decembrie 1989.

În anii care au urmat, cu toate dificultățile financiare, personalul instituției a urmărit modernizarea și menținerea unei cote de interes a publicului vizitator. Au fost refăcute expozițiile permanente de uniforme și armament, iar colecțiile de uniforme, fotografii, artilerie, tancuri și auto au fost îmbogățite cu noi piese.

Preocuparea de a reface expoziția de istorie contemporană s-a materializat în cursul anului trecut. Publicul are acum prilejul de a lua cunoștință cu perioada istorică cuprinsă între anii 1920-2003, prezentată într-o concepție modernă, ce însumează obiecte și fotografii noi, deosebit de valoroase pentru istoria militară a românilor. ■

ALBUM ISTORIC

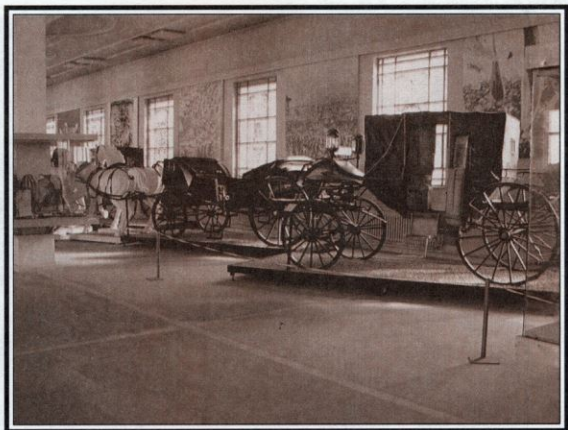
Clădirea Muzeului Militar Național din Parcul Carol

Sectorul de istorie medie – Sala Mihai Viteazul

Expoziția de armament...

...și cea de trăsură și mijloace de transport

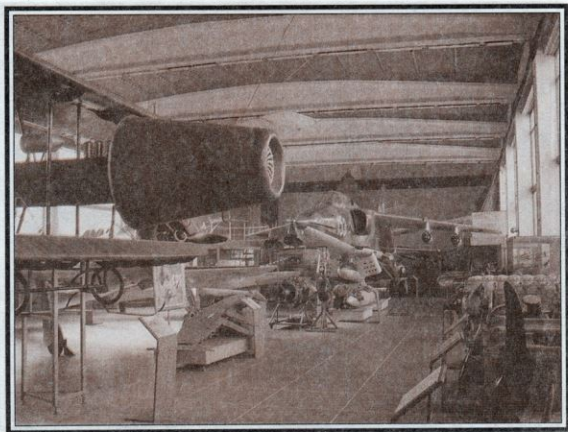
Sectorul de istorie modernă – Sala primului război mondial

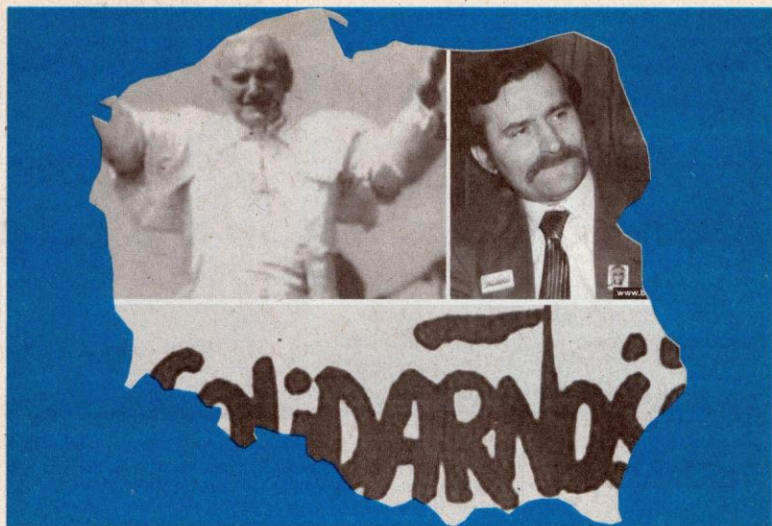
Expoziția de uniforme românești

Parcul de artilerie

Expoziția de aviație

ELITE, AUTORITĂȚI ȘI TRANZIȚIE ÎN POLONIA

BOGUMIL LUFT (Varșovia)

Între martie 1993 și vara anului 1999, timp de șase ani, am lucrat în cadrul misiunii diplomatice poloneze din România, trăind practic în afara Poloniei. Știam, ce-i drept, ce se întâmplă acolo, dar una este să citești informații searbede și alta să fii prezent continuu într-un anume loc. La întoarcerea din misiune am fost surprins cât de mult s-a schimbat structura de funcționare a societății poloneze.

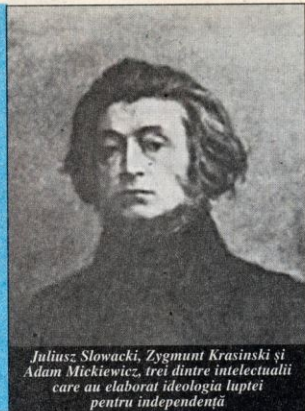
Pentru a înțelege esența acestei transformări, trebuie să facem apel la istorie și să ne întoarcem la secolul XIX. Polonia nu exista atunci ca stat independent. La sfârșitul secolului XVIII a fost împărțită între puterile imperiale vecine: Rusia, Prusia și Austria. Nobilimea (șleahța), foarte numeroasă, care înainte de împărțirea statului a constituit elita civică a poporului, a fost depozată de propriul stat, iar în urma câtorva revolte împotriva ocupanților, a pierdut o mare parte din avere. Urmare a evoluției socio-cul-

turale, aceasta s-a transformat într-o clasă socială denumită în Polonia intelectualitate (*inteligentzia*).

În acest fel, intelectualii – oamenii de știință, învățătorii, profesorii, artiștii, scriitorii, medicii, oameni cu carte și conștiință de moștenirea străbunilor – au devenit noua elită a poporului în lupta pentru obținerea independenței. Ideologia acestor lupte a fost concepută de către marii poeți romantici ai primei părți a secolului XIX: Juliusz Slowacki, Zygmunt Krasinski și în primul rând

Adam Mickiewicz. La baza ei se afla etica slujirii – ideea răspunderii elitei naționale pentru bunul comun al întregii societăți, precum și colaborarea cu țăranii și, după aceea, și cu muncitorii. Marile curente politice, care au dus la independența Poloniei în timpul primului război mondial – socialist, naționalist și țărănesc –, au fost concepute pe baza acestei idei.

Astfel a apărut preocuparea pentru participarea deplină a întregii societăți la cultura națională și răspunderea civică.

Atunci când Polonia a dispărut ca stat, intelectualitatea a devenit noua elită a țării, cea care asigura solidaritatea necesară luptei de refacere a statului polonez

Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński și Adam Mickiewicz, trei dintre intelectualii care au elaborat ideologia luptei pentru independență

Tradiție care a devenit baza de construire a unei țări moderne și democratice. Din păcate, această posibilitate a fost îndepărtată mai întâi prin apariția în Polonia a unor tendințe politice autoritare, caracteristice mai multor țări europene în anii '30 ai secolului trecut, după aceea prin ocupația germană din timpul celui de al doilea război mondial și, în cele din urmă, de către guvernele comuniste.

Mai ales comuniștii, care, de altminteri, au fost inițial susținuți de o parte dintre intelectualii de stânga, au reușit să destrame pentru un timp solidaritatea și colaborarea civică dintre intelectualitatea tradițională, țărani și muncitori. Din această cauză, de exemplu, muncitorii din marile orașe nu au sprijinit în martie 1968 revoltele studenților și profesorilor împotriva cenzurii și a înrobirii culturii, ba chiar au luat parte la represaliile împotriva intelectualilor. Doi ani mai târziu, în decembrie 1970, intelectualii au rămas indiferenți atunci când au izbucnit protestele muncitorilor împotriva măririi prețurilor. Muncitorii nu aveau încredere în intelectualii,

iar intelectualii nu aveau încredere în muncitori, închizându-se în cercul lor elitist, strâmt, și încercând să se împotrivească comunismului prin forțe proprii.

Totuși, la jumătatea anilor '70, s-a reușit reînnoirea tradițiilor secolului XIX. În anul 1976, după o nouă revoltă a muncitorilor împotriva sărăciei, câțiva oameni cu carte, scriitori și artiști din Varșovia, au înființat o organizație care se numea Comitetul de Apărare al Muncitorilor. Sute, apoi mii de colaboratori ai Comitetului, studenți și alte persoane din cercul intelectualilor, s-au angajat în mod concret să-i ajute material și juridic pe participanții la protestele muncitorești supuși represiei. Ei înșiși au fost pedepsiți din această cauză, iar unul dintre ei – studentul Stanisław Pyjas – omorât de către agenții poliției politice. Erau ocratiți însă, până la un anumit nivel, de poziția, cunoscută atât în Polonia, cât și în străinătate, a unor membri ai Comitetului, pe care puterea nu avea curajul să îi persecute prea brutal.

Colaborarea care a luat atunci ființă a dat roade patru

ani mai târziu, în august 1980, când muncitorii greviști i-au rugat pe intelectualii din Varșovia să îi ajute la negocierile cu guvernul. Tocmai în urma negocierilor s-a născut o mișcare de mare amploare, anticomunistă și civică, care a fost denumită nu întâmplător „Solidaritatea”.

Rolul de conducere al intelectualilor în lupta pentru libertate ajunsese la apogeu. În 1981, când sindicatul „Solidaritatea” a fost scos în afara legii de către comuniști, mișcarea de opoziție a primit ajutor din partea Bisericii Catolice. Mii de persoane, foarte cunoscute, din lumea culturală și a științei au plecat pe teren. În clădirile bisericești din întreaga Polonia au început să dea lecții de istorie adevărată a țării, au început să propage lucrări de artă interzise de către cenzură, au transmis etosul tradițional intelectual de slujire civică pentru binele comun, au acordat sprijin moral celor care, fiind în opoziție, acționau în ilegalitate. S-au bucurat de o mare autoritate și ceea ce au transmis a pătruns în conștiința maselor largi ale societății.

Totuși, acel succes a însemnat începutul sfârșitului

rolului pe care l-au avut, mai intens sau mai puțin intens, intelectualii timp de un secol și jumătate. „Solidaritatea” a scos în față în întreaga țară foarte mulți conducători ai muncitorilor și țăranilor. Începând deja cu 1980, simbolul și conducătorul principal al luptei pentru libertate a devenit nu un profesor sau un scriitor, ci un simplu muncitor al șantierelor navale. „Lenin” din Gdansk, Lech Walesa, un om care nu de puține ori s-a lăudat că nu a citit în viața lui o carte. Avea însă un instinct fără greș, un curaj uriaș și a fost un lider genial al luptei împotriva comunismului. Câțiva ani mai târziu, el a devenit primul președinte necomunist, învingându-l în alegerile generale pe un mare intelectual, Tadeusz Mazowiecki, care nu avea nici măcar jumătate din carisma lui de conducător.

Ultima lovitură dată elitei poloneze tradiționale a fost însă căderea comunismului în 1989. Primul guvern necomunist era, ce-i drept, dominat de către oameni care proveneau din saloanele intelectuale ale Varșoviei. A și demarat foarte repede

anumite reforme de bază. După aceea însă, s-a dovedit că, *à la longue*, majoritatea intelectualilor nu dorește și nici nu știe să participe activ la viața politică și mai cu seamă la exercitarea puterii. Mecanismele pluralismului democratic au început să scoată la suprafață noi elite politice.

În parte, în cadrul acestora au intrat membrii activi ai mișcării „Solidaritatea”, în parte au fost convertiți la democrație foștii comuniști, în sfârșit, persoanele care, după 1989, nu luaseră deloc parte la viața politică.

Multor politicieni, legați anterior de mișcarea de rezistență împotriva comunismului, li s-a părut că autoritatea obținută atunci, care le permitea să exercite o conducere morală și politică în timpul luptei pentru democrație, le va asigura un loc sigur în cadrul noii elite. În schimb, societatea a încetat să mai aștepte de la politicieni o conducere morală și ideologică. Alegătorii au început să-i sprijine pe cei care, cu multă eficiență, deși nu întotdeauna cu adevăr, le trezeau speranțe că vor rezolva cel mai bine anumite probleme concrete. Din

această cauză, de exemplu, marile erau național Lech Walesa a pierdut alegerile pentru cel de-al doilea mandat prezidențial, în favoarea unui tânăr și energic fost membru activ al partidului comunist, Aleksander Kwasniewski. Walesa, conducătorul carismatic al luptei împotriva comunismului, s-a dovedit a fi un președinte ieșit din comun de prost, incapabil să funcționeze corect în cadrul mecanismelor democratice. Astăzi, se află la marginea vieții publice. Kwasniewski, fost comunist, acționează rațional și înțelege foarte bine mecanismele democratice.

Destinul altei mari autorități, Biserica Catolică, s-a îndreptat în altă direcție. Atât în secolul XIX, cât și în timpul guvernării comuniste, ea a ajutat activ lupta pentru libertate. Astăzi, majoritatea polonezilor și-a menținut legătura personală cu Biserica și cu valorile spirituale pe care le propagă aceasta, dar orice încercare de ingerință prea pe față a episcopilor în viața politică este primită cu o mare aversiune din partea populației. Aceasta are, bineînțeles, o legătură directă cu tradiția

În primii ani ai regimului comunist, solidaritatea dintre intelectuali, muncitori și țărani nu a mai funcționat; a fost nevoie de un efort deosebit, la jumătatea anilor '70, pentru ca ea să reapară

Adam Michnik, unul dintre intelectualii polonezi mult citați și în România, după 1990

poloneză foarte puternică de despărțire a problemelor religioase de cele politice. Deja din secolul XVI Polonia a fost singura țară catolică din Europa unde vrăjitoarele nu erau arse pe rug și unde nu au existat aproape deloc războaie religioase, deoarece regii refuzau ca statul să sprijine lupta împotriva protestantismului.

În perioada comunismului, gruparea conducătoare impusă societății dirija niște oameni privați de posibilitatea de a se organiza *de facto* în jurul unor scopuri comune, pentru acțiuni independente, pentru urmărirea propriilor interese, în exprimarea publică a ideilor proprii. Papa Ioan Paul II, în timpul vizitei sale în Polonia din anul 1979, a grăit către mulțimea fără față, unită numai de ideea rezistenței împotriva înrobirii. El putea să vorbească liber, deoarece Biserica în Polonia și-a câștigat o marjă de libertate. O anumită marjă de libertate aveau, de asemenea, oamenii cunoscuți atât în Polonia, cât și în străinătate, artiști, scriitori, profesori. Ei erau unicele autorități independente, care aveau șansa să ajungă cu ideile lor anticomuniste la poporul cărui comunistii încercau să-i ia întreaga independență. Din această cauză au reprezentat autorități atât de puternice și au ajutat eficient poporul în organizarea rezistenței.

În situația de libertate, apărută după 1989, libertatea economică a permis apariția unei elite complet noi, formată din oameni de afaceri. S-au înființat zeci de mii de fundații și asociații – grație libertății de organizare –, care adesea joacă un rol extrem de important în viața publică. Pe de altă parte, elitele locale s-au format în urma apariției unor structuri democratice de autoguvernare, care au căpătat prerogative foarte mari.

Libertatea mijloacelor mass-media a permis dezvoltarea pluralismului de idei. Societatea poloneză, a cărei unitate și solidaritate în lupta cu comunismul au fost admirate în anii '80, s-a dovedit a fi, uneori în mod foarte dramatic, neunitară în ceea ce privește problemele politice, economice, socotirea cu comunismul, ba chiar intrarea țării noastre în Uniunea Europeană. Peste acest lucru a venit revoluția universală în domeniul comunicațiilor, mai cu seamă televiziunea prin satelit și internetul, care permit accesul foarte simplu la tot felul de idei, viziuni asupra vieții și lumii.

Se poate spune că însuși fenomenul autorității sociale a fost supus unei descentralizări dramatice. Câteodată apare impresia de haos. În cultură, kitschul se vinde mai bine decât opere care exprimă valori

spirituale mult mai adânci. Autoritatea și admirația sunt adesea câștigate de către smerșcheriași, care au acumulat într-un timp record și în mod necinstit mari averi. Carieră politică fac, nu de puține ori, oameni primitivi, care exprimă cu eficiență frustrările sociale din timpul transformărilor dureroase prin care trecem. Ideile și gândurile importante sunt și mai greu de diferențiat de cele neimportante, mai greu decât cele bune de cele rele. În lumea valorilor a pătruns foarte brutal banul.

Toate acestea sunt fenomene pe care le cunoaștem și din alte țări în care s-a prăbușit comunismul. Cu siguranță, este prețul pe care îl plătim pentru libertate. Unii sunt de părere chiar că haosul în domeniul valorilor este propriu democrației moderne. După părerea mea, este o idee prea simplistă. În țările în care democrația s-a dezvoltat în ultimele secole fără perturbări precum cele care au existat în Polonia sau în alte țări ale Europei Centrale, autoritățile sociale sunt mult mai stabile, iar consensul de bază al valorilor pare a fi mai puțin amenințat. Construirea unor astfel de autorități și a unui astfel de consens mi se pare a fi astăzi cea mai importantă sarcină a elitelor sociale în partea noastră de Europă. ■

Solidaritatea în anii '80 (stânga) și în 2003

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

Om de teatru și ziarist, A. de Hertz (1887-1936) și-a început cariera ca secretar literar al Teatrului Național din București și a debutat în 1906 la *Semănătorul*. A colaborat la *Viața românească*, *Convorbiri literare*, *Viața nouă*, *Gândirea*, *Dimineața*, *Epoca*, *Steagul*, *Rampa*. A condus Adevărul literar și cotidianul *Scena*. Pieseile lui s-au bucurat de succes în epocă, mărturie fiind și ultima dintre scrisorile pe care le publicăm. Amintim

astfel *Domnița Ruxandra* (1907), *Floare de nalbă* (1908), *Noaptea Învierii* (1909), *Păianjenul* (1913), *Cuceritorul* (1914), *Vălul de pe ochi* (1918), *Mărgeluș* (1921). A tradus biografia lui Beethoven scrisă de Romain Rolland.

Poziția proeminentă din presa artistică și din teatru și relațiile cu actori, scriitori, intelectuali din provincie l-au făcut să poarte o vastă corespondență. Am selectat în continuare scrisori (păstrate la Biblioteca Națională, Fondul St. Georges) primite de la criticul E. Lovinescu (1881-1943), artiștii N. Leonard (1886-1928), Velimir Maximilian (1882-1959) și G. Niculescu-Basu (1882-1964), profesorul blăjean Iuliu Maior, publicistul basarabean D.I. Durcian, scriitorul Cezar Petrescu (1882-1961) și actrița Jenny Ioaniu.

1910. O șezătoare literară în Bucovina. Sus (de la stânga): Gh. Tofan, A. de Hertz, Liviu Marian, Sextil Pușcariu, Emil Gârleanu, Ion Minulescu. Jos (de la stânga): Căton Theodorian, M. Sadoveanu, C. Pavelescu, D. Anghel

GEORGETA FILITTI

3 ianuarie 1908,
Paris Rues des Carmes 20

Scumpe domnule Hertz,

Am primit calendarul *Minervei* și-ți mulțumesc pentru amabilitatea ce ai avut de a ni-l trimite. Nu ți-am scris până acum, având de lucru cu teza mea. În fine, am isprăvit-o azi și o voi depune peste câteva zile. La cea ce conținea prima dumitale scrisoare am răspuns la cei interesați, lui [Emil] Gârleanu și lui [Mihai] Dragomirescu. N-am respins ideea unei reviste săptămânale, dar

mă îndoiesc că ar avea forțele necesare pentru a o face viabilă. Pe lângă aceasta, scriitorii – aici am trebuit să întrerup scrisoarea. Pavelescu e la Paris și luându-mă, am dejunat cu dânsul. Trebuie să-mi reiau deci firul astă seară târziu. Așadar, după cum îți spuneam, scriitorii de la *Convorbiri*, ei singuri, nu pot face o *maare* revistă lunară, în genul *C[onvorbiri] literare și Viața R[omânească]*. Pe lângă asta, tendința și partea politică a micii reviste mă preocupă în primă linie. Și cât nu voi pute-o aprecia prin fapte, nu pot

da un concurs efectiv și nestrămutat. Am trimis însă ceva, rezervându-mi aprobarea definitivă mai târziu. Asta e în esență ceea ce aveam de spus și ce am spus, cu alte oarecare amănunțe. De altminteri, trebuie să le știi. E cu puțință ca planurile să fi rămas tot planuri, cu toate că nu-mi mai pomeniți nimic. Dragomirescu trebuie să-mi scrie zilele astea. Să vedem ce mai iese și de aici. Dar până una alta, calendarul *Minervei* e superior ca text și ca eleganță de tipar și ilustrații.

Caragiali m-a criticat, zici. Ași vrea să știu însă pe cine l-a

lăudat, afară de Vasile Pop. Să nu crezi că m-a impresionat prea mult. Fiecare cu ale lui. Și unde mai pui că se poate să aibă dreptate. E așa de greu să fii egal! Tot pe atât pe cât e de greu să-ți dai seama când ești inegal. Cu toate încercările mele de critică nu-mi pot aplica singur o autocritică infailibilă. E noapte cam târziu și nu-mi prea vin nici ideile, nici mai ales cuvintele. Ai să mă cerți deci că nu mă mai întind ca de obicei. Îți urez toate cele bune pentru vârsta coaptă în care intri și pentru sărbătoare.

pret din prima ta lucrare pe domeniul nostru și al lui Max[imilian], amicul și tovarășul meu (nu idei). Umflă puțin reclama căci, de, ...ea e sufletul... României. Aștept să citești ceva. Caricatura mea o vei găsi la *Rampa*.

Cu dragoste frățească

N. Leonard

N.B. Îți trimit aici alăturat un articol de amicul meu Duțescu-Duțu. Dacă îi laudă el pe ei, așa le trebuie, să fii eu cel căruia i-a dedicat versuri peste versuri în *Epoca* de acum 4-5 ani,

Scritori și artiști la început de veac: Victor Eftimiu (în prim plan); (rândul doi, de la stânga la dreapta): Eugen Lovinescu, D. Karnabatt, Cincinat Pavelescu, Maria Filotti; Emil Gârleanu, Lucrezia Karnabatt, Ion Pavelescu (rândul trei, de la stânga la dreapta)

Cu amicală strângere de mână,

Eugen Lovinescu

Craiova, 12 decembrie 1915

Dragă amice,

Fiind la ordinea zilei cu a ta spirituală lucrare *Corina*, care am dat-o gata pe ziua de astăzi, te-aș ruga să-i trănestești imediat un articol la *Rampa* sau la *Dimineața*, articol în pagina I (cum s-ar zice, de fond), în care să scoți la iveală încă o dată calitățile de comediant și cântăreț ale primului tău inter-

titulându-mă regele operetei sau mai nu știu cum! Aud?

20 VI[1]916

Dragă Hertz,

În urma celor spuse de domnul Antoniu că începând de astă seară nu se mai joacă și pe când îmi făceam tocmai bagajul, am auzit când vociferai din cancelarie contra mea. Scuză-mă, amicul meu, dar nu te înțeleg.

Motivul principal pentru care am refuzat rolul din *Miss Heliet* este că nu pot merge în

provincie, alt motiv n-am avut. Dovada celor de mai sus este că de față cu dl. Kanner m-am angajat a juca pe Schmidtsohn cu condiția ca mai apoi să mă înlocuiești la provincie. Lucru pe care tu l-ai refuzat.

Trebuie să recunosc un lucru în toată afacerea ta. N-ai avut destulă atenție față de mine în chestia banilor. Să nu-ți închipui că eu trăiesc din alte resurse decât din aceea a teatrului. Ești destul de deștept ca să pricepi că conveniențele sociale îmi impune [sic!] o anumită conduită față de toată lumea cu care vin în contact!

Astăzi și eu sunt dator pe piață din cauză că n-am putut încă să-mi iau dreptul meu.

Nădăjduiesc că miercuri la ora 5 p.m. (după invitația d-lui Kanner) voi fi achitat.

Într-o zi, când te vei scutura de toate ambițiunile ce te stăpânesc astăzi mă vei prețui poate mai mult.

Regret iarăși mult faptul că ai renunțat așa de ușor la prietenia mea.

Niculescu-Basu

Blaj, la 3 april 1922

Domnule director,

Alăturat am onoarea a vă trimite mss. traducerii conferinței episcopului Prohászka despre duplicitatea moralei moderne.

Vă rog citiți-o și întrucât v-ar conveni, publicați-o în prețuita D-voastră revistă.

Rog mai binevoiiți a lua în considerare și împrejurările următoare: fiind vorba în traducere despre biserică nu este de a se înțelege numai-decât biserica catolică, al cărei episcop e autorul, ci oricare alta, doar toate bisericile lucră deopotrivă în contra imoralității. Poate să aflați ici colo vreo frază sau întorsătură neromânească de cuvinte. Vă rog să o îndreptați. Stilul lui Prohászka,

după cum binevoiți a vedea, este colosal de înflorit și de greu de tradus în limbi străine.

La caz că nu vă convine, vă rog să-mi indicați vreo revistă ori vreun editor care mi-ar publica-o. Este o problemă atât de mare și de însemnată aceasta, încât pururea va rămâne actuală și nouă. Conferința nu e prea lungă și cu greu cred să dea mai mult de o față de tipar în revista D.Voastră.

Așteptând răspunsul D. Voastre vă rog, domnule director, primiți expresia distinselor mele salutări și a stimei ce vă păstrează,

Iuliu Maior
profesor

Cernăuți, 21 septembrie 1922

Dragă Hertz,

Esti primul căruia îi scriu, fiindcă pun preț pe prietenia ta și fiindcă te interesează ca om de teatru deschiderea Teatrului Național din Cernăuți.

Aseară, în prezența miniștrilor [Ion] Banu și [Ioan] Nistor, s-a deschis stagiunea, cea dintâi de teatru românesc în Cernăuți. La ridicarea cortinei a vorbit profesorul Beraru, după ce a ținut ca toată trupa să-l înconjoare în timpul discursului. Se înțelege că toți s-au executat. Care crezi că a fost surprinderea când oratorul s-a adresat personal și fără nici o confuzie numai lui Leonard cu *Bine ai venit, domnule Leonard!*, oferindu-i o coroană cu aceiași inscripție: *Bine ai venit, domnule Leonard!* O altă coroană din partea librăriei „Ostașul român” unde se vinde [sic!] biletele și una fără inscripție cu aceiași distincție personală. Într-un cuvânt, am revăzut o reprezentare de beneficiu a lui Leonard. Se înțelege că faptul că toți ceilalți artiști n-au inte-

Ciucurette, Maximilian, Leonard și Carussy la terasa Oteteleşanu

resat nici măcar în masă pe societarii Teatrului Național, a avut ca efect că cu toată prezența celor doi miniștri, eu, soția mea, Ciucurette, Miciora, Gheorghiu n-am luat parte la banchetul oferit de Leonard în onoarea domnului ministru Banu.

După discursul lui Beraru a vorbit Leonard. S-a cântat uvertura la *Tanhäuser*, condusă de d. Livianu, cu orchestra sindicatului profesional din Cernăuți, compusă din 45 de persoane. Noi am jucat *Cinel cinel* care, cu toată simplitatea ei ca piesă, a avut un succes

neasteptat și apoi *Cavaleria rusticana* cu greșeli, cu falsuri, cu lipsa de măsură, fiind cât pe aci să ne ia coroanele oferite înapoi.

Leonard, obosit de drum și de plecarea trupei, a refuzat să facă repetiție. Îți închipui *Cavaleria* cu o repetiție de orchestră și cu elemente de operetă. A fost mizerabil. Asta e cuvântul și așa a fost deschiderea Teatrului Național din Cernăuți.

Cu toate astea, dacă reprezentarea de aseară nu ne-ar pierde din încrederea ce ni s-a arătat, din punct de vedere

Alimănișteanu și doamna, Ion Pillat, Mircea Djuvăra, Sabina Cantacuzino, I. Nistor, Dinu Brătianu, Valer Popp, Bebe Brătianu, Vasile Bărcă, la Cernăuți

material se anunță bine. Aseară se înțelege că a fost plin, dar și celelalte reprezentări anunțate au vânzare sume importante.

Orașul pentru noi nu prezintă interes, fiindcă l-am mai văzut, ceea ce însă e curios e frigul de iarnă care se simte bine și ne forțează să facem foc de pe acum.

Ce mai faci? Și ce mai e prin București din punct de vedere teatral.

Te îmbrățișez,

Maximilian
Hotel Bristol

Chișinău, str. Pușkin nr. 1
12 noiembrie 1922

Iubite domnule A. de
Hertz,

După cum v-am promis, vă trimit pentru *Adevărul literar* două articole despre Pan Halippa și I. Buzdugan. Las altcuiva să spuie ce crede despre poezia lor. Nu este în competiția mea de a mă pronunța în chestiuni de artă, dar am crezut din punct de vedere social să relev apariția acestor doi poeți ai Basarabiei și deci numai sub aspectul acesta i-am analizat. Dacă am ceva literatură rusească și despre ea îți voi scrie. Mă preocupă o serie de câteva articole despre Dostoievski necunoscut, adică despre acele lucrări ale lui, cum sunt *Jurnalul* său intim, despre care nu s-a scris – cel puțin la noi – aproape nimic. Și mi se pare că Dostoievski este și de actualitate, văd pe mulți străini că se interesează de el și mai ales de puterea lui de profetizare, care s-a arătat a fi fost într-adevăr fenomenală. De aceea, dacă am consimțit, dumitale am să-ți scriu câteva articole în această chestiune.

Primește, te rog, iubite domnule de Hertz, asigurare

Cezar Petrescu

rea deosebitei mele considerații.

D.I. Durcian

București, 10 februarie 1923

Iubite prieten,

Alăturat trimit placheta lui Adrian Maniu *Meșterul*. E multă poezie acolo și cum Adrian e de multă vreme un nedreptățit, riscă și de data asta să-și vadă scrisul trecând neobservat. Te rog mult, dacă ai răgaz, s-o citești sau s-o dai altuia să facă asta și să scriți câteva rânduri în *Adevărul literar*. Adrian e singur, izolat la Cluj, orgolios și cu naiva credință că reputația literară se fabrică de la sine. Așteaptă, probabil, cititorii turtiți de geniul lui să i se prostorne la picioare. Știi bine că lucrurile se petrec altfel și soarta unei recenzii depinde cu totul de mult mai mărunte capricii ale întâmplării. Cartea lui a apărut de o lună, n-a rostit nimeni un cuvânt, e păcat! Înțelegi dar că nu numai prietenia m-a făcut să scriu aceasta, ci și convingerea sinceră că îndreptăm o nedreptate.

Cu toată mulțumirea și prietenia,

Cezar Petrescu

Berlin, 14 iulie 1927

Mult stimate domnule
Hertz,

Deși nu vă cunosc personal, îmi permit să vă scriu, mai ales că am jucat în piesele dvs., în *Păianjenul* pe d-na Steija și în *Cuceritorul* pe Adina, la Cernăuți și Brăila. Am jucat în Olanda două luni cu marea artistă a Germaniei Käthe Dorsch.

Am jucat în țară în mai multe teatre din provincie și în ultimii doi ani la Teatrul Național din Cernăuți. Vă trimit și dvs. un program din Haga spre a vă da certitudinea celor spuse mai sus. În august încep repetițiile la *Lessingtheater*, unde sunt angajată pentru stagiunea de iarnă. Sunt fericită că pot face teatru în Germania și mi-ar face mare plăcere dacă ați avea bunăvoința să publicați o informație în pagina artistică a ziarului *Dimineața* pentru a se ști și în țara mea în care am jucat șapte ani teatru și din care am plecat acum trei luni.

Lucrul important pentru care vă scriu însă e că am vorbit cu Käthe Dorsch (care e o actriță la modă aici) despre piesa dvs. *Păianjenul*; i-am povestit subiectul și succesul ce l-a avut la noi și cum am auzit că piesa e tradusă în limba germană. Käthe Dorsch vrea să cunoască piesa și dacă îi place, s-o joace chiar în stagiunea ce vine la *Lessingtheater*. I-am vorbit despre piesa dvs. fiindcă rolul îi convine de minune și cred că ar avea mare succes aici.

Vă rog trimiteți-mi cât mai curând un text ca să-l pot înmâna lui Käthe Dorsch, care îl așteaptă.

Jenny Ioaniu
Berlin, Charlottenburg

STEPHEN FISCHER-GALAȚI

80 ANI

„În curând, profesorul Stephen Fischer-Galați, va împlini venerabila vârstă de 80 de ani. Cercetător al istoriei și politicii românești contemporane, este, poate, cel mai cunoscut nume în acest domeniu, în universitățile americane.

Câtiva ani în urmă, pe când mă pregăteam să încep un doctorat la Colorado University of Boulder, am avut privilegiul de a-l cunoaște personal pe profesorul Fischer-Galați. Pe vremea aceea încă mai activa în cadrul Departamentului de Istorie. Din primul moment s-a oferit să-mi devină coordonator al lucrării și chiar dacă acest lucru nu s-a realizat, între noi s-a născut o prietenie ce mă onorează.“

Domnul GEORGE S. DOREANU, din Denver, S.U.A., ne-a trimis și o scurtă biografie a profesorului Stephen Fischer-Galați, din care reproducem în continuare câteva pasaje.

S-a născut la 15 aprilie 1924, la București. A urmat cursurile Liceului Spiru Haret înainte de a părăsi țara în 1940, când s-a mutat cu întreaga familie în Statele Unite, unde tatăl său, cunoscut medic oftalmolog, primise invitația de a lucra.

Studiile universitare le-a urmat la Harvard, unde obține licența în 1945. În 1949 și-a susținut doctoratul în istorie la Harvard University cu o temă despre impactul expansiunii otomane asupra protestantismului german din secolul al XVI-lea.

Lucrează la început ca cercetător în domeniul istoriei și politicii est-europene la Departamentul de Stat, apoi ca director la Centrul de Studii Central-Europene. Ca profesor universitar, ocupă o catedră, întâi la Wayne State University în Michigan, apoi la Indiana University, pentru ca în cele din urmă să obțină postul de profesor la Colorado University of Boulder. Din 1991 este profesor emerit la această universitate.

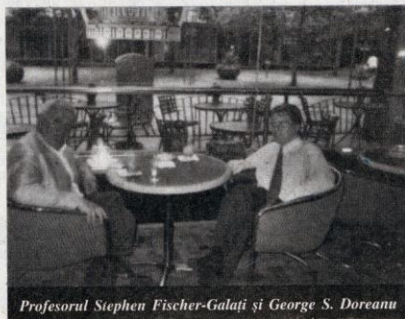
A desfășurat o activitate științifică și profesională deosebit de bogată. A fost invitat să predea ca *visiting professor* la numeroase universități din America și Europa și a participat la numeroase

congrese pe teme istorice, fiind membru în diferite instituții academice internaționale. Meritele sale au fost recompensate cu distincții din partea fundațiilor Guggenheim și Ford, Social Science Research Council și altele. În 1995 devine Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova, iar în 2001 primește din partea președintelui României, Ion Iliescu, Ordinul Steaua României pentru întreaga activitate, depusă de-a lungul timpului, de a face cunoscută istoria României în lume. Este autorul a numeroase volume.

În 1967 înființează revista *East European Quarterly*, de o înaltă ținută academică și care apare fără întrerupere de atunci. Din 1971 pornește editarea colecției *East European Monographs* distribuită de Columbia University Press, colecție în care au fost tipărite volumele a numeroși cercetători americani

sau europeni și care la ora actuală numără peste 600 de titluri.

Prin activitatea depusă, profesorul Stephen Fischer-Galați a contribuit la creșterea interesului pentru istoria românilor în universitățile americane, precum și la apariția unor cercetători americani interesați în acest domeniu. ■

Profesorul Stephen Fischer-Galați și George S. Doreanu

Chiar și astăzi, la aproape 810 ani de la nașterea sa (26 decembrie 1194), persoana împăratului german Frederic II de Hohenstaufen a rămas una dintre cele mai stranii figuri ale istoriei. Nu degeaba învățații vremii l-au numit Stupor Mundi (cel care a uimit lumea).

Frederic II (miniatură) și coroana Sfântului Imperiu Roman, aflată la Kunsthistorisches Museum din Viena

ÎMPĂRATUL PASIONAT DE ȘTIINȚĂ

MIHAI DRAGANOVICI

Regatul Italiei a reprezentat una dintre zonele cele mai râvnite de către stăpânitorii puternicului Sfânt Imperiu Roman de Neam Germanic. Henric VI, supranumit și cel Crud (1165-1197), rege (1190-1191) și apoi împărat al germanilor (1191-1197), reușea, prin căsătoria cu fiica regelui Roger II al Siciliei (1095-1154), Constanța, să împlinească visul. Din această uniune nu a luat naștere numai un nou stat, ci a văzut lumina zilei și Frederic, odraslă cu care cerul a milostivit o familie ce aproape își pierduse speranța. Căci, după aproape nouă ani de încercări zadarnice, la 40 de ani, împărăteasa Constanța a rămas însărcinată. Însă în regat nu se cântau numai imnuri de bucurie și se făceau profeții cu privire la urmașul tronului, ci

tabăra celor care-și simțea pericolul astfel succesiunea la tron lansă zvonuri dintre cele mai ciudate, precum că odrasla ar fi fost adusă de un măcelar și pusă lângă așa-zisa lăuză.

Naștere cu... martori

Tocmai pentru a rețea orice astfel de încercări de discreditare, Constanța s-a decis să nu nască la Palermo, ci în apropiere de Ancona, la Iesi, unde a și dat ordin să fie ridicat un cort mare, în care ea și-a adus copilul pe lume, în fața a 19 cardinali și episcopi, invitați special pentru a participa la ilustrul și miraculosul eveniment.

Bucurosul părinte, mai tânăr decât soarta sa cu zece ani, nu a putut fi și el de față. Căci,

în aceeași zi, primea la Palermo coroana de rege al Siciliei. Se asigura astfel nu numai moștenirea tronului regatului italian, ci și al Sfântului Imperiu. Iar, dintr-o dată, apărea pericolul ca întreaga Italie să fie acaparată de dinastia de Hohenstaufen, neam deloc iubit pe acele meleaguri. După cum era și firesc, relațiile au început să se tensioneze, cu toate încercările de aplanare ale unui Henric lovit prea crud de moarte, el stingându-se la numai 32 de ani și lăsând în urmă, după șase ani de domnie, un moștenitor minor, ales însă, cu doi ani în urmă (1195), rege al Germaniei.

Planurile părintești se părea că nu se vor putea pune prea repede în aplicare, deoarece principii italieni nu au permis delegației conduse de unchiul său să treacă Alpii, Frederic

fiind obligat astfel să rămână sub tutela mamei, în Sicilia.

Spațiul german nu trăia timpuri prea fericite. O luptă pentru putere, care va dura până în anul 1212, impunea nu mai puțin de doi regi, aleși simultan. Iar în ceea ce îl privea pe Frederic, încă o lovitură i-a marcat copilăria și așa destul de încercată de soartă: mama sa, Constanța, s-a stins în 1198. Dispariția ambilor părinți l-a transformat pe micul rege într-o odraslă de care nu se prea sinchisea nimeni. Ca urmare,

educația, pe care mai mult și-a înșușit-o singur, în lungile peregrinări pe la diverse case, nu a fost deloc cea convenită unei figuri imperiale. Nu trebuie să ne mirăm deci dacă unele cronici ale vremii îl descriu ca pe un individ necizelat, care nu suporta să fie contrazis, nepoliticos și prost crescut. Palatul din Palermo, nemai-oferindu-i nici măcar strictul necesar pentru asigurarea unui trai cât de cât civilizat, tânărul Frederic umbla mereu prin oraș, amestecându-se cu populația pestriță de italieni, arabi, greci, evrei, germani și sarazini. Mediul atât de divers care i-a oferit adăpost.

l-a pregătit – poate într-o variantă dintre cele mai dure – pentru viață. Se spunea chiar că stăpâna nu mai puțin de nouă limbi și putea să poarte dispute filosofico-religioase despre Dumnezeu și orânduirea lumii și cu învățații cadii.

Vârsta legală siciliană a majo-

Năsterea viitorului împărat a avut loc într-un cort, în fața a 19 cardinali și episcopi

rului – 14 ani – l-a impus ca rege oficial al regatului italian, iar numai peste trei ani, cu ajutorul Papei Inocențiu III (1198-1216) și al regelui Franței, Filip II August (1180-1223), și stăpânitor al germanilor.

Un german în Italia

De-a lungul îndelungatei domnii ca împărat al germanilor, aproape 50 de ani, Frederic nu a părăsit decât câțiva ani meleagurile siciliene. Pentru a-și asigura un trai fără griji și o Curte prosperă,

monarhul, îndrăgostit mai mult de țara natală decât de patria neamului, păstrându-și însă atributele Hohenstaufen-ilor, a transformat regatul Siciliei într-un stat impecabil administrat.

Dându-și seama de răul produs în domeniul economic de mulțimea intermediarilor, într-una dintre întrunirile Curții de la Capua, a ridicat toate privilegiile nobililor. De acum, numai funcționarii regali erau îndreptățiți să strângă impozitele și vămile. Mai mult, Frederic a pus pe picioare și o flotă

comercială regală, detronând astfel supremația celor din Genova și Pisa, vechii stăpânitori ai vestului Mării Mediterane. Toate mărfurile din orașele port erau păstrate numai în depozitele statului, iar comercianții particulari nu mai aveau dreptul de a face negoț cu anumite produse, precum: cupru, fier, sare, mătase neprelucrată, cânepă și cereale. Iar monopolurile statului umpleau vistieria regală.

Același spirit întreprinzător și l-a făcut remarcant în domeniul administrației, unde s-a sprijinit pe funcționari care primeau salarii bune, în locul feudelor sau vechilor recompense în bunuri. Chiar și vechea armată feudală a fost înlocuită cu una modernă, de profesioniști, iar în tot regatul au apărut nenumărate castele, devenite centre administrative și de apărare.

Formația spirituală a lui Frederic II a fost determinată în

Noiembrie 1220. Papa Honoriu III îl încoronază împărat, în urma promisiunii de a organiza o cruciadă...

mod esențial de mediul în care s-a dezvoltat. Palermo fiind punctul de întâlnire al mai multor culturi. Secole de-a rândul, Sicilia a fost stăpânită de arabi și numai bunicul său, Roger II, a reușit să le smulgă insula de sub stăpânire. Trăind ca un adevărat sultan, apreciind luxul vieții și obiceiurilor musulmane, acesta le-a acordat atenție și celorlalte culturi trăitoare pe aceleași meleaguri. Astfel că acest amestec internațional și-a lăsat vizibil amprenta și asupra personalității tânărului Hohenstaufen.

Creștinii nu i-au înțeles întotdeauna apropierea de lumea spirituală arabă, toleranța sa față de islam aducându-l la un pas de a fi excomunicat de Papă. De fapt, conflictul lui Frederic cu papalitatea a durat pe parcursul întregii domnii. Chiar de la început, el a fost solicitat de Papa Inocențiu III să conducă o cruciadă împotriva lumii islamice, însă era clar că împăratul nu era încântat deloc de ideea unei cruciade împotriva unei culturi pe care o

aprecia și iubea, împotriva unor oameni cu care avea relații de prietenie. Printre cei mai însemnați se număra și sultanul Egiptului, al-Kamil, cu care întreținea o corespondență pe teme de matematică. După 1220, an în care e încoronat împărat al Germaniei, el reușește să amâne timp de opt ani plecarea într-o nouă cruciadă, nu însă fără urmări, căci în acest timp a fost exclus de mai multe ori din rândul Bisericii de către Papa Grigore IX.

Aceste excluderi repetate nu au făcut însă decât să-și piardă efectul, întărind numai opoziția contra Papalității. În anul 1228, Frederic II pornește cea de-a VI-a cruciadă, în mod paradoxal în numele Bisericii creștine care-l exclusese din rândurile ei. Ajuns în Palestina, el poartă tratative cu prietenul său, sultanul al-Kamil al Egiptului, care era și suveranul Palestinei, și obține fără luptă pentru regatul cruciaților cedarea orașelor Ierusalim (care va fi recunoscut de sultan și împărat ca oraș sfânt al ambelor culte, musulman și creștin), Nazaret și Betleem,

împreună cu câteva teritorii din jurul acestora. Acolo este încoronat ca rege al Ierusalimului.

A fost cel mai mare succes al unei cruciade neobișnuite, totul rezolvându-se prin negocieri pașnice între doi reprezentanți prieteni ai celor două religii adverse, ultimele două cruciade fiind tot atâtea eșecuri. Frederic II este reprimat în rândurile Bisericii, dar tot restul domniei sale conflictul a mornit, el reieșind la iveală în 1239, când același Grigore IX îl exclude, de data aceasta definitiv, din rândul Bisericii. Disputa între împărat și Papalitate se va încheia numai cu prăbușirea dinastiei Staufenilor.

Burse și cămine studentești

În privința trăsăturilor fizice, cronicile vremii îl descriu pe Frederic ca pe un bărbat bine făcut și puternic, cu ochi strălucitori, câteodată verzi, câteodată albaștri, scoși în evidență de un păr blond roșcat; priceput în mânăuirea armelor, pasionat călăreț, iubitor de cai de rasă și de vânatoare. „Împăratul era un brilliant cunoscător de limbi străine și plin de entuziasm față de cercetarea naturii și creația artistică. El stăpânea bine atât filosofia lui Aristotel, cât și științele naturale grecești și arabe [...] Curțile interioare ale palatelor sale erau împodobite cu fântâni arteziene, iar încăperile cu luxul Arabiei. El a transformat curtea de la Palermo într-o academie, iar știința mergea mână în mână cu guvernarea, legislația și conducerea armatei.”

Printre numeroasele sale contribuții la dezvoltarea culturii se numără și înființarea

...iar Grigore IX îl exclude, ca pedeapsă pentru a nu-și fi respectat făgăduința (frescă de Giorgio Vasari, care se găsește în Sala Regia de la Vatican)

Universității din Napoli, de altfel, prima asemenea instituție care-și datorează apariția unei inițiative regale, sau finanțarea Facultății de Medicină din Salerno, care accepta și fete printre studenți și, în care, în anul 1258 a fost autorizată și prima secție pe un cadavru, în premieră pentru spațiul apusean-creștin. Deschiderea, în anul 1224, a Universității din Napoli a reprezentat și prilejul acordării unui decret privind în general sprijinul tuturor științelor. „Noi dorim în regatul nostru o pepinieră a științelor pentru a-i forma pe bărbații inteligenți și cu perspectivă. De aceea decretăm ca în Napoli să se predea științele de tot felul, pentru ca toți cei care sunt în căutarea științei să-și poată satisface dorința în regat și să nu mai trebuiască să plece în alte țări. Avem intenția să folosim acest bun în folosul statului nostru, căci ne interesează în mare măsură bunăstarea supușilor noștri. Profesorii vor avea cele mai bune șanse de afirmare și vor primi bogate bunuri... Cine va studia dreptul poate să se aștepte la favoruri și multe bogății. Vom angaja în serviciul nostru bărbați învățați... și aceia care s-au remarcat prin studiu vor primi dreptul să predea și să judece... Studenților le oferim locuințe și burse... Cine dorește deci să studieze vreo știință, să se ducă la Napoli și nimeni să nu se mai ducă la vreo școală din afara regatului.”

În plus, de numele lui Frederic II s-a legat și înființarea unei vestite școli literare, denumite, de la Dante încoace – poetul care, de altfel, și-a conceput primele sonete tot sub oblăduirea sa – *scuola poetica siciliana* (școala poetică siciliană); la curtea sa din Palermo s-a dezvoltat și literatura în limba italiană,

însuși împăratul scriind în limba populară a timpului respectiv.

Nici domeniul legislativ nu a fost uitat. Lucrarea *Constitutioni Regni Siciliae* (Constituțiile Regatului Siciliei), apărută în anul 1230 și cunoscută mai ales sub denumirea de *Constituțiile din Melfi*, a reprezentat, în fond, primul cod modern de legi al Europei de Vest. El prevedea o centralizare a puterii și o reducere a drepturilor nobilimii și ale Bisericii. Cel mai important aspect rămănea însă faptul că, în conformitate cu acest cod, toată lumea era egală în fața legii.

Dar poate una dintre cele mai apreciate contribuții ale lui Frederic a reprezentat-o lucrarea sa dedicată studiului șoimilor, *De arte venandi cum avibus* (Despre arta de a vâna cu șoimii), pe care a scris-o între 1245-1248, la rugămintea fiului său favorit, Manfred, după ani îndelungați de studiu. Ea a fost considerată un punct culminant al gândirii vestice, de fapt începutul adevăratei științe. În prima sa parte, lucrarea conține o descriere generală și o clasificare a

păsărilor (de uscat, apă și mlaștină), relatează despre cuibărire, clocire, creștere, procurarea hranei, descrie anatomia și tehnica zborului, iar în celelalte secțiuni, prezintă în exclusivitate vânătoarea cu șoimi. Studiul a rămas de referință până în secolul XVIII, unele descoperiri ornitologice fiind de acum documentate.

Administratorul și oblăduitorul științelor și artelor, conducătorul celei de-a șasea Cruciade (1228-1229), pornite împotriva sultanului Malik al-Kamil al Egiptului, în urma căreia s-a și proclamat rege al Ierusalimului (1229), cunoscutul luptător contra papalității și a orașelor ce alcătuiau Liga Lombardă (1226-1250) s-a stins din viață la 13 decembrie 1250, în Castel Fiorentino, fiind înmormântat, alături de celelalte mari figuri ale familiei sale, în Domul din Palermo. Faptele de om de stat pălesc însă în comparație cu realizările din lumea ideilor și a științei. Astfel că, pe lângă denumirea de *Stupor Mundi*, Frederic II a rămas pentru posteritate și ca *Immutator Mirabilis* (cel care a făcut schimbări uimitoare). ■

Un car ajunge la Roma, ca trofeu de război, după bătălia de la Cortenuovo (1237), unde Frederic II a înfrânt Liga Lombardă

Béla Kun

Teroare bolșevică la Budapesta

Ostași români împărțind hrană civililor maghiari

Dorințele românilor din fosta monarhie austro-ungară fuseseră limpede exprimate prin declarația citită de Alexandru Vaida-Voevod (la 18 octombrie 1918) în Parlamentul de la Budapesta, dar mai ales prin proclamația Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie același an. Sub conducerea Consiliului Național Român Central, creat la 31 octombrie 1918 la Arad, s-a constituit o întreagă rețea de organisme politice și militare (Consilii Naționale și Gărzi Naționale) menite să introducă administrația românească și să asigure ordinea și siguranța populației din aceste teritorii.

Procesul de înlăturare a vechiului aparat de stat s-a desfășurat într-un context politico-militar extrem de confuz. Negocierea și încheierea armistițiului și a convenției militare de la Belgrad din 13 noiembrie dintre Puterile Antantei și Ungaria s-au făcut fără consultarea părții

române și, în necunoștință de cauză, reprezentanții Aliaților au stabilit cursul Mureșului ca linie de demarcație între armatele aliate și cele ungare.

Aceasta însemna menținerea sub stăpânire ungară a unor importante teritorii din Banat, Transilvania, Crișana și Maramureș, în ciuda dorinței exprimate de români la Alba Iulia. Mai mult, invocând prevederile convenției de armistițiu, guvernul ungar își aroga dreptul de a administra întreg teritoriul care se afla în stăpânirea Ungariei înainte de 1914, refuzând să transfere puterea publică organelor locale ale Consiliului Dirigent creat la Alba Iulia, ca guvern provizoriu al Transilvaniei. Refuzând dreptul românilor la autodeterminare, în loc să treacă la reducerea și dezarmarea efectivelor sale militare, guvernul ungar a concentrat trupe în vecinătatea liniei de demarcație, provocând numeroase conflicte și

instituirea unui regim de teroare asupra populației românești de dincolo de linia de demarcație.

La cererile repetate ale guvernului român și ale Consiliului Dirigent, comandamentul forțelor aliate de la Salonic și Consiliul Militar Interaliat de la Versailles, de acord cu guvernul român, au dispus ca trupele române să înainteze spre vest pe un nou aliniament, cuprinzând orașele Dej, Cluj, Turda, Aiud, Alba Iulia. Terorizarea populației românești de dincolo de noua linie de demarcație a continuat. Marele Stat Major Român, în consens cu Aliții, a deplasat propriile trupe pe un nou aliniament, marcat de localitățile Sighet, Baia Mare, Zalău, Sebeșul Mare, Zam, Bucova.

În regiune dăinuia însă o stare de mare încordare, ceea ce a determinat Consiliul Militar Interaliat să hotărască, la 26 februarie 1919, crearea unei zone neutre între România și Ungaria, aceasta urmând să fie ocupată de trupe aliate franco-britanice, eventual americane. Limita meridională a acestei zone era cursul Mureșului de la Arad la Seghedin. În termen de zece zile, începând din 23 martie, locotenent-colonelul Vix, comandantul Comisiei militare aliate din Budapesta, a prezentat guvernului ungar această hotărâre a Consiliului Militar Interaliat. Nevoind să accepte oferta, guvernul condus de Károlyi Mihály și-a dat demisia în ziua de 21 martie, predând puterea, cum preciza proclamația pe care o lansase, „în mâinile proletariatului națiunii maghiare”.

În aceeași zi de 21 martie s-a proclamat Republica Ungară a Sfatului și s-a creat un consiliu guvernamental revoluționar, în care Béla Kun era comisar al poporului pentru Afacerile Externe, în fapt el fiind recunoscut șef al statului. Ca și precedentele, noul guvern a refuzat să recunoască

dreptul la autodeterminare celorlalte națiuni din fostul regat ungar, inițind o politică agresivă la adresa vecinilor. Decretând mobilizarea generală (toți bărbații între 16 și 54 de ani), guvernul bolșevic al lui

Béla Kun a declarat că Ungaria este în război „cu toate statele vecine de la care are ceva de revendicat”. Comandamentele militare franco-britanice au interceptat o convorbire telefonică între Béla Kun și V.I. Lenin, din care reieșea că un atac concomitent împotriva României dinspre est și vest era iminent. La scurt timp, în noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919, trupele ungare au atacat în forță pe văile Someșului și Crișului Repede. Riposta românilor a fost fermă. Între 30 aprilie și 1 mai au respins agresorul dincolo de Tisa. După alte circa două luni, la 20 iulie, cu forțe proaspete, armata bolșevică ungară atacă din nou, realizează un cap de pod peste Tisa și înaintează circa 50 km pe direcția Debrețin-Oradea.

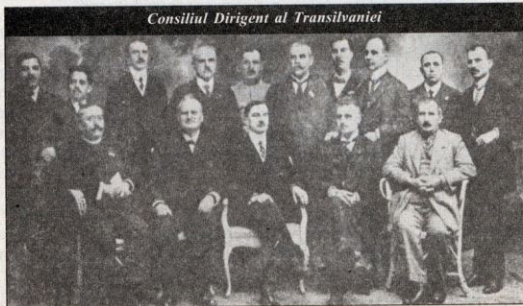
Pentru a curma starea de nesiguranță, comandamentul român a luat măsurile necesare și după patru zile, la 24 iulie, trupele române au trecut la contraofensivă pe direcția generală Budapesta. În seara de 3 august 1919, primele escadroane de cavalerie românească au pătruns în capitala ungară, fiind urmate a doua zi de grosul trupelor, în timp ce regimul bolșevic se spulbera ca un vis urât.

Acesta este cadrul istoric general în care se derulează evenimentele relate de Lucreția Barbul în acest nou episod. Din câte știm, este una dintre puținele, dacă nu cumva unica, relatare mai amplă despre revoluția bolșevică din Ungaria, făcută de un român martor ocular al tragicelor în-

tâmplări de acum opt decenii și jumătate.

Reamintim că titlul serialului și al prezentului episod ne aparțin, ca și cuvintele sau pasajele marcate în text prin paranteze drepte.

Consiliul Dirigent al Transilvaniei

4 AUGUST

1918,

PE BULEVARDUL ANDRÁSSY

LUCRETIA BARBUL

În toamna anului 1918, deputatul român Alexandru Vaida-Voevod cetise în Parlamentul maghiar ruperea Ardealului de către Ungaria, la Budapesta se formase guvernul revoluționar (revoluția trandafirilor de toamnă) al contelui Karolyi Mihaly (un fel de guvern Kerensky).

Evenimentele politice se precipitau, românii din Ardeal, la 1 decembrie 1918, au ținut Adunarea Națională de la Alba Iulia, hotărând alipirea Ardealului către Vechiul Regat. La Sibiu a luat ființă Consiliul Dirigent, care guverna Ardealul, soldații veneau de pe front în debandadă, păstrându-și armele. „Gărzile naționale“ (în Ardeal s-au format mai târziu aceste gărzi exclusiv din elemente românești) – formate din civili – susțineau ordinea, în Budapesta funcționa Comisia Antantei formată din generalul Smuts, col. Vix și col. Romanelli etc.

Haosul era deplin.

Soțul meu plecase la Sibiu să-și ofere serviciile Consiliului Dirigent, venisem și eu cu copiii la mama la Vârful. Vasile Goldiș – ministrul Instrucțiunii – voia să-l trimită [pe soțul meu] la Cluj, să preia Biblioteca Universității. Hotărând însă Consiliul [Dirigent] ca să amâie preluarea Universității până la 1 mai, ca studenții să nu piardă o sesiune de examene, Goldiș l-a sfătuit pe Eugen să stea liniștit până atunci la Budapesta sau la Vârful.

În tot Ardealul se simțea o mare neliniște. Într-o seară – aflând că se vor înființa gărzi naționale – am chemat la noi câțiva țărani tineri, foști conșcolari de ai mei (aveam 27 de ani) și împreună cu sora mea Marioara am stat cu ei de vorbă până târziu, cântând cântece

au fost omorâți mai mulți notari, ei reprezentau statul și ura poporului se îndrepta în contra lor), apoi familia negustorului Moskoritz și a inginerului Lajos Gergely de la cariera de piatră.

Tata a ținut poporului adunat o cuvântare însuflețită și l-a întrebat ce dorește. „Vrem să facem revoluție și să alungăm domni; cât vii de la Arad și până la noi e tot o revoluție“, a fost răspunsul. În comunele apropiate de Arad, revoluția a făcut mari ravagii, până și morții din criptele familiale au fost profanate.

A apărut patrula de jandarmi în frunte cu șeful de post. Văzând că oamenii se apropie de intrarea unde aveam copii și auzind crescând murmurul lor, am început să strig „Trăiască România Mare!“. Țăranii s-au

năpădit asupra jandarmilor, i-au dezarmat fără prea multă împotrivire (împotrivirea le-ar fi fost fatală) și am început să cântăm *Deșteaptă-te, române*.

Tata a intrat în casă; în acel moment nici nu era persoana potrivită

să potolească spiritele, iar soțul meu le era prea puțin cunoscut. Am rămas numai cu sora mea Marioara dansând după cap cu feciorii *Hora Unirii* și cântând *Pe-al nostru steag e scris unire*. Feciorii și-au pus banderolele și cocardele confecționate de noi în preseară și astfel s-a transformat „revoluția“ în cea mai măreață serbare națională. A fost un moment de satisfacție sufletească

*Cu Deșteaptă-te, române, Hora Unirii
și Pe-al nostru steag e scris unire,
revoluția o ia pe calea cea bună*

naționale, cosând eșarfe și banderole tricolore și însuflețindu-ne de ceea ce are să fie. Ai mei se supăraseră pentru atâta deranj și mama ne-a trimis la culcare.

În ziua următoare a năpădit puhoiul, s-au răscolat țăranii din cele 7 sate, înarmați cu ciomege, cu saci pentru pradă, cu sticle pentru băutură, au pornit să facă revoluție și să fure. În primul rând, noi eram cei vizați (în Ungaria și Ardeal

nemaîntâlnită pentru mine, atunci a luat ființă România Mare.

Mulțimea însă – după delirul patriotic – voia să bea și să fure, or beția în astfel de ocazii e foarte primejdioasă. A plecat la casa negustorului Moskoritz – un evreu cinstit și bun cu poporul –, dar cine mai ținea seamă de așa ceva? D-na Moskoritz ne-a telefonat disperate, am alergat cu toții la ei, ne-am așezat în ușă, spunând că numai peste corpul nostru se poate intra în casă. Am rugat mulțimea să nu murdărească cu fapte josnice această zi sublimă, noi nu suntem neam de hoți (vorba vine, în astfel de ocazii poporul jefuiește întotdeauna), suntem stăpâni unei țări mari și frumoase și atâția români e rușinos să atace un biet evreu, care e singur. Atunci au strigat să le dea tutun. D-na Moskoritz a golit pe geam sacii de tutun și oamenii se streveau ca copiii să-l apuce. S-a inserat, unii au plecat spre satele lor, alții s-au dus la carieră, să-l maltrateze pe inginerul Gergely.

Aveam acum gardă națională în sat, înființată cu armele jandarmilor, născută la întâmplare și fără voia noastră (a fost întâia gardă națională pe teritoriul Ardealului, creată din nevoile momentului), totuși liniștea la Vărfurile era relativă.

Ne-am întors iarăși cu copiii la Budapesta, să așteptăm acolo primăvara, unde mai târziu a venit și tata, fugit de urgia vremurilor.

În luna martie 1919, când contelui Karolyi i s-a comunicat nota cu noile frontiere ale Ungariei, el a predat puterea comunistului Béla Kun. Noi, publicul neinițiat,

George Ionescu (1852-1919), tatăl autoarei, ucis de bandele bolșevice

schimbarea de guvern am aflat-o prin zgomotul infernal cu care s-au spart și devastat prăvăliile în noaptea schimbării. Stăteam

În noaptea dinaintea instalării guvernului bolșevic Béla Kun, Budapesta a căzut pradă jafului

după perdea și priveam în stradă, cea mai mare căutare o aveau prăvăliile cu bijuterii de alături și curățătoria chimică, ticsită de îmbrăcăminte.

Eram supărați. Puiu [unul dintre copii] s-a îmbolnăvit de varicelă, doctorul A. Cosmuță (pe care l-am mai amintit) îl trata și a lipit pe ușa de la intrarea apartamentului nostru un afiș roșu, conform legii, obligatoriu la boalele contagioase. Locuim în Baross utca 88, într-un palat al familiei Mocioni. Acest afiș ne-a fost de mare folos, veneau soțiile comunistilor cu copiii în brațe, îmi arătau bonul de rechiziție, dar refuzau să intre în apartament de frica contagiunii.

Afișul a fost util și necesar cât am mai stat la Budapesta.

De la d-rul Cosmuță am aflat că d-na Clara Maniu, mama lui Iuliu Maniu, fiică-sa Cornelia – călugăriță – și vărul său, preotul Erdelyi, au fost luați ostateci de către comuniști și aduși la Budapesta, unde se găsesc arestați în Hotelul Ritz de pe malul Dunării. Am copt o pâine foarte bună, pâinea era

o raritate pe vremea aceea (făină aveam de la părinții mei), am pregătit cafea veritabilă și alte bunătăți și am plecat la hotel. Zădărnice m-au sfătuit

tata și soțul meu să fiu prudentă, să nu risc o eventuală nenorocire etc., am plecat.

Aceasta era pe la sfârșitul lunii aprilie.

D-na Maniu mi-a plăcut, era voinică, sfătoasă și bună. Timp de o lună de zile, cât am mers la ea – deși emoțiile și riscurile mă cam tulburau – mi-a dat multe sfaturi, se pricepea mai ales să vindece cu leacuri de casă orice boală. Deoarece aflase despre boala copiilor mei, flambam și fierbeam tot ce-i duceam, ca să nu se molipsească fiică-sa. Erau instalate

Trupe românești în fața Parlamentului budapestan

cât se poate de bine, Hotelul Ritz fiind de cl. I. Ai mei erau îngrijorați de câte ori întârziam și, cum era luna mai, la întoarcere mă abăteam pe la biserică. D-rul Bilașcu căuta să mă convingă să nu mă joc cu focul, el stătea în pat cu nopțiera încărcată de medicamente și prudența lui s-a dovedit foarte utilă. Într-o noapte – arestările se făceau noaptea – așa-numiții „teroriști ai lui Lenin” s-au prezentat ca să-l ridice. Găsindu-l bolnav și cu comprese, l-au dus în loc pe asistentul lui, pe d-rul Bârlea, care locuia la el (om în loc).

O prietenă, bogătașa Meszelény Adrienne, a fost arestată într-o noapte și dusă la închisoarea de pomină din Marko utca. Culpă ei? După ce s-a eliberat a aflat că vorbind cu coșarul a zis: „Pe vremurile bune”, or la comuniști nu există alte vremuri bune.

În 26 mai, când m-am dus la d-na Maniu s-o văd, mi s-au dat vasele și șervețelele în care le duceam mâncare și pâine, spunându-mi-se c-au plecat. De fapt s-a făcut schimbul de ostateci: părinții lui Béla Kun au fost eliberați de autoritățile române, în schimbul eliberării mamei lui Iuliu Maniu.

Într-o zi sosiră la noi – din nenorocire – doi țărani și părintele Laurențiu Luga din Măgulicea (una din comunele notariatului); au venit la Budapesta să cumpere curele pentru batoză. Ne-au adus vești bune, că la noi [la Vârfurile] e liniște, că se poate circula și i-au deschis tatălui meu pofta de plecare. A plecat în compania amintită. Ne-a avisat printr-o carte poștală că trenul nu merge la Arad, ci comunică numai până la Curtici – 17

km de Arad –, de unde au continuat drumul cu trăsura. Abia ieșit din comună, o patrulă comunistă i-a dat jos și le-a confiscat trăsura. Părintele Luga și țăranii au continuat drumul pe jos și au ajuns teferi acasă, tata s-a întors din drum

***Varicela s-a dovedit cea mai bună pază
contra rechizițiilor ordonate
de guvernul bolșevic***

(se zice că nu-i bine să te întorci din drum), ducându-se în comuna apropiată – la Chitihaza – la nepotul său, părintele Ioan Ardeleanu, de unde ne-a scris că e bine și ne va aviza când să venim și noi.

Viața la Budapesta devenea tot mai grea. Cătreieram satele împreună cu copiii – numai de mila copiilor, dădeau țăranii alimente –, plătindu-le cu lucruri noi și îmbrăcăminte bună. Întrebarea: „Cât mai durează?” era pe buzele tuturor.

Cruzimile regimului [comunist] nu conțineau, pentru moment erau ocupați cu marii

bogătași și rândul nostru întârzia. Crimele lui Szamueli, comisar al poporului, erau de notorietate publică.

Aici am văzut pentru întâia oară o zi de 1 mai comunistă. Orașul era împodobit cu multă pânză roșie, mai ales Palatul Regal (care prin așezarea lui domina orașul), exact după rețeta bine cunoscută de noi astăzi [reamintim că textul a fost scris după 1955]. Lumea se plimba, se minuna și întreba:

„Mirejo ez?” (La ce bun toate astea?).

Închisoarea din Marko utca, cadavrele din pivnițele Parlamentului și cele aruncate noaptea pe Dunăre înfri-

coșau populația. Grijă supremă a guvernului era însă frontul, care se apropia în mod amenințător de Capitală. La 1 august [1919] a murit d-na Mezei, soția consilierului român de la Casație, și în 3 august a fost înmormântarea. În cimitir, românii adunați la prohod auzeau bubuit de tunuri și, speriați, s-au grăbit acasă.

În 3 august după-amiază, cu sora mea și domnișoarele Costea, travestite în slujnice și cu coșul pe braț, am plecat la periferia orașului, la Náphiget, să vedem ce se petrece, fiindcă circula fel și fel de zvonuri. În curtea cazărmei „Arhiducele

Iosif” am văzut armată străină, trecătorii ziceau că sunt francezi. Am stat noi multă vreme lângă gratiile gardului, pândind să aflăm noutăți; de-odată trece prin curtea cazărmei un preot tânăr în rasă și cu barbă, semăna cu popii de la noi. Am început să-i strigăm românește. Ne-a auzit, a venit la noi, ne-a spus că-i preot militar român din București, că am

Artilerie românească pe străzile orașului Budapesta

învins armata comunistă și că mâine, 4 august 1919, vor intra în Budapesta defilând pe Andrassy út (cel mai frumos bulevard din Budapesta), unde ne-am dat întâlnire.

Ni se părea că inima e neîncăpătoare pentru atâta fericire, că vremea e prea lungă și trece încet până la ora defilării.

Ne-am întâlnit câteși patru pe Andrassy út și după așteptări îndelungate (așteptând defilarea, am văzut lipindu-se afișe prin care Comandamentul suprem maghiar anunța că frontul pe Tisa este ferm ținut de armata roșie!?!), la orele

18, am auzit sunetele goarmelor și a apărut armata în ținută de campanie, cu cască de oțel pe cap, plină de praf (era în august, nu existau șosele asfaltate și praful pe „pustă” era imens), chiar și fețele soldaților aveau culoarea prafului, oameni mărunți de statură, parcă mărșăluiau dormind și cu ochii închiși, obosiți la maximum. Tunurile erau trase de mulți cai (cai ungurești foarte frumoși, luați în drumul armatei), iar în dosul lor o mulțime și mai mare de cai, de asemenea la căruțe militare. Frumoși au fost în schimb ofițerii pe cai superbi și n-a trecut unul să nu-l ovaționăm, să nu-i fluturăm batistele, să nu-i aruncăm flori și să nu-i strigăm românește „să trăiască”. Mișcați și ei, ne răspundeau cu simpatie, salutându-ne cu sabia. Cu un cuvânt, am atras atenția publicului,

care era fericit c-a scăpat de comuniști, dar aflând că trupele care defilau nu sunt trupele Antantei – pe care le așteptau să-i salveze –, ci sunt valahii atât de urâți de ei, bucuria salvării s-a transformat în indiferență. Observația făcută la adresa noastră de către

Mama lui Iuliu Maniu a fost luată ostatică, apoi schimbată cu părinții lui Béla Kun

cineva din public, că suntem femeii de stradă care ne dăm în vânt văzând ofițerii, ne-a potolit nițel.

Acesta a fost cel mai mare și mai solemn moment al vieții mele și nu pot mulțumi îndeajuns cerului că m-a învrednicit să-l trăiesc. Câte suferințe, cât sânge și câte vieți

au fost jertfite pentru această zi triumfală, zi nemaîntâlnită în istoria românilor.

Rugămintea soțului meu și a mea către general a fost să putem părăsi Budapesta cu întâiul tren. Ceream aproape o imposibilitate, grosul armatei române abia acum sosea, podul peste Tisa, la Szolnok, era dat în aer și peste podul de bărci trecerea era anevoioasă. Am văzut că avocatul Iustin Nemet din Arad – translatorul armatei române – i-a vorbit ceva generalului, care imediat ne-a permis plecarea. Am aflat mai târziu că atât soțul meu, cât și generalul aflaseră de la

Nemet despre împușcarea tatălui meu.

În dimineața de 9 august 1919 am părăsit Budapesta cu cei trei copii, cu sora mea Marioara și cu o mulțime de geamantane. Când am sosit la mama, amândouă ne-am întrebat „unde-i tata?”. Mama credea că e cu noi, eu gândeam că e cu mama. Soțul meu a spus c-o să cerceteze, că mulți nu s-au întors încă din refugiu și ne-a dat o palidă nădejde.

După ce ne-am instalat oarecum, ajutați de vecini și prieteni, cu mobilă și lucruri de împrumut, eu și Eugen am plecat să-l căutăm pe tata. La Arad ni s-a spus c-a fost împușcat în orașul Mezőtúr de pe Câmpia ungurească, unde ne-am dus cu autobuzul pus la dispoziție de vărul meu Eugen Costina. La primăria din Mezőtúr am aflat că tata a fost prins în gara Chiti-haza de către armata

Regele Ferdinand, Iuliu Maniu și generalii C. Prezan (cu spatele), Gh. Mărdărescu și Ștefan Panaiteșcu (24 mai 1919)

comunistă în retragere și târât de ei până la Mezötur, unde tribunalul militar prezidat de ofițerul Francisc Mûnich (un copilandru pe vremea aceea, un „Lenin fiu“ – astăzi ministru [al Ungariei] la Moscova) [în realitate, prim-ministru (1958-1961)] – l-a condamnat la moarte prin glonț, ca spion al armatei române, obligându-l să-și sape singur groapa.

Ne-am întors de la Mezötur zdruncinați de durere și greu ne-a fost să-i împărțăm mamei toate acestea. La două săptămâni am făcut exhumarea și orașul Arad, cu cîntea cuvenită unui „mucenic al neamului“, cum scriau gazetele locale, i-a făcut funeralii naționale, dându-i loc de onoare în cimitir și numind o stradă

după numele lui: strada Gheorghe Ionescu, martir al neamului (strada de lângă Episcopia Ortodoxă Română din Arad).

*Într-o zi de august 1919, Andrassy Utca
din Budapesta a răsunat de strigătele
„Să trăiască!“ în cîntea armatei române,
care punea capăt regimului lui Béla Kun*

Pentru familia noastră viața în România Mare a început cu doliu și lipsuri.

Și totuși nimeni nu era trist. O viață și dor de viață stau întipărite pe fețele tuturor. Oamenii alergau după treburi, fiecare se credea important,

munca din răspuțeri, se însuflețea pentru tot ce era patriotic, râdea, petrecea și mai ales dansa cu frenezie. Lumea era fericită. Eram învingători!

Nu există cafenea sau restaurant mai „chic“ să nu-și aibă locul de dans, adică careul de parchet așezat de obicei în mijlocul localului, unde lumea dansa întreprindându-și masa.

Parcă nervii încălțuși ani de-a rândul în tranșee se destindeau prin dans, și aceasta nu numai la noi, ci în Europa întreagă. Era un obicei care părea chiar obligatoriu,

să ieși seara și să dansezi. Jazzul atunci a devenit modern și a fost primit cu adevărat delir. ■

(Va urma)

Selecția textului:
Gheorghe NEACȘU
Marian ȘTEFAN

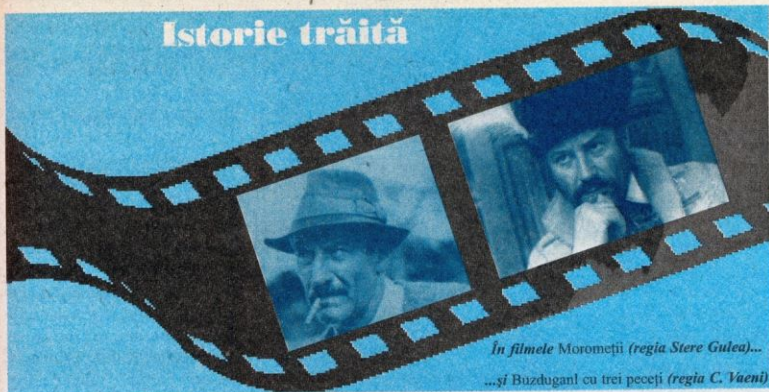

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	MHz	kHz		MHz	kHz
București	104,1	603	Oradea	96,1	
Arad	106,8		Pitești	104,1	
Bacău	103,1		Ploiești	104,1	603
Brașov	105		Rm. Vâlcea	102,5	
Călărași	66,92	1593	Satu Mare	96,1	
Constanța		1314	Sibiu	66,44	1404
Craiova	101,1		Suceava	101,6	
Deva	105		Tg. Jiu	89,5	
Focșani	102,8		Tulcea	103;	1530
Iași	103,1		Zalău	105	

Istorie trăită

VIATA ÎN TRE DOUĂ SPECTACOLE

VICTOR REBENGIUC

În prima parte a interviului (Magazin istoric, nr. 3/2004), oaspetele rubricii noastre, domnul Victor Rebengiuc, a evocat amintiri din anii formării sale, din începuturile unei cariere artistice de aproape cinci decenii.

Continuăm discuția, pornind de la un moment de cumpănă din trecutul Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra”, pe a cărui scenă joacă neîntrerupt din 1971 (mai lucrase aici între anii 1957-1965 și la Teatrul Mic, în 1965-1971).

– Un spectacol de la Bulandra a stârnit un scandal de proporții: Revizorul, de Gogol, a fost interzis în 1972, chiar după primele două-trei reprezentații.

– O montare strălucită a lui Lucian Pintilie. A fost oprit după al treilea spectacol. Eu nu jucam în el, juca doar soția mea, Mariana Mihaș. M-am dus să o iau de la teatru și urmăream piesa din cabina electricienilor, care este în spatele balconului. De acolo îl vedeam, în rândul întâi, pe Gheorghe Pană de la C.C., care fusese trimis special să urmărească reprezentația.

Lângă el era Aurel Baranga, care îi tot șoptea la ureche. Îi traducea ce se petrecea pe scenă.

Montarea era un manifest clar împotriva dictaturii, a autocrației. Trimiterea evidentă era la Ceaușescu. Niți vorbă de sovietici, cum se vorbea atunci, că la intervenția lor ar fi fost oprit spectacolul. Ce-i interesa pe ei o montare din Gogol într-o țară ca România? Care putea fi interpretarea? Ținta viziunii regizorale era direct Ceaușescu, cu vizitele lui, cu ceea ce începuse după tezele acelea din vara anului 1971. Legenda cu

rușii a fost creată tot de cenzorii care au interzis spectacolul. Să nu se spună cumva că a fost din cauza lor.

A doua zi a apărut comunicatul care interzicea piesa. Lucian Pintilie era ostracizat. Atunci a fost un moment îngrozitor. Au vrut să desființeze Teatrul „Bulandra”, să împrăștie actorii. Liviu Ciulei era director, iar Toma Caragiu secretar de partid. Era o atmosferă sumbră. Au organizat o ședință cu tot colectivul, dar nu la teatru, ci la Muzeul de Istorie a municipiului București, la Palatul Suțu. Erau fel și fel de zvonuri, care mai de care mai alarmante.

Împreună cu Mariana Mihut

În ajunul ședinței, ni s-a transmis că dacă luăm cuvântul și ne facem autocritica, ne turnăm cenușă în cap cum se spune, nu ni se va întâmpla ceva. Ciulei nu avea să mai fie dat afară, actorii își vor păstra locurile în teatru. Și, într-adevăr, așa am făcut la ședința care a ținut de la nouă dimineața, până la șapte-opt seara. Toți am vorbit spășiți: „Știți, am greșit. Nu ne-am dat seama. Regretăm. Vom fi mai atenți.“

Singurul căruia nu i se spusese de înțelegerea aceasta era un băiat de la atelierul de pictură-decor. La fiecare spectacol stătea în culise și urmărea tot ce se întâmpla pe scenă. Și se ridică băiatul acesta și vorbește. Toți se așteptau să-și pună și el cenușă în cap, cum făcuserăm și noi. Când colo, el începe să-i acuze pe cei veniți de la partid: „O să vă pară rău. O să fiți condamnați ca groparii teatrului românesc pentru că luați măsuri împotriva unui colectiv valoros, cu actori talentați, care muncesc din greu“. Săracul,

nu fusese prevenit. Nimeni nu vorbise cu el, pentru că nimeni nu se gândise că va lua și el cuvântul. I-a panicat pe cei care veniseră să ne judece. Un muncitor care prezenta un alt punct de vedere față de cele spuse de noi.

Până atunci lucrurile merseseră bine. În pauze, în mici suete, ni se dăduse de înțeles că totul se va termina cu bine. Apoi, lucrurile s-au răsturnat. Au scos din buzunar o hârtie bătută la mașină, cu sentința dinainte stabilită. S-au citit măsurile deja hotărâte: schimbarea lui Ciulei de la direcție, a lui Tomiță de la partid. Pe noi, care nu eram membri P.C.R., ne-au dat afară din sală și ședința a continuat.

Toată lumea era consternată. Ne simțeam pur și simplu trași pe sfoară. Pentru ca să-și justifice măsurile – care oricum fuseseră dinainte stabilite – au avut nevoie de toată înscenarea asta. Noi să ne recunoaștem mai întâi vina și apoi să fim pepepsiți.

– Securitatea se făcea simțită în teatru?

– Cum să nu. Era un securist, căpitan, maior, ce-o fi fost, care se ocupa de teatru. Unul Sterian, apoi altul Mușan, care după 1990 a ajuns director pe la o închisoare din Ardeal. Păstrau legătura permanent cu direcția. O întâmplare cu unul dintre ei.

Jucam la Grădina Icoanei. Înainte de spectacol stăteam afară de vorbă cu mai mulți colegi. Vine cineva și ne spune că a ascultat la „Europa liberă“ că sora actorului Emil Schäffer s-a plâns că nu i se dă drumul fratelui ei s-o viziteze în Germania, că-i bolnavă și altele. A doua zi mă cheamă la teatru Sterian să mă întrebe cine a vorbit despre Schäffer în seara precedentă. Din moment ce știa că se discutase, știa și cine vorbise, ce rost avea să mă mai pună și pe mine să-i spun?

În toamna lui 1979, am fost în turneu în Ungaria și Berlinul Occidental cu niște spectacole montate de Ciulei: *Scrisoarea pierdută*, *Furtuna*, *Elisabeta I*. În fața teatrului unde jucam, erau câțiva de la Amnesty International care manifestau, cu niște pancarte, în favoarea cuiva din România. Întâmplător l-am cunoscut pe acela, se dădea de poet și actor la Național, dar n-avea nici o valoare. Le-am spus acelora: „De ce vă pierdeți timpul cu el? Sunt alți oameni în România care merită să fie apărați“. Cei cu care eram s-au mirat: „Uite, Rebengiu se dă laăștia de la Amnesty“.

Când m-am întors în țară, am fost chemat la superiorii lui Sterian. M-au luat cu ușurelul, cu una cu alta, ca până la urmă

să-mi spună: „Știm că în țară sunt nemulțumiri, lucrurile nu merg prea bine. Sunteți o persoană cunoscută, apreciată. Când întâlniți astfel de situații, vă rugăm să interveniți, să calmați lumea“. „Dar pe mine cine mă calmează? le-am spus. Sunt și eu nemulțumit, am un copil de crescut, trebuie să-i dau de mâncare. De unde s-o iau? Am văzut în Ungaria hala de carne care arăta ca acelea de la noi înainte de război. Ei de ce au și noi n-avem? Nu construiesc și ei socialismul?“

Lucrurile au rămas în coadă de pește, nu mi-au mai pomenit să intervin, să calmez spirite.

– Nu erați suspectat dacă în turneele din Occident luați legătura cu cineva?

– Eram instruiți. „Nu vă duceți undeva. Nu vă întâlniți cu careva. Nu vorbiți cu cei de la «Europa liberă»“. Eu am luat legătura chiar cu Noël Bernard, directorul postului într-o vreme. Mi-a dat telefon, ne-am văzut, am luat masa împreună. Nu m-a întrebat însă nimeni nimic la întoarcere.

În 1988, am luat premiul de interpretare la San Remo, pentru *Moromeții* lui Gulea, după Preda. Nău m-am putut duce acolo. Mi-a adus cineva diploma. Erau pe atunci niște interdicții foarte severe privind contactele cu străinii. Fuseserăm prelucrați la teatru în legătură cu secretul de stat. N-aveai voie să te duci la ambasade, să ai relații cu străinii etc. Se urmărea de fapt, în lumea teatrelor, să nu se mai vorbească despre spectacolele interzise. Se anunțau în presă premierele, apoi erau scoase de pe afiș fără nici o explicație.

Alături de Florin Zamfirescu, Lucian Pintilie și Petre Gheorghiu, în timpul filmărilor la *De ce trag clopotele, Mitică?*

Primișem invitație la Ambasadă Italiei, de ziua lor națională. M-am dus, bineînțeles, apoi am fost chemat la Ministerul Culturii și întrebat de ce m-am dus fără să cer aprobare. Ce aprobare, le-am spus? Eram actor, o meserie care prin însăși natura ei te pune în contact cu lume felurită. Mă invitaseră pentru că fusesem premiat, de ce să refuz?

– Cum vă priveau românii din afară?

– În mod diferit. Erau și ei împărțiți în tabere. Cei de aici care primeau dreptul de a ieși în afară erau priviți dincolo ca oameni ai regimului, suspecți că fuseseră trimiși cu misiuni de la Securitate. Nu-și închipuiau cei de acolo că cineva, care nu era de-al regimului, putea să iasă din țară. Aveam prieteni pe care-i vedeam, ne întâlneam, vorbeam cu ei. Alții se fereau să ne vadă. Mi-aduc aminte că am fost la Acapulco în 1965, cu Ciulei și Ana Széles. Era o trecere în revistă a filmelor premiate la diferite festivaluri internaționale în decursul unui

an. Ciulei luase premiul pentru regie la Cannes cu *Pădurea spânzuraților*. La sosire, am întârziat o zi. Din cauza condițiilor atmosferice a trebuit să așteptăm la Bruxelles. N-am ajuns la deschiderea festivalului. Apoi am mai stat trei zile la Mexico City, la invitația președintelui cinematografilei mexicane. Trebuia să prezentăm filmul la un cinematograf din capitala mexicană. Am fost luați în brațe și duși peste tot de un domn Davidescu, evreu originar din România, stabilit în Mexic. Trebuia să recunosc faptul că, în străinătate, eram mai călduros primiți de evreii plecați din România decât de românii stabiliți acolo. Românii erau mai suspicioși, mai neîncredători. Nu prea dispuși să te ajute. Bineînțeles dacă nu-ți erau prieteni apropiați.

– Au fost dificultăți în realizarea filmului *Pădurea spânzuraților*?

– Nu, nu cine știe ce. Scenariul era semnat și de Titus Popovici, scriitor bine văzut la partid, mai târziu chiar membru al C.C. Probleme au fost la alte filme. La *Tânase*

Orazio, din piesa Teatru comic de Carlo Goldoni (regia Silviu Purcărete)

Scatui, de exemplu. După ce a fost terminat, la vizionare a fost trimis înapoi. Nu-i plăcuse lui Ceaușescu cum erau văzuți boierii în film: „Nu așa erau boierii“. Cel din film era blând, moale, omenos. Așa-l făcuse Duiliu Zamfirescu. A trebuit atunci să se filmeze o scenă care nu este în roman, în care boierul bate un țaran.

La *Moromeții* au fost mari probleme. Ni se reproșa că prea am „urâțit“ țăranul român. Umblă el în picioarele goale? Doarme pe prispă? Nici vorbă de așa ceva. Se făceau că nu știi că țăranul român umbla desculț și în anii '80, când se turna filmul. La fel era și cu legionarii din film, care musai trebuia să omoare un țăran, scenă inexistentă în roman.

Au fost pelicule la care s-a modificat textul, chiar după ce filmările fuseseră încheiate. Cenzura insistă să se introducă replici noi. Ne-avea nici o importanță că, pe ecran, noi dădeam din buze spunând ceva și la sincron fuseserăm nevoiți

să înregistrăm altceva. Spectatorul auzea nu ceea ce, de fapt, rostiserăm noi la filmare. Le făceam totuși ca să salvăm filmul, să nu se piardă atâta muncă.

– Și totuși și în anii aceia s-au făcut multe filme bune.

– S-au făcut, desigur. Dar și multe rebuturi, cu industrializare, cu colectivizare, cu naționalizare, șantiere. Au fost și multe altele bune, mai ales ecranizări. Să nu uităm totuși că noi nu am avut o școală de cinema, cum au avut ungurii, cehii, polonezii, bulgarii chiar. Să nu mai vorbesc de ruși. Apărea și la noi un film câteodată, dar nu puteai să vorbești de o școală românească, de tradiție.

– A existat acea Siberie a spiritului?

– A fost. Chiar dacă nu s-a cosit toată iarba. Mai scotea câte un fir de iarbă capul. Știam precis ce avem voie să gândim, ce avem voie să spunem și ce nu avem voie.

Erau persoane, era o ideologie care te învățau ce să gândești, cum să trăiești.

Un film poprit a fost *De ce trag clopotele, Mitică*, al lui Pintilie, după Caragiale. A stat zece ani închis la Jilava, la Arhiva de Filme. Un alt film interzis, *Faleze de nisip*, scenariu Bujor Nedelcovici, regia Dan Pița. Era în 1983. Fusesse selecționat să participe la Festivalul Filmului de la Manila. Am mers acolo cu Dan Pița și cu cineva de la Centrala România Film. Ne-am dus fără nici un ban. Organizatorii ne asiguraseră doar transportul și cazarea. Am cerut audiență atunci la ministrul Culturii, Suzana Gâdea, să ne dea niște bani de cheltuială. Zburam 16 ore, cu două escale la Stockholm și Bangkok. „N-am de unde să vă dau valută. Luați-vă apă minerală dacă v-o fi sete“, ni s-a spus. În cele din urmă am cumpărat 100 de dolari, cu 5.000 de lei. Atât era dolarul pe atunci, 50 de lei. A trebuit să plătesc până și taxa de aeroport din banii mei.

– Ați cumpărat dolarii de la bancă?

– Da de unde! Pe sub mână. Locuia vizavi de mine un ofițer de marină, care făcea curse cu vaporul și mai avea dolari. De la el i-am luat. Din banii aceia mi-am cumpărat în Thailanda un casetofon, la întoarcere.

La Manila, în ianuarie când ne-am dus noi, era o vreme frumoasă. Ambasadorul țării noastre era o doamnă Filipaș. Era meru filmată în genericul știrilor despre Festival. Tot atunci cădea și „ziua tovarășului“ și cei de la ambasadă trebuia să dea o recepție. Ei

pregăteau sarmale, cârnați, prăjituri. N-aveau nici ei bani pentru astea. M-au invitat și pe mine la recepția din ziua respectivă. Nu m-am dus. Nu mă duceam în țară la ziua „șefului“, de ce m-aș fi dus tocmai în Filipine?

Îmi povestea doamna Filipaș că la venirea ei la Manila fusese încântată de grădina ambasadei. Apoi, când a văzut alte grădini și mai frumoase, la ambasadele sovieticilor, polonezilor, germanilor, a întrebat de ce aceia pot să aibă grădini atât de frumoase și noi nu. „Pentru că n-avem bani să plătim un grădinar“, i s-a răspuns.

În timp ce noi eram în Filipine, la București a avut loc premiera *Falezelor...* A rulat vreo două zile. A treia zi au început să taie din el, apoi au mai tăiat, încât până la urmă l-au scos de tot.

– Ce avea nociv în el?

– Era vorba acolo de manipularea politică. Un prim-secretar de partid, pe care-l jucam eu, manipula în așa fel miliția, încât un tânăr era băgat la închisoare. Ceaușescu s-a supărat, spunea că nu acesta-i tineretul patriei, tineretul socialist.

Filmul avusese mare succes la Manila. Noi însă n-am putut să-i facem cât de cât promoție. N-aveam bani să organizăm o conferință de presă, cu o cafea, un pișcot, o tratație ceva. Faptul acesta probabil ne-a privat de un premiu.

– Dacă ar fi fost premiat acolo, ar mai fi fost interzis aici?

– N-avea nici o legătură una cu cealaltă. Filmul fusese deja scos de pe ecran. La întoarcere, la

Stockholm, am luat un avion românesc. Uitându-mă într-un ziar, la programe nu apărea filmul nostru. „S-a întâmplat ceva“, mi-am spus. Acasă, într-adevăr, am aflat că a fost interzis. Abia după 1989 a putut fi difuzat iarăși.

– Ați primit atunci vreo explicație pentru interzicere?

– Cine să dea explicații? Nu ți se spunea nimic. Nici măcar o hârtie oficială nu exista.

Țin minte că în 1966-1967 jucam la Teatrul Mic în *Tango*, de Mrozek, pusă în scenă de Radu Penčulescu. El era și directorul teatrului. După ce am terminat repetițiile, cenzorii n-au vrut să dea drumul spectacolului. Și acolo erau probleme cu dictatura, cu intelectualitatea, cu proletariatul. Este o piesă serios anticomunistă. Penčulescu spunea: „Eu sunt directorul teatrului. Am investit bani în acest spectacol, în decoruri, în costume, în afișe, în programe de sală. Cine mă descarcă pe mine? Dați-mi o hârtie la mână în care să se spună că Primăria, organizația de partid, cineva a interzis spectacolul.“ Nimeni nu voia să dea astfel de hârtii, acte care să rămână. Totul era verbal. Până la urmă, spectacolul s-a jucat pentru că a fost Penčulescu foarte insistent.

– La piesa *O scrisoare pierdută*, în regia lui Liviu Ciulei, se venea la masa împăcării din final cu calupuri de teamea, când aceasta nu se mai găsea pe piață. Spectatorii aplaudau complice.

– Și în spectacolul acela a fost schimbat ceva. Un personaj, Trahanache, nu mai spune: „Prea te faci nizană“, ca în textul

original, ci „Prea te faci chineză“. Când se intra cu teamea și micii, spectatorii într-adevăr aplaudau. Noi urmăream astfel de lucruri. Aveam nevoie de complicitatea lor. Acesta era mesajul nostru. Întotdeauna „șopârlele“ dintr-un spectacol nu erau propriu-zis din text, ci din interpretare, din montare. Într-o singură piesă, *Dimineața pierdută*, de Gabriela Adameșteanu, și pusă în scenă de Cătălina Buzoianu, am avut niște texte care se refereau direct la România. Dar era perioada de până în 1940. Erau texte foarte tari. Uneori sala îngheta de frică pentru ceea ce se spunea acolo. Alteori se inflama și aplauda cu frenetice. Jucam un profesor oficios.

În ultimii ani de dinaintea de 1989 și această complicitate era greu de realizat. Se înăsprise cenzura și mereu eram atenționați. „Să nu care cumva să schimbiți ce-am stabilit odată, pentru că în fiecare seară va fi cineva în sală care să urmărească spectacolul și vom afla.“

– Pe scenă erați totuși liberi...

– Dar știai că-i cineva în sală care te urmărește și dacă faci cine știe ce act de curaj te dă afară, îți desface contractul de muncă.

Și apoi a mai fost și toată nebulina cu spectacolele festive, aniversare. Actorii erau convocați să recite versuri de ziua lui Ceaușescu, a ei, la alte sărbători.

– Pe ce criterii erau selectați recitatorii?

– Erau chemați cei mai buni actori, în general cu voci frumoase. Erau sarcini de

serviciu. Erai convocat la director și trimis. Se suspendau în acele zile orice repetiții. Am fost și eu chemat de câteva ori. N-am vrut să mă duc, chiar dacă am fost amenințat cu desfacerea contractului de muncă. O singură dată, n-am mai avut ce face, când am fost chemat la minister și trimis în locul lui Cozorici. Era prin '65. Mi s-a spus că-i sarcină de partid. Dar eu nu eram membru.

- Nu v-au primit?

- Nu, nu m-am înscris. Doar în U.T.M., când am venit de la Craiova, în 1957. Am fost o vreme chiar și secretar cu propaganda în biroul U.T.M. pe teatru. În partid n-am vrut să intru, oricât m-au îmbiat. Și n-am pățit nimic. N-au fost presiuni să mă înscriu, doar invitații. Am tot amânat, invocând diverse pretexte. Acest refuz n-a avut importanță în cariera mea. N-am fost singurul. Au fost mai mulți care au refuzat. Nu se poate spune că eram obligați să recităm la festivități și n-aveam încotro. Nu. Erau doar unii care făceau exces de zel.

- Aveau avantaje din aceasta?

- Nu știu. Nici nu cred că erau plătiți. Aveau în schimb de-a face cu șefi de secție de la C.C., cu miniștri adjuncți, cu alți activiști. Se cunoșteau cu ei, erau în lumea lor. Acesta poate era avantajul.

- Cum a fost viața dumneavoastră personală în acei ani?

- Cum să fie? Am fost foarte ocupat. Tot timpul am muncit. Mereu între două spectacole,

între două filmări. Dimineața filmam la Suceava, seara jucam în București. Era celebritatea, desigur. Oamenii te recunoșteau pe stradă, la piață, în tramvai. Dar trăiam la fel ca toată lumea. Dacă n-aș fi avut această celebritate care m-a ajutat să nu stau la coadă să capăt o bucată de carne, niște ouă, niște brânză, atunci când nu se găseau, ar fi fost o nenorocire. Se mai întâmpla să facem turnee. Când mergeam la Timișoara, veneam de la „Comtim” cu carne pe câteva săptămâni. Am mai avut un prieten la o avicolă, mai îmi dădea niște pui o dată pe lună. Era dificil, în orice caz. Deseori ne simțeam umiliți de vânzători.

- Aveți un personaj istoric predilect?

- Nu mi-au plăcut personajele istorice, așa cum erau construite în piesele de atunci. Prea teziste. Mi-ar fi plăcut să-l joc pe Ștefan cel Mare, din *Apus de soare*. Nu este atât de bombastic, de patriotard cum apăreau alții.

- Ați jucat în filme istorice?

- Într-unul singur, *Buzduganul cu trei peceți*, de Constantin Vaeni, pe scenariul lui Eugen Mandric. L-am jucat pe Mihai Viteazul. A fost un film făcut la comandă. Ei spuneau că Ceaușescu îl are pe Mihai Viteazul deasupra biroului și este personajul pe care îl iubește cel mai mult. De fapt, eroul din film este un Mihai Viteazul care rostește textele lui Ceaușescu. Vedeți filmul și ascultați cuvântările lui Ceaușescu și le veți întâlni rostite de Mihai Viteazul, cu principiile neatârării, suveranității, toate celelalte.

- Am văzut filmul nu de mult. Nu mi-a plăcut.

- Asta a fost. Un Ceaușescu cu masca lui Mihai Viteazul. Eu m-am căznit în rolul acela să diminuez partea bombastică. Să fac un Mihai plauzibil, care gândește logic, să-i adâncesc latura de responsabilitate.

- Ați încercat să-i înțelegeți mentalitatea?

- A lui Ceaușescu? Nu. A lui Mihai, desigur. Am citit ce-au scris Bălcescu, Iorga, alții. Dar ce-au scris ei n-are nimic comun cu personajul jucat de mine. Doar datele istorice sunt aceleași.

- Nu v-ați simțit incomodat?

- Bineînțeles. Mai ales că regizorul mi-a spus: „Fă aia, fă astalaltă, că așa îi place lui șefu”. „N-am vrut. Ce eram eu, lăutar, să joc pentru un singur spectator?”

Ștefan cel Mare, în schimb, îmi apare ca un personaj fabulos. Așa cum este scris de Delavrancea este foarte uman, plin de viață. Greșește, îi place să greșească, are mai multe iubite... Îi place să trăiască, simte viața.

- De ce nu faceți demersuri să-l interpretați?

- N-am cerut niciodată un anume rol. Și-apoi, nici nu cred că la vârsta mea l-aș mai putea juca...

- Care credeți că va fi reacția tinerilor, când vor vedea filmele acelei perioade?

- Nu vor urî oameni. Vor urî ceva care a marcat în rău istoria noastră, cu urme ce se văd până astăzi.

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

Minicronică Olimpică

Ne mai despart câteva luni până la deschiderea celei de-a XXVIII-a ediții a Jocurilor Olimpice (Atena, 13-29 august 2004).

În scrisorile primite la redacție apar tot mai des întrebări legate de istoricul Jocurilor Olimpice sau de prezențele românești. Prezentăm deci, începând cu acest număr, o minicronică a participărilor românești la aceste întreceri care, din patru în patru ani, reunesc vârfurile sportive ale lumii.

Ne va fi ghid în această incursiune doamna Mihaela Penes, director al Departamentului de Educație Olimpică din cadrul Comitetului Olimpic Român, câștigătoare a medaliei de aur la proba de aruncarea suliței la cea de-a XVIII-a ediție a Jocurilor Olimpice (Tokio, octombrie 1964).

Istorisirea celor 18 participări oficiale ale României la Jocurile Olimpice începe cu evocarea unui moment deosebit: constituirea Comitetului Olimpic Român (C.O.R.).

ROMÂNIA - 90 ANI DE OLIMPISM

MIHAELA PENES

• Fondat la 27 martie 1914 • Recunoscut, în același an, de Comitetul Internațional Olimpic (C.I.O.), la cea de-a XVII-a sa sesiune (Paris, 13-23 iunie 1914) • Primul membru român al Comitetului Internațional Olimpic: George Gh. Bibescu (1899-1901) • Prima participare a unui sportiv român la Jocurile Olimpice: Al. Plagino, la tir, proba de talere (Paris, 1900) • Prima participare oficială a sportivilor români la Jocurile Olimpice: a VIII-a ediție (Paris, 1924) • Prima medalie olimpică obținută de sportivii români: bronz, pentru echipa națională de rugby (Paris, 1924) • Prima medalie de aur și primul titlu olimpic obținut de un sportiv român: Iosif Sârbu, la tir, proba de pușcă calibru redus 40 de focuri, cu 400 de puncte din 400 posibile (Helsinki, 1952) • Cele mai multe participări la întrecerile olimpice: Lia Manoliu, șase ediții între 1952-1972 • Cele mai multe medalii câștigate în competițiile olimpice: Nadia Comăneci - cinci de aur, trei de argint, una de bronz

Iată succint câteva consemnări dintr-o cronologie mult mai amplă, cu mult mai bogate date privind activitatea C.O.R. și participarea românească la Olimpiadele moderne.

27 martie 1914 reprezintă doar data oficială a recunoașterii României ca membră a familiei olimpice. Legăturile țării noastre cu mișcarea olimpică internațională sunt mult mai vechi. Ele privesc

chiar începuturile olimpismului modern, prin Evanghelie Zappa (1800-1865), grec de origine, dar român prin țara sa de adopție, unde s-a stabilit în 1833 și a obținut împământenirea în 1844.

El a propus în 1856 regelui Greciei, Otto I, organizarea unei competiții sportive după modelul Jocurilor Olimpice din Antichitate, oferindu-se să contribuie cu fondurile bănești necesare. Abia în 1865, după moartea sa, s-a constituit la Atena comitetul de pregătire al „Olimpiilor”. Au fost organizate patru ediții ale unor jocuri inspirate din tradiția clasică (1859, 1875, 1879, 1889). Aceste jocuri aveau caracter pannelen.

Cu fondurile rămase din moștenirea lui Zappa, s-a renovat stadionul olimpic din Atena. În 1888, s-a ridicat o monumentală construcție în capitala Greciei, purtându-i numele, „Zappeion”, în care erau găzduite diferite expoziiții și manifestări sportive, dar și industriale, artistice.

Renașterea Jocurilor Olimpice în sens modern se datorește baronului francez Pierre de Coubertin (1863-1937). Acesta, la 23 iunie 1894, a propus Congresului Uniunii Societăților Franceze a Sporturilor Atletice (al cărui secretar general era) reluarea tradiției antice și crearea unui Comitet Internațional Olimpic, însărcinat cu dezvoltarea mișcării olimpice. Propunerea sa a fost acceptată, C.I.O. a fost constituit și, în 1896, s-a organizat și prima ediție a Jocurilor Olimpice, la Atena.

Deși România a fost primită în C.I.O. aproape două

decenii mai târziu, în țara noastră ecurile mișcării olimpice au ajuns încă de la organizarea primei Olimpiade moderne. În 1894 se preconiza participarea noastră la prima ediție, între altele, și cu o echipă de oină. Acest sport însă nu era recunoscut ca disciplină sportivă de mare răspândire, care ar fi putut întruni un număr mare de concurenți, și deci nu a fost inclus în cadrul competițional. Cu reprezentare personală, prin George Gh. Bibescu (fiul domnitorului Gheorghe Bibescu) și, apoi, George Al. Plagino (între 1908 și 1949), țara noastră a fost prezentă în C.I.O. chiar înainte de primirea sa oficială din 1914 în forumul olimpic internațional.

Încă de la fondarea și recunoașterea de către forul internațional, C.O.R. a fost invitat să participe la cea dintâi Olimpiadă desfășurată după încheierea primului război mondial. *Revista automobilă*, nr. 129-130, din noiembrie-decembrie 1919, anunța „invitația ce ni s-a făcut pentru prima oară în mod oficial și direct, să participăm la serbările mondiale ale celei de-a VII-a Olimpiade, ce vor avea loc în august viitor [1920], la Anvers”. Din motive financiare, România nu a putut onora invitația. Abia patru ani mai târziu, țara noastră va fi prezentă în arena olimpică, în cadrul Jocurilor de la Paris. Despre aceste participări, vom

vorbi în următoarele numere ale revistei *Magazin istoric*.

Acum, la cea de-a 90-a aniversare, în anul celei de-a XXVIII-a Olimpiade, olimpismul român are înscrise în cronică sa 265 medalii câștigate de sportivii noștri la Jocurile Olimpice de vară (1924-2000), dintre care: 74 aur, 83 argint, 108 bronz și 243 locuri frunțate (IV, V, VI).

La Jocurile Olimpice de vară au participat 1.938 sportivi români, înscriși la 184 sporturi și 1.493 probe. La cele de iarnă (1928-2002), România a fost prezentă cu 362 sportivi, în 59 sporturi și 217 probe.

România a mai fost reprezentată în conducerea C.I.O. de Alexandru Șiperco (1955-1998; membru al Comisiei executive, 1979-1980, 1982-1986 și prim-vicepreședinte 1982-1986).

Intemeietorul Jocurilor Olimpice moderne, Pierre de Coubertin, a fost onorat de suveranii României, Ferdinand I și Carol II, cu ordinele „Coroana României”, cu gradul de Mare Ofițer (1925) și, respectiv, Meritul Cultural pentru Sport (1936).

La rândul lor, personalități din lumea sportului românesc au primit diferite distincții ale C.I.O.: Iolanda Balaș-Söter (1973; *Magazin istoric*, nr. 10/2003), Lia Manoliu (1975, 1983, 1994), Ioan Kunst-Ghermănescu (1990), Ivan Patzaichin (1990), Cristian Topescu (1998) ș.a.

În 2004, anul celei de-a XXVIII-a Olimpiade, C.O.R. are ca președinte de onoare pe multiplă campioană Nadia Comăneci și președinte pe Ion Țiriac, glorie a tenisului anilor '70 și prosper om de afaceri. Comitetul Olimpic Român are printre membrii săi și pe Excelența Sa, prințul Dimitrie G. Sturdza, președinte de onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric. ■

(Va urma)

1912. Moment istoric: înființarea Federației Societăților Sportive din România

PĂRINTELE BĂNCII NAȚIONALE

Eugeniu Carada poate fi socotit întemeietorul Băncii Naționale. Nu întâmplător, în anul 1924, la întretărirea străzilor Lipscani și Eugeniu Carada, s-a dezvelit un monument. Lucrarea de artă a rămas acolo până în anul 1952, când regimul comunist a înlăturat-o. În ciuda tuturor investițiilor făcute de Banca Națională a României, nu am putut da de urma monumentului. Poate că printre cititorii revistei Magazin istoric se vor afla persoane care

pot oferi detalii despre operațiunea de îndepărtare a monumentului sau soarta sa de după 1952.

Consiliul de administrație al Băncii Naționale a României a hotărât reconstruirea monumentului ridicat în urmă cu 80 ani în amintirea celui care a fost Eugeniu Carada. Înainte de a face o scurtă prezentare a monumentului, să rememoram câteva date din biografia ce merită să aibă, într-o bună zi, o carte pe deplin lămuritoare.

CRISTIAN PĂUNESCU

S-a născut la Craiova, la 29 noiembrie 1836. Nu se poate urmări prea mult în istorie ramura tatălui, serdarul Nicolae Carada. Prin mamă, se trage dintr-o veche familie, cea a Slăvițeștilor. Un lucru mai puțin știut este faptul că Mihail Oromolu, guvernator al Băncii Naționale (1922-1926), îi era nepot.

Studiile le-a făcut în țară și la Paris (aici, la Institutul „Raymond” și la Collège de France).

Când a izbucnit revoluția de la 1848, Carada avea 12 ani. A ținut să se ducă la comitetul revoluționar din orașul natal și să depună jurământul pe constituția revolu-

ționară. Peste ani, avea să se împrietenească și să lupte alături de câțiva dintre frunzași mișcării de la 1848.

Era o fire zvăpăiată și a intrat adesea în conflict cu autoritățile. Tânăr gazetar la *Naționalul* din București – avea 19 ani –, a organizat, cu ocazia cuceririi Sevastopolului apărât de ruși de către trupele coaliției anglo-franco-otomane, o procesiune pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei), cu muzica în frunte.

Apropierea de C.A. Rosetti i-a radicalizat atitudinea. Avea și o mare putere de muncă. Peste ani, la împlinirea a 25 ani de la apariția ziarului *Românul*, C.A. Rosetti îl evoca, fără

a-i menționa numele, pentru că așa îi ceruse Carada: „lucrea de dimineață până seara, iar când însera, era odihnit și reîncepea iar să lucreze până dimineață“.

A fost un opozant al domnitorului Al.I. Cuza, așa cum mai târziu avea să refuze să îl întâlnească pe regele Carol I. În august 1863 era să fie omorât în bătaie de oamenii domniei, dacă – se spune – nu intervenea Mița Blonda, o actriță, să îl scape. De altfel, a scris piese de teatru și a urcat pe scenă, ca actor.

Eugeniu Carada a jucat un rol activ în îndepărtarea lui Cuza și apoi în aducerea pe tron a principelui Carol. Dar se află și printre organizatorii „Republicii de la Ploiești“, ciudată mișcare antimonarhică din 1870. Arestat, judecat, este achitat de un tribunal din Târgoviște.

A plecat o vreme din țară, stabilindu-se la Paris. Se reîntoarce în țară în 1877, în timpul războiului pentru independență. Circula, de altfel, în presa vremii și o poveste, potrivit căreia generalul Lupu, comandantul trupelor care urma să treacă Dunărea la Rahova, ezita să îndeplinească ordinul, pretextând că momentul nu era potrivit. Eugeniu Carada l-a luat atunci de braț pe Ion Brătianu și s-au urcat într-o barcă, poruncind soldaților să vâslească. Cum generalul ezita în continuare, Carada i-a spus: „Dacă dumnăata nu vrei, trecem noi Dunărea și nu ai decât să rămâi dacă îți dai mâna!“

Eugeniu Carada este cel care a pus în practică ideea lui I.C. Brătianu de a se crea un institut de emisiune monetară, o societate privată care să emită banii statului român devenit independent. Refuză postul de guvernator. După doi ani, era ales de acționari director și acceptă să conducă destinele Băncii Naționale. A făcut-o până

la moartea sa, survenită la 12 februarie 1910. În 1883 a început construirea palatului Băncii Naționale.

Acesta a fost omul căruia, la 17 februarie 1924, i se ridica monumentul amintit. Era opera sculptorului francez Ernest

Henri Dubois. Bani pentru realizarea operei de artă fuseseră strânși prin subscripție publică, lansată la 20 februarie 1910.

Iată o descriere a monumentului, făcută de doamna Ioana Beldiman, istoric de artă. Bustul de bronz al lui Eugeniu Carada era așezat pe un soclu trunchi de piramidă, instalat pe o bază prismatică, având laturile rotunjite. Chipul lui Carada are în dreapta drapelul național, o

compoziție alcătuită din două personaje alegorice: un tânăr (în stânga) în picioare și o tânără așezată, privind spre drapel. Pe soclul inferior, frontal, erau montate trei basoreliefuli (dreptunghiuri orizontale), care reprezentau următoarele scene (de la stânga la dreapta):

– Eugeniu Carada,

împreună cu C.A. Rosetti și cu I.C. Brătianu, în redacția ziarului *Românul*, în 1861;

– Eugeniu Carada creând Banca Națională a României, alături de I. Câmpineanu, în 1883;

– Ion C. Brătianu și Eugeniu Carada organizează victoria în războiul de independență, în 1877-1878.

Doamna Ioana Beldiman semnala și faptul că a existat o machetă anterioară celei definitive, care înfățișa un alt proiect de monument, în care Carada apărea în picioare.

Ceremonia inaugurării monumentului a fost onorată de primul ministru, I.C. Brătianu, M. Orleanu (președintele Camerei), M. Pherekydê (președintele Senatului) și miniștrii dr. C. Angelescu, Vintilă Brătianu, Al. Lapedatu, generalul T. Moșoiu, I.G. Duca.

Cele trei basoreliefuli

Slujba de sfințire a fost oficiată de Mitropolitul Miron Cristea, avându-i alături pe Arhiepiscopul Chișinăului Gurie și Episcopul de Oradea Mare, Ciorogariu.

Au fost prezenți și: I. Bianu, președintele Academiei Române; Victor Babeș, I.G. Bibicescu, fost guvernator al Băncii Naționale, Th. Capitanovici, fost viceguvernator, A. Saligny, președintele Consiliului de Administrație, I. Brătescu-Voinești, vicepreședinte al Academiei Române, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, I. Pillat, Sabina Cantacuzino, Aristide Blank și multe alte personalități ale epocii.

Să amintim și un alt aspect al activității lui Eugeniu Carada, ce ar putea sta pildă și astăzi. Este relevant într-un articol publicat de ziarul *Adevărul* a doua zi după înmormântarea lui Carada: „Fostul amic al lui Mazzini știa să aprecieze mai bine decât oricare altul lupta dărnă pentru libertate și cultură a românilor de peste munți, pe cari – e bine și e momentul s-o spunem – îi ajuta în mod larg, dar pe tăcute, fără surle și țimbale, în toate manifestările lor sănătoase, fie politice, fie culturale sau economice.

Dacă suma ce avea destinată anual din munca sa pentru scopuri naționale nu era de ajuns, Carada era omul plin de foc sacru, care în cercul restrâns al amicilor săi, toți discreți ca el, nu se da înapoi de a le solicita cu marea sa

Eugeniu Carada

autoritate obolul lor pentru sprijinirea luptelor naționale.

Și nimeni nu putea rezista cererii sale. Din contră, toți cei cărora li se adresa Carada în asemenea scop se simțeau măguliți, onorați și cu o regularitate matematică mergeau să-și verse anual obolul lor în mâinile acestui apostol ocult al cauzei românești.

Eugeniu Carada nu era deloc omul vorbelor, ci al faptelor palpabile și mai presus de toate discrete. De aceea mulți de la noi nici nu cunosc această parte nobilă a sufletului său veșnic avântat și aprins după chestia națională a fraților noștri

de peste munți.

Dar câte suferințe n-a alinat Carada peste Carpați? Pe câți ziaristi mistuiți de greul închisorilor ungurești nu i-a înzdrăvenit ajutorul fără zgomet al lui Carada? Câte cauze mari românești culturale și economice n-au fost înviorate de mâna sa gata totdeauna la sacrificii?

Ar fi prea mare corul glasurilor îndurerate de peste munți cari ar răspunde la aceste întrebări inutile, cari cel mult pot să facă pe mulți nababi de la noi să mediteze cât de păcătos defilează prin lumea aceasta și ce deosebire enormă este între modul egoist cum concep ei această defilare și între modul cum o concepea Eugeniu Carada, care și prin aceasta a dovedit că dacă a avut cusururi mai izbitoare, le-a compensat prin calități mai puțin cunoscute. ■

Aspecte de la ceremonia inaugurării; Vintilă Brătianu rostind discursul (dreapta)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **MAREA UNIRE DIN 1918 ÎN CONTEXT EUROPEAN** (coordonator Ioan Scurtu)

Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, București, 2003, 448 pp.

● **Ioan Opreș – TRANSMUSEOGRAPHIA**

Editura Oscar Print, București, 2003, 614 pp.

● **Maria G. Brătianu – ACORDUL CHURCHILL-STALIN DIN 1944** (traducere: Ileana Sturdza; cu o postfață de: Zoe Petre)

Editura Corint, București, 2002, 203 pp.

● **MIȘCAREA ARMATĂ DE REZISTENȚĂ ANTICOMUNISTĂ DIN ROMÂNIA, 1944-1962** (sub egida Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității; coordonator științific prof. univ. dr. Gheorghe Onișoru)

Editura KULLUSYS, București, 2003, 448 pp.

● **Filaret Barbu – JURNAL DE ADOLESCENT. 1918-1920**

Editura Eurostampa, Timișoara, 2003, 95 pp.

● **Robert Hole – RENĂȘTEREA ÎN ITALIA** (traducere de Diana Stanciu)

Editura BIC ALL, București, 2004, 177 pp.

● **Ion Șt. Baicu – MOMENTE DIN ISTORIA SOCIAL-DEMOCRATIEI ROMÂNE. EPOCA CONTEMPORANĂ: 1918-2002. STUDIU DE CAZ: SOCIAL-DEMOCRATIA ÎN VALEA PRAHOVEL**

Editura „Prahova”, Ploiești, 2002, 508 pp.

● **ANUL ȘTEFAN CEL MARE LA POARTA ALBĂ**

Editura Semne, 2004, 108 pp.

● **Hagen Schulze – STAT ȘI NAȚIUNE ÎN ISTORIA EUROPEANĂ** (traducere coordonată de Hans Neumann)

Editura Polirom, Iași, 2003, 350 pp.

● **Mihail Chiorean, Eugen Vescan, Valentin Vișinescu – VIIȘOARA. STUDIUL MONOGRAFIC**

Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 2000, 165 pp.

● **Paul Guichonnet – MUSSOLINI ȘI FASCISMUL** (traducere: Marian Ștefănescu, Antonia Kacsó; note: Marian Ștefănescu; prefață: Alexandru-Murad Mironov)

Editura Corint, București, 2002, 126 pp.

● **Profesor Mihai Bejinaru, colonel (r) Doru Gușu – MONOGRAFIA LICEULUI MILITAR „ȘTEFAN CEL MARE”** (ediția a doua îmbunătățită și adăugită)

Editura Trinitas, Iași, 2002, 526 pp.

PRJER

4

1866. La ieșirea din Grădina de Vară din Sankt Petersburg, unde își face plimbarea, țarul Aleksandr II este atacat de un tânăr, care îndreaptă asupra lui un pistol. Un mujic aflat în preajmă îl vede pe atentator, strigă la el și îi apucă mâna, schimbând direcția armei. Glontecele trece pe alături, dar suficient de aproape de fața țarului, încât acesta să îi simtă șuieratul. Mulțimea se repede asupra tânărului, care nu mai poate trage al doilea foc. Studentul Karakozov, un fanatic – stabilește poliția –, face parte dintr-o nouă ligă secretă antimonarhică. Autocratul rus scapă, dar va muri tot victimă a unei mâini criminale, în 1881, când o bombă explodează în apropierea trăsorii sale.

6

1891. Lordul Dufferin, fost vicerege al Indiei, relatează unei reviste britanice o întâmplare. Într-o zi, prințul indian Golkara l-a surprins desfășcându-și cu un cuțit ziarele proaspăt primite. Cum nu mai văzuse niciodată un cuțit folosit în asemenea scop, indianul l-a rugat pe vicerege să i-l dăruiască, promițându-i că, în schimb, va primi un altul. Lordul i l-a oferit și, câteva zile mai târziu, a primit în dar un elefant viu, ai cărui colți erau ascuțiți exact ca un cuțit de tăiat hârtie. O slugă a pus în fața pahidermului o măsută cu ziare, acesta a apucat cu trompa pe rând câte un ziar, l-a tăiat cu grijă, ba chiar cu artă, apoi i l-a dat viceregelui.

12

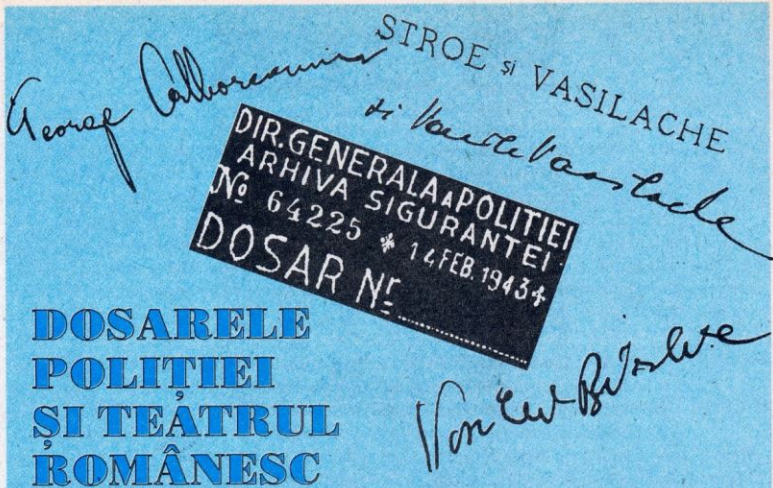
1945. Cu puțin timp înaintea mesei de prânz, F.D. Roosevelt glumește cu doi veri ai lui și cu o pictoriță care îi face portretul. Dintr-o dată zâmbetul îi împietrește pe buze și președintele american se prăbușește inconștient în scaun. Dr. Bruenn constată mărirea pupilelor; după numai câteva secunde, cea stângă s-a mărit foarte mult. Roosevelt paralizază complet. Diagnosticul lui Bruenn este infarct cerebral, cu bătăi normale ale inimii, o respirație bună și tensiune scăzută. Agonia va dura doar două ore. La 15.35 președintele american, singurul cu trei mandate succesive, moare.

14

1919. De la Paris, unde este delegat la Conferința de Pace, Al. Vaida-Voevod, entuziasmat de priceperea tinerilor ce formează grupul de presă român din capitala Franței, îi scrie la București lui Iuliu Maniu: „Aproape tot ce găsești referitor la chestia noastră în presa mondială sunt date de noi.” Biroul de presă, înființat de ambasadorul Victor Antonescu cu un an în urmă, era compus din Maria Roques, profesor la Sorbona, Ed. Guérive, fost redactor șef al ziarului *L'Indépendance Roumaine*, și Sebastian Șerbesco, secretarul ambasadorului Victor Antonescu. Prin ei, *Le Temps*, *Le Figaro*, *Les Debats*, *Le Petit Parisien* primesc știri de la București, despre situația din țară.

24

1854. La Viena, în biserica Augustinilor, se celebrează căsătoria viitoarei împărătese Elisabeta a Austriei, alintată Sissi (și chiar așa rămasă în istorie, mai ales prin cele peste 20 de filme care au adus-o pe ecran, între ele distingându-se cel care a avut-o ca interpretă pe regretata Romy Schneider), cu împăratul Franz Joseph. Pentru timida bavareză de 17 ani primirea solemnă ce i se face la sosirea în Austria este o adevărată încercare. Speră că va putea să se ascundă de lume la Curte, dar în zadar. Este deja persoană publică. Pentru că împăratul refuză să-și înfrunte mama, pe arhiducesa Sophie, care nu-și iubește nora, tânăra lui soție se va îmbolnăvi: spasme, lipsă de poftă de mâncare, care trădează o dereglare psihosomatică.

ALIN A. SPÂNU

În România anilor '40, pentru ca un spectacol să se poată desfășura avea nevoie de aprobări și avize de la diverse instituții și autorități. Între acestea, Direcțiunea Poliției de Siguranță din Direcția Generală a Poliției (D.G.P.) era structura care aproba repertoriul artistic, itinerariul propus, verifica ansamblul (actori, instrumentiști, balerine, cor, personal tehnic etc.) din punct de vedere al siguranței statului și aviza punerea la dispoziția trupeii a vagoanelor C.F.R. necesare.

Este adevărat, în documentele de arhivă am întâlnit doar câteva cazuri când organele Ministerului de Interne au avizat negativ desfășurarea unui spectacol. Dar documentele păstrate vorbesc elocvent despre maniera în care decurgea dialogul dintre artiști și poliție.

La 4 ianuarie 1940, Marietta Sadova, „societară a Teatrului Național și profesoară la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică”, și George Calboreanu, „artist societar al Teatrului Național”, au înaintat ministrului de Interne o cerere privind sprijinirea de către autoritățile locale a spectacolului *Medalionul*. Aprobarea a sosit rapid și spectacolul a putut fi vizionat în aproape 20 de orașe ale României.

Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor

a prezentat tot ministrului de Interne, la 20 martie același an, sub semnătura președintelui, istoricul Nicolae Iorga, cererea de eliberare a unei autorizații, necesară Teatrului Ligii Culturale, pentru a prezenta în țară piesele *Revoluția generalului Schnaps*, de Goethe, în traducerea lui Nicolae Iorga, și *Căsătoria*, de Gogol.

În luna aprilie 1940, Grigore Vasiliu-Birlic, proprietarul companiei de comedie cu același nume, a cerut la Direcția Generală a Poliției o aprobare pentru efectuarea

unui turneu, în perioada 28 aprilie-20 mai 1940. Turneul se desfășura cu premiera *Moritz al II-lea* și își propunea să străbată 19 localități, începând cu Sinaia (28 aprilie) și încheindu-se la Craiova (16 mai).

Două luni mai târziu, la 20 iunie, Compania „Stroe și Vasilache” a primit aprobarea pentru un turneu în 36 de localități, în perioada 29 iunie-15 septembrie 1940. Alături de Nicolae Stroe și Vasile Vasilache, din personalul artistic făceau parte Alexandru Finți, Nicolae

Georgescu, Trestian Georgescu, Ioan Antonescu, Marcel Berco-vici, Jean Petrescu-Ticu, Lulu Savu, Elena Burmaz, H. Gamberto și Florica Stănescu-Trestian.

In vreme ce Compania „Stroe și Vasilache” își desfășura turneul, viața politică românească a suferit schimbări radicale. Regele Carol II a abdicat (6 septembrie), iar la putere a venit generalul Antonescu împreună cu mișcarea legionară. Noul guvern, majoritar legionar, a început imediat să se răfuiească cu oamenii politici, militari, poliști, dar și cu oameni de cultură. Astfel, Direcția Generală a Teatrelor și Operelor Române din cadrul

Ministerului Cultelor și Artelor a trimis o notă la D.G.P., prin care cerea „să se interzică – de îndată – exercitarea profesiei artistului Nicolae Stroe, de origine etnică evreu, aflat actualmente la Sinaia”. Probabil că la D.G.P., deși condusă de avocatul legionar Alexandru Ghika, Nicolae Stroe era un actor iubit, pentru că ordinul de interdicție a profesiei a plecat către Sinaia abia la 23 septembrie 1940, dată la care turneul trupei se încheiea, iar artistul, evident, nu se mai afla în localitate.

Un alt societar al Teatrului Național din București, Victor Antonescu, își propunea, la data de 20 septembrie 1940, să întreprindă „un

• Efectele schimbării regimului politic asupra trupei „Stroe și Vasilache” • Reprezentații teatrale în sprijinul refugiaților din teritoriile cedate • Comandamentul Militar al Capitalei cere Poliției să verifice foarte minuțios autorizațiile artiștilor • Programul trupei „Mișu Fotino”, tipărit pe hârtie verde, declanșează ancheta Siguranței • Fricțiunea „Horia” și magazinul „Camarad”, atentate la siguranța statului • În plin război, marinarii englezi poartă, pe scenă, uniforme românești • Organele de Siguranță protejează „șopârlele” actorilor

turneu de propagandă națională și culturală în țară”, pentru a marca 50 ani de la moartea poetului Vasile Alecsandri. Spectacolul – care cuprindea piesele *Șarlata* și *Barbu Lăutaru* – avea drept scop principal ajutorarea

N. Stroe era un actor iubit; ordinul prin care i se interzicea să mai practice profesia a plecat cu întârziere

refugiaților din regiunile cedate: Basarabia, nordul Bucovinei, Herța, nord-estul Transilvaniei și Cadrilaterul. Tocmai de aceea, Victor Antonescu își exprima dorința către autoritățile locale de a primi o recomandare. Alexandru Rioșanu, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne pentru Poliție și Siguranță, a adnotat pe această cerere, la aceeași dată: „Toate autoritățile administrative și polițienești vor da tot concursul d-lui Victor Antonescu.”

La 25 septembrie 1941 Compania „Alhambra”, condusă de Aurel I. Maican și Puiu Maximilian, își propunea să efectueze un turneu cu revista *București-Moscova*, în 30 de localități. Între actorii care au făcut deplasarea, întâlnim și numele lui Marcel Anghelescu, Colea Răutu Rucovschi, Horia Șerbănescu și Alla Baianova-Levitzky. La cumpăna dintre ani, în perioada 24 decembrie 1941-26 ianuarie 1942, aceeași companie a efectuat, în urma avizului pozitiv eliberat de D.G.P., „un turneu de propagandă cu revista războinică și antibolșevică *Parada Victoriei*”.

Odată cu apropierea începutului unei noi stagiuni, 1942-1943, Comandamentul Militar al Capitalei a cerut ca D.G.P. să-și dea aprobarea pentru vizarea autorizațiilor de liberă practică pentru artiști, „făcându-se verificarea foarte minuțios”. D.G.P. a însărcinat

Corpul Detectivilor, structura informativă a instituției, cu verificarea artiștilor și actorilor care își reînnoiau autorizațiile. În urma cercetărilor efectuate, la data de 1 septembrie 1942, Echipa Specială a Corpului Detectivilor a înaintat un raport la D.G.P. din care rezulta că „nici o persoană din cele menționate în tablou nu sunt cunoscute la cazierul acestei Direcțiuni și nu au fost suspectate sau urmărite până în prezent pentru vreo faptă care ar interesa Siguranța Statului și ordinea publică”.

În penultima zi din luna iulie 1942, un nou „turneu de propagandă culturală în țară și Transnistria” urma să fie întreprins de trupa lui N. Vlădoianu. Turneul, desfășurat în perioada 3 septembrie-4 octombrie 1942, a cuprins 30 de orașe, primul fiind Constanța, iar ultimul Ploiești. Opera *Vanzătorul de păsări* a fost prezentată și în teritoriile eliberate – la teatrele din Tighina, Tiraspol, Chișinău și Bălți –, în perioada 7-10 septembrie.

Cabinetul pentru administrarea și organizarea Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei, din cadrul Președinției Consiliului de Miniștri, a informat D.G.P., la 17 noiembrie 1942, despre intenția trupei lui N. Vlădoianu de a întreprinde un nou turneu în Transnistria, cu opera *Jocul milioaneilor*. Direcția trupei era asigurată de Nicolae și Sofia Vlădoianu (domiciliată pe str. Slătineanu 3), iar ansamblul era alcătuit, printre alții, de Ion Pulca Dacian (Calea Victoriei 33), Nicolae Gărdescu (str. Gl. Berthelot 48), Marcel Anghelescu (str. Biserica Enei 14) și

Mișu Fotino

Richard Rang (str. I. Bibicescu). A doua zi însă, D.G.P. a cerut Serviciului Special de Informații să efectueze cercetări asupra numiților Ion Pulca Dacian și M. Constantinescu „dacă mai activează în fosta mișcare legionară, întrucât la dosarele acestei Direcțiuni Generale nu sunt cunoscute decât din adresa dumneavoastră”. Oricum, în aceeași zi, 18 noiembrie 1942, D.G.P. a trimis către Președinția Consiliului de Miniștri avizul său favorabil în privința desfășurării turneului în Transnistria. D.G.P. a aprobat și un alt turneu, propus de N. Vlădoianu la 31 decembrie 1942, cu piesa *Contele de Luxemburg*, care trebuia să se desfășoare în perioada 11 februarie-15 martie 1943.

Tot la sfârșitul anului 1942, un fapt aparent banal a declanșat o anchetă asupra Companiei de comedie „Mișu Fotino”. De fapt, totul a pornit de la... programul cu spectacolele și actorii trupei. Broșura era de culoare verde,

iar în cuprinsul ei, pe o pagină, erau prezentate, alăturat, două reclame, la „fricțiunea Horia” (considerată o posibilă aluzie cu iz de propagandă pentru Horia Sima, conducătorul mișcării legionare) și la magazinul „Camarad”, din str. Doamnei nr. 15. Grupa I din Corpul Detectivilor a fost însărcinată să ancheteze componența ansamblului și posibila subversiune legionară la adresa siguranței statului. Conducătorul trupei, Mișu Fotino (n. 29 iulie 1898, în București) era căsătorit cu Eugenia (n. 19 iunie 1906, la Galați), de profesie medic, și locuiau

pe str. Popa Nan nr. 125, iar trupa conta pe serviciile artiștilor Viorica Vrioni (n. 20 mai 1913, în București și domiciliată pe str. Brezoianu nr. 57), Giulia Enăceanu (n. 8 iulie 1912, în Brăila și domiciliată în București, str. Gl. Lahovary nr. 14), Silvia Fulda (n. 14 noiembrie 1925, domiciliată pe str. Gl. Dragalina nr. 22), Niculescu-Buzău (n. 23 aprilie 1872, în Buzău), Aurel Ioan Manolescu (n. 31 ianuarie 1916, în com. Plevna-Ialomița) și Jean Voinescu (n. 15 iulie 1917, la Brăila). Dintre toți aceștia, singurul aflat în evidențele D.G.P. era A.I. Manolescu, deoarece fusese membru în „Cruciada Românismului” (grupare disidentă desprinsă din Legiunea Arhanghelului Mihail), dar părăsise organizația după asasinarea liderului, Mihail Stelescu, și a rămas doar un simpatizant al mișcării legionare, fără a se mai implica în vreun fel.

Peste două luni, la 18 februarie 1943, comisarul Nicolae Ilescu a raportat

rezultatele anchetei privind broșura buclușă. Despre „fricțiunea Horia” nu se specifica nimic. În schimb, magazinul „Camarad” fusese, după septembrie 1940, condus de Marioara Pandeale, recomandată de avocatul legionar Nicolae Pateli. După rebeliunea legionară din ianuarie 1941, Marioara Pandeale a intrat fraudulos în penitenciarul Craiova, pentru a distribui pachete arestaților legionari, fapt pentru care a fost arestată, judecată și condamnată. În aceste condiții, magazinul din str. Doamnei nr. 15 a fost preluat de Constantin și Emilia Sinișteanu care, conform cercetărilor efectuate de Corpul Detectivilor, „nu au desfășurat activitate politică subversivă”.

Dar cine era vinovat pentru așezarea reclamelor pe aceeași pagină? Aranjamentul reclamelor a fost realizat de Petre Teodorescu, un muncitor tipograf, om în vârstă și care nu făcuse politică niciodată. Broșura fusese concepută de Constantin Vasilescu, administratorul ziarului *Seara*, care a motivat că în comerț nu există decât hârtie de culoare verde. Ca și Teodorescu, nici Vasilescu nu se afla în evidențele poliției cu antecedente politice sau subversive. Comisarul Iliescu nu a omis să menționeze că, într-adevăr, exista o acută criză de hârtie pe piață și chiar D.G.P. a primit de la Direcția Monitorului Oficial „concepte de adrese de culoare verde”. În final, la 9 martie 1943, D.G.P. a dispus să se comunice Companiei

„Mișu Fotino” „să schimbe coperta programului și să inverseze ordinea din interiorul unde erau așezate două reclame a unor întreprinderi conduse de legionari”.

La începutul lunii septembrie 1943, Compania de operetă „Alhambra” a susținut la Arad două spectacole cu opereta *Gheșu*. La 21 septembrie 1943, Serviciul Poliției de Siguranță din Inspectoratul Regional de Poliție (I.R.P.) Timișoara a transmis către D.G.P., printr-alte, „ecourile subversive” ale reprezentației. Subiectul operetei era povestea de dragoste, dintre un marinăr englez ajuns în Japonia și o gheșă. Într-o scenă, după cum consemnează raportul I.R.P. Timișoara, „o femeie privind în zare, la un moment dat, anunță restul fetelor că «vin ofițerii englezi» și imediat

după aceasta apare pe scenă eroul principal, Ion Dacian, însoțit de trei camarazi îmbrăcați în uniformă de marină românească”. România fiind în conflict militar cu Marea Britanie, este explicabil de ce marinarii „englezi” purtau uniforme românești. Chiar și așa, publicul a aplaudat minute bune intrarea în scenă a celor trei actori. Raportul poliției încerca să pună reacția publicului pe seama faptului că Ion Dacian „este cel mai bun actor din trupa Alhambra, bun cântăreț și un artist plăcut publicului”. Anticipând și alt fel de reacții, Gr. Berescu, șeful I.R.P. Timișoara, și A. Lupuțiu, șeful Serviciului de Siguranță, au atras atenția eșalonului superior că este posibil ca asemenea păreri să fie „aduse la cunoștința celor în drept sub o altă formă decât cea reală”, fapt care ar fi putut produce neplăceri atât autorităților locale cât și companiei „Alhambra”. Numai că nu toți cei din sală au gândit la fel. Dr. Hampel, avocat al Grupului Etnic German din Arad, a dat o altă interpretare a simpatiei publicului față de Ion Dacian și, printr-alte, după spectacol a afirmat: „de aici se vede care sunt sentimentele poporului român”. Întrucât ansamblul „Alhambra” a continuat turneele și reprezentațiile, putem bănuși că dr. Hampel avea dreptate.

Spectacolele au descrețit frunțile și au adus zâmbetele pe fețele oamenilor care uitau, pentru câteva ceasuri, de problemele cotidiene. ■

Ion Aurel Manolescu

00048

FRICȚIUNEA HORIA

MAGAZINUL ROMANESC

„CAMARAD”
GALANTERIE ȘI MERCERIE

Asortiment pentru Doamne și Domni

STRADA DOAMNEI 15 (Pasaj)

Tel. 5 37.33

Proprietar: Constantin C. Sinișteanu

De aici a pornit o întreagă anchetă de poliție;
în medallion, Aurel Ioan Manolescu

Acum cinci milenii

Pentru omul epocii neolitice, viața reprezenta un lanț nesfârșit de fenomene misterioase, supranaturale. Secretele unora dintre ele abia începea să le descopere: vegetație, germinație, naștere, moarte etc. Dependent în prea mare măsură de natură, el recurgea la practici magico-religioase, pentru a le îmbuna. Ritualul magic implică prezența unui obiect-simbol, asupra căruia să se exercite forța magiei. Acest intermediar era, de regulă, o statueta antropomorfă, un altar, o masă de cult. Obiectul-simbol e un fel de intermediar între cel care invocă și forțele invocate, exprimând, totodată, concepțiile despre existență ale comunității respective.

ARTĂ ȘI MAGIE LA „CORBOAICA“

AURELIA GROSU, Muzeul județean Olt

Așezările neolitice descoperite la Slatina, Brebeni sau Drăgănești-Olt sunt rezultatul unor interferențe între culturile neolitice Gumelnița (estul Munteniei) și Sălcuța (vestul Olteniei), cu o încadrare cronologică aproximativă între 3800-3200 î.Chr.

Stațiunea arheologică de la Drăgănești-Olt este situată în zona de sud a orașului, în punctul numit „Corboanca“, pe malul drept al râului Sâiu. Este o așezare de tip *tell* (ridicătură artificială de teren, rezultată din acumularea straturilor succesive de locuire), fortificată cu un val de pământ (înalt de 1,30 m), prevăzut cu șanț de apărare. Așezarea a evoluat într-un cadru natural prielnic, grosimea stratului de locuire depășind 3 metri.

Sezând pe scaun cu spătar

Cercetarea arheologică a *tell*-ului, inițiată de Muzeul județean Olt în anul 1982, prin Mihai Butoi și reluată de dr.

Marin Nica, a dus la descoperirea unui bogat material arheologic, relevant pentru evoluția neoliticului în Câmpia Română.

În anul 2002 au fost scoase la lumină trei statuete antropomorfe din lut ars (una întreagă și două fragmentare) și un idol din os. Încă o statueta fusese dezgropată în cursul săpăturilor anterioare. Deși au fost găsite în locuri diferite, ele prezintă câteva trăsături comune: poziția șezând pe scaun, mâinile încrucișate pe piept și faptul că se păstrau în interiorul unor locuințe.

Statueta întreagă a ieșit la iveală în timpul săpăturilor efectuate într-o locuință de suprafață din ultimul nivel de locuire, lângă un grup de 19 vase (întregi sau întregibile), prezentând urme de distrugere în urma unui incendiu care a mistuit întreaga așezare. Ea și-a încetat existența în urma ciocnirii cu altă cultură.

Statueta, având o înălțime totală de 11 cm, este așezată pe un scaun cu spătar. Se

distinge prin eleganța proporțiilor și a modelajului. Pasta din care a fost lucrată este densă și compactă, culoarea cărămizie fiind rezultatul arderii perfecte; a fost acoperită cu un slip (pastă subțire) de culoare cafenie, puternic lustruit. Capul oval se sprijină pe un gât proporțional, ce se continuă cu umeri rotunjiți, iar mâinile, distanțate de corp, sunt împreunate pe piept, petrecute în zona palmelor. Sâni sunt redați în relief prin două proeminențe conice. Picioarele sunt lungi și rotunde în secțiune, fiind delimitate printr-o șanțuire care în punctul de plecare formează un V – simbolul triunghiului sexual.

Faptul că ea a fost găsită împreună cu un scaun și numeroase vase casnice ne face să credem că era păstrată într-un loc anume al casei (greu de stabilit însă din pricina dispersării și răvășirii provocate de incendiu).

Celelalte două figurine au fost descoperite în vecinătatea

vetrei unei alte locuințe, la 1,65 metri adâncime. Ambele s-au păstrat fragmentar. Una dintre statuete înfățișează un bărbat. Reprezentările masculine sunt mult mai rare și au început să apară abia în neoliticul mijlociu. Prezența lor indică o schimbare de concepție și mentalități, modificare determinată de creșterea rolului pe care îl juca bărbatul în cadrul activităților economice, îndeosebi în domeniul agriculturii. În arealul culturii Vădăstra (numită astfel după numele localității din sudul județului Olt, unde a fost identificată prima dată) au fost evidențiate folosirea animalelor de povară (bovinele), îmblânzirea calului și prelucrarea aramei.

Statuetele au fost modelate din pastă densă și compactă, fiind acoperite cu un slip de culoare cenușiu închis. Poziția lor este tot șezând, dar scaunele nu au mai ajuns până la noi. După cum se observă la figurina care și-a păstrat brațele, și acestea aveau mâinile încrucișate pe piept, dar într-o poziție oarecum diferită. Mâna dreaptă are palma ridicată pe piept, iar cea stângă este așezată. Acest fapt nu este lipsit de semnificație. În literatura de specialitate se consideră că poziția brațelor – ridicate, întinse lateral în formă de cruce, așezate pe piept, pubis sau sprijinind sânii – semnifică „poziții rituale” în cadrul unor ceremonii magico-religioase circumscrise cultului și fecundității fertilității.

Una dintre figurine nu are sexul precizat (marcat de obicei prin săni și triunghiul sexual). Cum cealaltă statueta este mas-

culină, iar bărbatul este reprezentat ca un „sclav” (paredru) al femeii (zeița mamă), putem considera pe cea fără simbolul sexului ca fiind feminină. Atât la Slatina, cât și la Brebeni au mai fost descoperite și alte statuete cu sexul neprecizat, bisexualitatea, cum observa Mircea Eliade, fiind un fenomen răspândit în religie, des întâlnit în riturile consacrate fertilității și fecundității.

Pedepsite pentru neascultare?

În gama variată a plasticii neolitice s-a observat că multe figurine nu au capete sau sunt sparte. S-au dat diferite explicații și interpretări, de la rezistența slabă a gâtului, până la decapitarea intenționată, ca un fel de pedeapsă pentru faptul că nu fuseseră îndeplinite rugile adresate divinității. În colecția Muzeului județean Olt există un lot de figurine descoperite la Brebeni, câteva dintre ele prezentând asemenea posibile semne de mutilare. Una are o străpungere a capului în zona ochilor, iar o alta poartă o incizie adâncă în regiunea abdomenului.

La mică distanță de cele două statuete, la 1,60 metri

adâncime, a fost descoperit un idol de os. De astă dată stilizarea merge până la schematizare, utilizându-se mijloace grafice pentru redarea unor componente anatomice. Mircea Eliade afirma că lumea arhaică vorbește prin simboluri, un limbaj care nu apelează la cuvânt sau alfabet. „Simbolul nu are valoare și nu exprimă realitatea, decât când participă la viața unei culturi, e limbaj curent între oameni, e accesibil și viu oricui și e produs de activitatea fantastică, mitică a întregii societăți”.

În aceeași zonă, dar la 2,40 metri adâncime, a fost descoperit un fragment ce reprezintă partea inferioară a unui picior, lucrat din pastă bine frământată și acoperită cu un slip de culoare cafeniu închis. Partea superioară, spre glezne, este goală, laba fiind plină; degetele au fost marcate prin creștături adânci, iar călcăiul este bine rotunjit. Piesa sugerează un vas antropomorf, dar tot atât de bine poate fi și fragmentul unei statuete de mari dimensiuni, ambele situații fiind atestate de alte descoperiri din arealul culturii Gumelnița.

Măiestria artistică pe care o trădează unele figurine le situează în domeniul artei sculpturale. Dar într-o sferă atât de sensibilă este dificil și riscant să operezi cu „adevăruri” generale valabile. Contextul și maniera reprezentărilor ne sugerează o multitudine de simboluri și semnificații. Și cum contextul original este de puține ori bine cunoscut, nu putem decât să sugerăm posibile explicații. ■

Câteva dintre piesele descoperite la „Corboacă”

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

Imediat după instaurarea regimului comunist în România, românii aflați în exil au început să adune mărturii de la cei care reușeau să scape de după Cortina de Fier. Începeau cu asemenea documente să alerteze autoritățile occidentale și forurile internaționale, să prezinte realitățile din țară, altele decât cele promovate de propaganda oficială.

În Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace se păstrează multe asemenea documente. Între acestea, și mărturia pe care v-o prezentăm în continuare, într-o traducere din limba engleză. Ea a fost depistată de colaboratoarea noastră LAURA COSOVANU și o putem prezenta prin amabilitatea doamnei ELENA DANIELSON, directoarea Bibliotecii și a Arhivelor amintitei instituții. Adriana Georgescu a fost membră a Partidului Național Liberal și secretara și colaboratoarea generalului Nicolae Rădescu (Magazin istoric, nr. 1/2001).

MĂRTURIA ADRIANEI GEORGESCU COSMOVICI

Subsemnata Adriana Georgescu Cosmovici (născută la 23 iulie 1920, la Ploiești, România, soția lui Ștefan Cosmovici), fostă redactor la periodicul literar *Universul literar* și la ziarul oficial al Partidului Național Liberal, *Viitorul*, membră a organizației de tineret a partidului liberal – în prezent, refugiată politic, locuind pe Rue de Siam, nr. 15, Franța – declar aici următoarele:

Am fost arestată pentru prima oară de către regimul comunist român la 30 iulie 1945 și apoi am fost învinuită că am participat la activitățile unei mișcări de rezistență cunoscută sub numele de „Grupul T”. Pentru aceasta, am fost condamnată, la 13 septembrie 1945, la patru ani de pușcărie.

La 18 aprilie 1947, am fost grațiată de Majestatea Sa Regele României și, în consecință, am fost eliberată din închisoare.

La începutul lui august 1947, adică în perioada când s-au operat masive arestări ale opozițiilor regimului comunist, am fost din nou reținută. După trei săptămâni, m-au eliberat, dar s-a menținut supravegherea polițienească. În septembrie 1947, poliția mi-a pierdut urma și astfel m-am putut ascunde până la 2 august 1948, când am părăsit țara în mod clandestin.

După arestarea mea în iulie 1945, anchetatorii poliției secrete comuniste au încercat să mă for-

teze să dau o declarație incriminatoare contra lui Iuliu Maniu, a generalului Nicolae Rădescu și a lui Constantin (Dinu) Brătianu, liderii opoziției naționale democratice. Deoarece am refuzat să semnez o asemenea declarație, anchetatorii m-au bătut în repetate rânduri cu un săculeț din piele umplut cu nisip (numit „ranca”), mi-au izbit capul de pereți și mi-au tras pumni în față și în bărbie până mi-au mai rămas doar șase dinți pe maxilarul de jos. Anchetatorii Stroescu, Bulz și Nicolai m-au amenințat cu pistoalele. Primul m-a amenințat și cu deportarea în Uniunea Sovietică.

Toate acestea s-au petrecut la sediul poliției secrete din Calea Plevnei 159, din București. Acolo a trebuit să îmi predau hainele și să îmbrac o salopetă care era atât de murdară, încât m-am îmbolnăvit de scabie.

La sfârșitul lunii august 1945 am fost transferată, împreună cu celelalte deținute, în beciurile Ministerului de Interne și apoi la închisoarea Curții Marțiale.

În timpul procesului ținut la București, la începutul lunii septembrie 1945, am arătat, într-o sedință cu ușile închise, la care delegați ai misiunilor americană și britanică au fost prezenți, urmele lăsate de bătaie, cât și răia care îmi acoperea tot corpul. ■

(Va urma)

Am aflat cu bucurie că, prin Decret al președintelui Ion Iliescu, doamnei Elena Danielson i s-a conferit *Ordinul Național Pentru Merit*, în grad de *Comandor*, „pentru rolul important avut în conservarea și fructificarea bogatelor fonduri documentare privind România ale Arhivelor Hoover, pentru sprijinul deosebit oferit cercetătorilor români și pentru donarea, în copii, a fondurilor documentare I.G. Duca și Nicolae Titulescu unor instituții culturale românești”.

Iată și ultima parte a amintirilor unui copil, plecat din România pentru a urma liceul la Heidelberg, reîntors în vacanță chiar în ziua bombardamentului din 4 aprilie și revenit în Germania, la Berlin, pentru a asista la sfârșitul celui de al doilea război mondial.

DRUMUL PÂNĂ LA STADIONUL OLIMPIC DIN BERLIN

WILFRIED H. LANG

În ziua de 20 aprilie 1945 am ascultat la un radio cu baterii o cuvântare a ministrului Propagandei. Eram încurajați și ni se cerea să mai rezistăm doar câteva zile, până când va apărea „arma minune“, ce urma să schimbe fundamental datele războiului. Ni se promitea „victoria finală“ împotriva tuturor dușmanilor asediatori deja înfricoșiți, chipurile, de acea armă. Ca dovadă, s-a pretins că bombardamentele aeriene vor înceta. Și într-adevăr, au încetat. Noi, obișnuți să executăm ordine, am rămas pe loc, în așteptarea „armei minune“. Ulterior, am aflat că, de fapt, sovieticii ceruseră americanilor să nu mai bombardeze, deoarece fuseseră lovite unități sovietice pătrunse deja în sudul orașului.

Casele din jur, în măsura în care mai stăteau în picioare, erau pline de lunetiști și trăgători de elită. Mâncare primeam dintr-o fabrică de tuburi catodice a firmei Telefunken, din apropiere, care avea două

subsoluri ferite de bombardamentele aeriene. Două atacuri sovietice fuseseră deja neutralizate, înainte să ajungă până la noi. La 30 aprilie s-a întrerupt orice legătură cu Statul Major. De fapt, fusese semnat

primul armistițiu cu armata roșie, ceea ce noi nu știam. După ce au sărbătorit ziua de 1 Mai și, probabil, și armistițiul cu muzică și multă vodcă, în dimineața următoare, tanchiștii sovietici au înaintat spre

***După ce au serbat
ziua de 1 Mai
cu vodcă și cazacioc,
rușii au reluat
înaintarea spre
centrul Berlinului***

poziția noastră. Au fost întâmpinați cu o vijelie de grenade antitanc, care le-a fost fatală.

Nemaiavând însă muniție – mâncare oricum nu mai căpătasem de vreo două zile –, ne-am retras spre centrul orașului, furându-ne din ruină în ruină, încercând să ajungem la Stadionul Olimpic. De departe am văzut însă că acolo flutura acum steagul roșu cu secera și ciocanul. Luptele încetaseră aproape complet, doar din direcția Reichstagului se mai auzeau explozii și împușcături răzlețe. Aflasem între timp de capitularea necondiționată. Mai auzisem și de faptul că rușii ar distribui pâine în aeroportul Tempelhof, unde se formase un imens lagăr de prizonieri. Ajunși acolo, în loc de pâine am primit câte un picior în fund, însoțit de un „pașli damoic, ciortu... etc.” (duceți-vă, dracu' acasă...), foarte elocvent.

Ne-am dat seama că nu mai era de stat pe acolo și ne-am furisat în Gara de Est. În prealabil, fusesem sfătuiți să aruncăm actele de identitate. Nu mai mâncasem de câteva zile și băusem apă doar din jgheburile caselor dărâmate. În consecință, Hans a propus să plecăm în România, la bunica lui, unde am putea mânca pâine albă cu șuncă afumată și alte bunătăți, după care ne lăsa gura apă. În Gara de Est sau, mai bine zis, în ruinele gării, se încărcau câteva trenuri cu răniți ruși, care aveau atașate și niște vagoane de marfă, foarte bine păzite. Probabil, pradă de război și lucruri de valoare. De acestea nu ne-am putut apropia. În capul trenului însă, erau două vagoane de persoane pentru ofițeri și personalul medical de însoțire.

Când a pornit trenul, s-au închis ușile și, sub protecția întinericului, am sărit pe scări, lipindu-ne de uși, ca să nu ne vadă cei care se uitau pe ferestrele compartimentelor. Au început să ne înghete degetele. Ca să nu cădem, ne-am legat cu centurile de barele din dreptul ușilor. La prima oprire ne-am dat jos. Amorțiți de frig și flămânzi, am găsit un șopron pe un câmp apropiat,

unde ne-am culcat în fân și, frânți de oboseală, am adormit imediat. A doua zi am descoperit că ne aflam încă în Germania.

Un țaran pe care l-am întâlnit pe câmp ne-a dat ceva de mâncare și ne-a sfătuit să scăpăm cât mai degrabă de uniforme, rușii urmând să ne impună fără somație, dacă ne descoperă. Am înțeles că trebuie să mergem pe furis, preferabil noaptea. Trecând prin nenumărate peripeții, ne-am continuat drumul fie cu trenul, fie cu vreo căruță, fie pe jos, având însă grijă să rămânem printre vorbitori de limbă germană. Așa am cunoscut fel de fel de caractere. Unii ne luau la goană, alții ne dădeau ceva din puținul lor de mâncare, iar cei mai mulți nu știau cum să scape de noi mai repede.

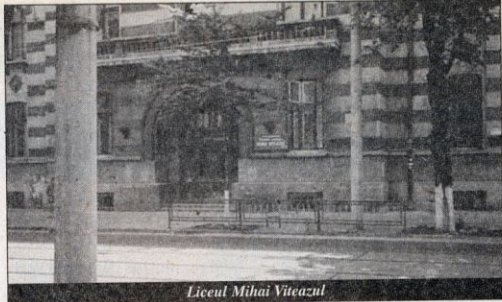
Peste vreo zece zile am ajuns în Austria. Mergeam spre sud de-a lungul unei căi ferate, ca să ajungem la Neusiedler See, un lac foarte puțin adânc, pe unde vroiam să trecem în Ungaria, neobservați. La un moment dat s-a apropiat din sens opus un bărbat. Noi l-am salutat, el s-a uitat la noi cam straniu și a trecut fără să răspundă. După câteva minute Hans mi-a spus: „Nu mi-a plăcut omul acela. Nu miroase a bine. Hai să plecăm de lângă șine. Mai bine ocolim prin păduricea din față.” Nici nu intrasem bine în pădurice că am și auzit venind ceva pe calea ferată. Ne-am ascuns imediat și am văzut trecând o drezină cu doi soldați ruși și un civil. După vreo zece minute au

Aeroportul Tempelhof

făcut cale întoarsă, înjurând de mama focului. Nedescoperindu-ne de-a lungul căii ferate, au tras din mers cu „balalaica” (pistol automat cu încărcător în formă de tambur) spre pădurice, fără însă să ne nimerescă.

De atunci am devenit și mai prudenți. Peste două zile am ajuns în apropiere de Eisenstadt. Un păstor, căruia sovieticii îi „rechiziționaseră” toate vitele, ne-a arătat o potecă prin mlaștina de la marginea lacului, pe care am ajuns nestingheriți în Ungaria. Peste alte două zile, de fapt două nopți, am ajuns la marginea localității Tata, undeva între Győr și Budapesta. În zorii zilei am zărit o casă răzleață și am așteptat să vedem ce se întâmplă. După un timp, a ieșit din casă o femeie, ca să dea de mâncare la păsări. Părea că nu mai era altceva pe acolo. Ne-am apropiat, dând „bună dimineța”, pe unghurește, bineînțeles. Când ne-a văzut, femeia s-a uitat

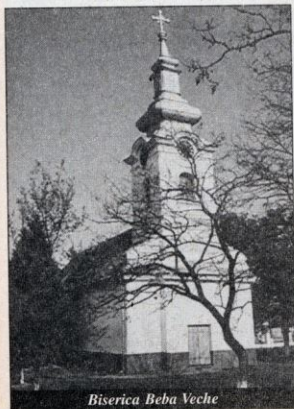
Liceul Mihai Viteazul

speriată împrejur, să nu cumva să ne fi zărit altceva, făcându-ne semn apoi să intrăm repede în casă. Era foarte mirată că vorbim unghurește și că n-am fost prinși de ruși. Ea își pierduse soțul și doi băieți în război. Ne-a oferit de mâncare și după ce i-am povestit cine suntem și cum am ajuns acolo, ne-a dat și haine de la fiii ei și ne-a permis să dormim în hambar, deasupra grajdului.

Cum armata sovietică trecuse pe acolo, vite în grajd nu mai erau. Doar două capre și un berbec reușiseră să scape. Mai spre seară ne-a încălzit și apă să ne spălăm ca lumea. Fiindcă de aproape două luni de zile nu mai făcusem baie, era mare nevoie. Cu această ocazie, uniformele noastre au fost descusute frumos, manșetele, buzunarele aplicate și chipiurile luând drumul focului. La plecare, drept mulțumire, i-am lăsat femeii ceasul meu de mână, după care ne-a mai dat și niște bani de drum.

Astfel, de azi pe mâine devenisem civili. Tot fără acte, dar civili și curăței pe deasupra. Cu pălării cum purtau minerii din regiunea carboniferă de acolo. Un tren de marfă ne-a dus până în apropiere de granița cu România. După două zile de pândă am trecut hotarul, noaptea pe ploaie, aproape de Beba Veche, pe drumul spre Sănnicolaul Mare. Un localnic ne-a condus chiar până peste graniță. Drept mulțumire, i-am dat toți banii rămași și de care, oricum, nu mai aveam nevoie.

Descinși la bunica lui Hans, am constatat că nu mai existau nici un fel de șunci afumate. Doar ceva pâine cu marmeladă urma să ne astâmpere foamea. Femeia s-a bucurat foarte mult să-și vadă viu și nevătămat nepotul, al cărui tată fusese deportat de câteva luni în Uniunea Sovietică. Dându-mi seama că nu o puteam împovăra pe biata femeie cu încă o gură, am plecat în căutarea tatălui meu, la Sighișoara. Am aflat acolo că fusese arestat și dus în fața Curții Marțiale, sub acuzația de „criminal de război”, în

Biserica Beba Veche

***Tatăl arestat în urma
unui denunț mincinos,
este eliberat
și rearestat pe treptele
tribunalului***

urma unui denunț fals, de cei care ne jefuiseră casa la Boldești și care credeau că în felul acesta vor scăpa ușor. Noroc că, în instanță, toți martorii acuzării, puși să jure pe Sfânta Cruce, au recunoscut că în prealabil fuseseră obligați să depună mărturie mincinoasă de către inițiatorii denunțului.

Astfel tata a fost achitat și eliberat pe loc. Dar, ieșind pe scările tribunalului, a fost arestat din nou și dus deîndată la lagărul de concentrare din Tg. Jiu, unde a stat peste un an de zile, doar pentru faptul că era neam. După ce a optat „voluntar” pentru cetățenia română, a fost pus în libertate. Cu sprijinul unor rude „miloase”, care de fapt datorau tatălui meu o avere, am urmat trei clase de liceu la Sighișoara, trecând apoi la Liceul evanghelic lutheran din București. După reforma școlară din 1948, am fost admis la Liceul Mihai Viteazul, unde mi-am dat baccalaureatul în 1951.

Încorporat în armată în noiembrie același an, am ajuns caporal și furier la Statul Major al Diviziei 2 Vânători de Munte. În septembrie 1953, mă cheamă locțiitorul politic la raport și se răstește la mine: „Te-ai strecurat în rândurile Armatei Populare.

Te trimit în fața Tribunalului Militar”. Nu am ajuns la tribunal, dar m-am pomenit „mutat” la lagărul de muncă din Lonea-Jieți (Valea Jiului). Acolo am tras la lopată, în subteran, pentru a scoate huilă. Eliberat în decembrie 1954, am ajuns la „munca de jos”, la Cooperativa „Munca pentru Popor” din București.

Tata murise „subit” în aprilie 1952, după ce făcuse niște planuri de detaliu pentru subsolurile Ministerului de Interne (fostul sediu al C.C. al P.C.R. — azi Senatul României). După răsturnarea din decembrie 1989, am aflat că de fapt fusese otrăvit.

În 1956 am avansat „inginer operator” la geofizică. După șase ani de muncă pe teren, adică pe toate coclaurile țării, am abandonat această slujbă istovitoare. Desigur, mai contribuise la asta și faptul că, după trei „măriri de salariu” în sistem socialist, câștigam cu un sfert mai puțin decât la început, cu toate că normele crescuseră considerabil.

Am devenit apoi tehnician I la I.C.E.T. (Institutul de Cercetări Electrotehnice), iar în 1964 referent tehnic la întreprinderea de comerț exterior „Industrialimport”, de pe Bulevardul Dacia. Lucrând acolo și având aproape zilnic contact cu oameni de afaceri din lumea liberă, mi-am dat seama că, pe lungă durată, treburile nu puteau merge bine. Inițiativa particulară fiind complet suprimată, sistemul socio-economic se sprijinea pe o planificare centralizată, birocratică, întocmită de niște presupuși specialiști, de fapt instrumente docile ale unui regim dictatorial, bazat pe utopiile marxist-leniniste. Am demisionat în 1967, trecând la Automobil Clubul Român, de unde am plecat în Germania, în decembrie 1968. Cum și pe ce căi, este un alt capitol, aproape la fel de lung ca și cel prezent. În 1997 am ieșit la pensie. Acum fac filme documentare și mai scriu câte un articol pentru presa din România. ■

Bumbești-Livezeni, pe Valea Jiului

ÎNTÂIUL AMBASADOR BRITANIC LA PETRU I

Charles Whitworth,
pictat în 1722,
și Casa Engleză
din Moscova

Unele dintre cele mai interesante personaje ale istoriei sunt, poate, ambasadorii. Oamenii care stabilesc punți între nații, negociază tratate sau temperează spiritele mult prea belicoase.

„Solii – spune un celebru discurs al oratorului antic Demostene – nu dispun nici de corăbii de luptă, nici de infanterie grea, nici de cetăți; armele lor sunt cuvintele și momentele prielnice. În tratativele importante, aceste momente sunt trecătoare și, odată pierdute, ele nu mai pot fi recâștigate.” Ambasadorii pricepuți le mânuie cu grație și inteligență și încearcă să le stăpânească, devenind adevărați maeștri. Și nu numai în arta diplomatică. Căci multe dintre marile personalități ale istoriei și culturii și-au lăsat amprente evidente și în această lume. Printre ei, să amintim pe Rubens, ambasador la Londra, Grotius, autorul unui tratat despre teoria dreptului internațional, trimisul Suediei pe lângă cardinalul Richelieu, adevăratul conducător al Franței lui Ludovic XIII, sau filosoful Leibniz, creatorul monadelor, dar și al Codex diplomaticus, folosit de atâtea generații.

Experiențele prin care trec acești iluștri reprezentanți ai puterii devin unele dintre cele mai veridice imagini ale epocii, mentalității, istoriei, oamenilor alături de care își fac datoria. Este și cazul primului ambasador britanic în îndepărtata Rusie, Charles Whitworth (1675-1725), ale cărui memorii – readuse în atenție de revista engleză History Today – vorbesc astăzi despre o altă lume, alți oameni, aflați încă în afara Europei moderne a începutului de secol XVIII, în ciuda eforturilor lui Petru I.

THEO STĂNESCU-STANCIU

Tărâmul aproape necunoscut pentru destul de tânărul ambasador, la cei aproape 30 de ani ai săi, nu era deloc îmbietor. „Oriental și necivilizat”, într-un cuvânt, „barbar”, prea departe de

Europa adevărată. Cum de altfel era și imaginea exoticei Rusii, reieșite din gravurile francezului Leprince, datate, e adevărat, ceva mai târziu, spre a doua jumătate a secolului XVIII. Personaje hirsute,

acoperite cu veșminte ample, tivite cu blană, încălțate cu cizme de păslă, foarte departe de canoanele modei occidentale și, pe deasupra, și destul de departe de preceptele curățeniei corporale.

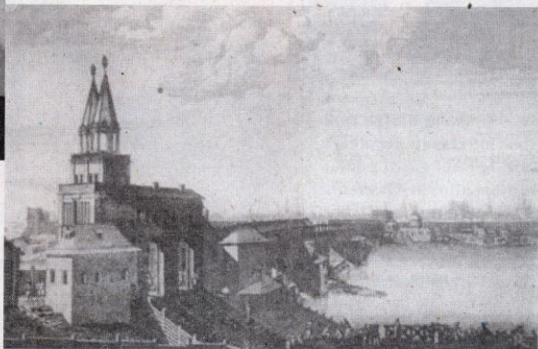
Tarul Petru I (pictură) și o vedere panoramică a Moscovei, în 1708

Dar solia ce-i fusese încredințată avea o valoare deosebit de mare, fiind, formal, prima și încercând să rezolve mai ales problemele de natură comercială, numeroasele litigii și obstacole de care negustorii englezi se plâneau că se lovesc aici la tot pasul. O atenție aparte trebuia acordată, apoi, unui anume grup de comercianți britanici de tutun, care obținuseră, după vizita lui Petru cel Mare în Anglia, din 1698, monopolul vânzării acestei mult dorite plante către Rusia.

Nu numai sarcinile încredințate lui Whitworth s-au dovedit grele, ci, mai ales, drumul pe care acesta a trebuit să-l facă din Austria până la curtea lui Petru. De la Viena la Smolensk, englezul a făcut patru luni, călătorind, după propria mărturisire, pe drumuri proaste și adăpostindu-se în „amărâte cătune“,

traversând teritoriile lituaniene devastate de confruntările războiului nordic (1700-1721). De la graniță, i-a mai luat apoi câteva săptămâni bune pentru a ajunge la Moscova, unde nu a găsit nici pe departe confortul și societatea înaltă pe care

Moscova oferea foarte puțin omului de lume al secolului XVIII, obișnuit cu agitata viață a Europei curților imperiale. Îndrăgostit de teatru, Petru cel Mare ordonase ridicarea unui în Piața Roșie, iar reprezentațiile începuseră din iarna anului 1702. Însă

spera orice ambasador să o întâlnească.

O teribilă plictiseală

Ghiftuirea era una dintre ocupațiile cele mai îndrăgite la curtea rusească. Dacă ar fi să cităm versurile bardului secolului lui Petru cel Mare și al Ecaterinei, G.R. Derjavin – devenise chiar o adevărată artă: „Jambon și ciorbă-n gălbenuș de ou, blinii, Brânzeturi albe și raci roșii, aranjate/ Stau iere negre, sau din cele aurii/ Și-o știucă-albastră: toate acestea-s minunate...“ (traducere Botna Iordan, în N. Pospelov, P. Șabliovschi, *Literatura rusă*, 1953, p. 121).

repertoriul și mai ales actorii – selecționați, spun cronicile, nu după talent, ci după porunca țarului – nu se ridicau deloc la înălțimea așteptărilor. Petru, nemulțumit și plictisit de eșecul încercării sale, închide foarte repede, în 1707, stabilimentul, ce se apropia vertiginos de ruină.

Englezul iubitor de gazete descoperea un spațiu total diferit. Introdus în Rusia pe la jumătatea secolului XVI, tiparul servise până atunci aproape exclusiv lumii bisericești. De-abia sub domnia luminată a lui Petru, tipografiile se reprofilează și pe scrieri laice, apărând, în 1703, și prima experiență

gazetărească *Vedomosti* (Buletinul), cu un număr redus de exemplare și informații mai ales despre victoriile armatei ruse, reproducând comunicate, dispoziții guvernamentale și, doar uneori, foarte pe scurt, prezentând știri din țară și din străinătate.

anului 1706, un asemenea mare foc a mistuit casele din vecinătatea locuinței ambasadorului englez și „mulțumesc lui Dumnezeu – scrie el – casa mea a rămas intactă, dar străzile vecine au ars din temelii”. Chiar dacă era doar la trei ani de la punerea primei pietre (29

O viață ternă, ca în nevelele de mai târziu ale lui Gogol, ce putea compara – grație călătoriilor întreprinse 100 de ani mai târziu, în 1829, în străinătate, – viața trepidantă a Europei cu liniștea de suburbie a Rusiei. La figurat ternă, dar și la propriu, dominată de frig și umezeală, „dușmanul nostru comun – dacă ar fi să-l cităm pe același Gogol –, gerul nostru blestemat”.

Și, de parcă nu era de ajuns, nici măcar arhitectural, capitala rusească nu se ridica la înălțimea așteptărilor occidentalului. Orașul era constituit în mare parte din case de lemn, inghesuite, cu străzi dezorganizate, adesea devastate de incendii. În vara

iunie 1703) a ridicării vestitului de mai târziu Sankt Petersburg de către arhitecți străini (italianul Domenico Trezzini sau francezul Le Blond), orașele rusești erau încă departe de standardele occidentale.

La țar se ajunge greu

Oraș al cerșetorilor și al hoților, Moscova apărea unui observator ce o vizita la câțiva ani de la plecarea lui Whitworth ca o capitală în care există atâtea „excese și pericole, încât, după apusul soarelui, devine o adevărată aventură să părăsești locuința fără o companie pe măsură”. Dar poate cel mai devastator

Andrei Matveev, cel încarcerat la închisoarea datornicilor din Londra, Newgate (în stânga)

flagel al Rusiei acelor timpuri era corupția. Mita atotstăpânitoare, bacșiful ce ușura considerabil buzunarele, de altfel nu prea pline, ale occidentalilor ce încercau să-și rezolve problemele.

Pentru mulți diplomați, găsirea resurselor financiare reprezenta, în această perioadă, o adevărată aventură. Mulți se plâng, din această cauză, de sărăcie și de puținătatea mijloacelor de a reprezenta cum trebuie statul care i-a investit cu puteri depline, dar cu fonduri excesiv de strâmtoare. „Buzunarul meu e gol” – se plânge Whitworth într-o scrisoare adresată superiorilor în august 1705. Moscova reprezenta un loc foarte scump pentru a trăi, iar englezul descoperise repede că aici nimic nu se putea obține fără a mitui generos pe diferiții reprezentanți ai birocrăției pe la care trebuia

Viața străzii în Moscova secolului XVII

să treci ca să poți avea rezultat mult râvnit.

Și mai ales cât trebuia să oferi slujbașilor de la Curte, ca să obții o întrevedere cu țarul. Totul aici se desfășura după alte reguli, iar diplomatul englez era nevoit să-l însoțească pe Petru în campania din toamna anului 1705, din plin război nordic, pentru a putea găsi mai ușor o ocazie de a se întâlni cu acesta. Și nici în aceste condiții, nu era sigur. „Pe scurt, după cum mărturisea el într-o altă scrisoare, nu știu nimic despre călătorie, despre direcția ei.“ Într-un final, îl cunoaște pe țar, chiar dacă – scrie el – nu a fost deloc o experiență prea plăcută. „Nu vă pot spune cât vin prost am băut, nici cât de mult am plătit pentru aceasta, dar trebuie să vă aduc la cunoștință că o singură vizită regală mi-a băut tot stocul pe care mi-l făcusem pentru întreaga campanie.“

Însă se putea declara mulțumit. Odată întors la Moscova, trece o bună bucată

de timp până să reușească să obțină o nouă audiență. În februarie 1707, Whitworth raportează că nu reușise să-l vadă pe țar de mai bine de un an.

Litigii mărunte, misiune complicată

La toate acestea se mai adăuga și problema comunicațiilor poștale dificile, mai ales din cauza distanțelor – în general, o scrisoare ajungând în trei sau patru săptămâni din Anglia în Rusia –, dar și de birocracia slujbașilor țarului, care erau mereu în așteptare de consistente atenții și daruri.

Devenea foarte greu, dacă nu aproape imposibil ca ambasadorul englez să-și ducă cu bine la îndeplinire sarcinile inițiale. Mai ales că, odată sosit la Moscova, Whitworth descoperă că, în problema comerțului cu tutun, a intervenit un aspect ce putea dezechilibra puternic balanța, defavorizând

Anglia și poziția cu așa de mare greutate câștigată. Ambasadorul aflate că doi foști angajați englezi ai contractantului original, Peter Marshall și Francis Peacock, nu numai că ridicaseră la Moscova depozite în care să adăpostească tutunul nevândut de companie, ci și construiseră aici o întreprindere în care aproape 200 de muncitori locali învățaseră să taie și să ruleze tutunul. Iar modelul lor începuse să fie preluat și de alți englezi, care descoperiseră rapid noua piață de muncă și de desfășurare. Pericolul ce pândeja devenea foarte mare, căci odată obișnuiți cu tehnicile, rușii puteau renunța oricând la comerțul cu britanicii, pentru a-și ridica propria lor linie de import și fabricație.

Astfel că Whitworth s-a trezit prins în mijlocul acestor mărunte, dar extrem de dificile probleme ale negustorilor și fabricanților de tutun, în ecuație intervenind și un grup de comercianți din Virginia, care atacau din ce în ce mai puternic activitatea celor doi englezi, Marshall și Peacock. Ambasadorul britanic nu a reușit decât să obțină mici victorii în ceea ce privește tutunul nevândut sau scăderea unor taxe pentru astfel de activități.

În debutul anului 1708, frustrarea nereușitei în tranzacțiile comerciale, combinată cu neplăcerea traiului în friguroasa Rusie aproape că l-au dat gata pe britanicul Whitworth. Ambasadorul este atât de disperat să se

reîntoarce acasă, încât începe chiar să-și caute un post în altă parte, mult mai primitoare, a Europei. După propria mărturisire, în Rusia nu făcuse altceva decât să-și „piardă cele mai frumoase zile” în negocieri fără sfârșit, nu avusese nici o ocazie să-și îmbunătățească poziția socială și pierduse chiar uzul și cunoștințele de la Curte și din lumea financiară. Într-un cuvânt, pentru el misiunea rusească nu însemnase decât un calvar. Și nu mai aștepta decât întoarcerea acasă.

La începuturile imunității diplomatice

Un eveniment îi va schimba radical planurile și-l va obliga să mai petreacă o bună bucată de timp la curtea lui Petru cel Mare. În seara de 21 iulie 1708, ambasadorul rus în Anglia, Andrei Matveev, a fost luat prizonier și încarcerat la închisoarea datornicilor, lume atât de plastic descrisă în romanele lui Charles Dickens, datorită datoriilor acumulate către 15 creditori. Incidentul a cauzat un scandal de proporții în Rusia. Gestul a fost considerat ca o ofensă adusă statului rus, țarului, reprezentat de persoana lui Matveev, trimisul său. În plin scandal, lumea britanică s-a văzut nevoită să legisfeze, pentru prima dată, imunitatea diplomaților în chestiuni de drept civil și penal.

Dar cu tot efortul, inclusiv din partea lui Whitworth,

partea rusă nu dorea să scape o asemenea ocazie pentru a-și impune dorințele în fața englezilor și pentru a-și câștiga mult râvnita poziție. Iar problema comerțului cu tutun a fost, din nou, cu mai mare greutate, repusă pe tapet. Trebuia, în noul context, să fie renegociate condițiile. Afacerea a durat aproape un an, timp în care diplomatul englez a încercat toate tacticile posibile: și-a cerut scuze și a asigurat partea rusă de luarea unor contra-măsuri favorabile imediate; a presat guvernul englez; a trecut chiar și la atac, declarând părții ruse că Matveev a fost cel care s-a comportat iresponsabil în toată afacerea; în sfârșit, a oferit chiar și mită pentru a putea face să fie trecut cu vederea nedoritul incident diplomatic.

Un act al Parlamentului a pus, într-un final, capăt disputelor, act prin care imunitatea diplomatică apăra, de acum, orice sol străin pe pământ britanic. Iar guvernul a hotărât chiar să trimită o „persoană de încredere” la curtea țarului, pentru a prezenta scuze oficiale în numele reginei Anna țarului Petru cel Mare. Dar, luându-se în calcul cheltuielile imense ce trebuia făcute, s-a luat înțeleaptă decizie de a-l însărcina tot pe Whitworth cu această misiune, ridicându-l la rangul de ambasador extraordinar al reginei (1709).

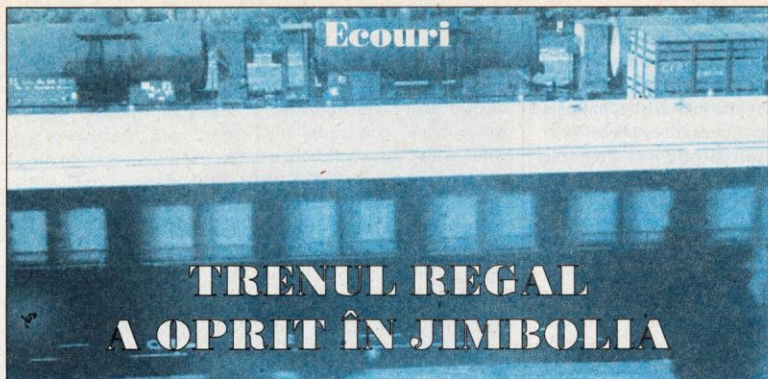
Momentul, cu prea serioasa lui încărcătură

oficială, a golit serios buzunarele diplomatului englez. În 1711, Trezoreria mai avea să-i achite suma de 3.839 de lire sterline, ce reprezenta tocmai acest gen de cheltuieli neașteptate și protocolare pe care Whitworth le acoperise din resursele proprii.

Încheierea „afacerii Matveev” a însemnat și sfârșitul soliei sale moscovite. Chiar dacă a fost nevoit să-și amâne plecarea, din cauza înghețului apelor, până în primăvara anului 1710, Whitworth a călătorit, pe drumul de întoarcere, peste trei luni de zile – întârzieri cauzate mai ales de opririle din Berlin și cele de pe tărâm olandez, dar și de ravagiile făcute în zona polonezo-lituaniană de război, foamete și diverse maladii. La mijlocul lunii iunie, el a reușit să ajungă în Olanda.

Era încărcat de onoruri: „am avut marea onoare de a săruta mâna reginei, la Kensington, în jurul orei opt seara”, și chiar „să o întâlnesc pe Majestatea Sa singură, în apartamentele sale particulare, care m-a primit foarte grațios și mi-a mulțumit pentru serviciul ce îi adusesem”.

Experiența rusească a primului ambasador britanic luate sfârșit. Țara lui Petru cel Mare începea să intre în marea familie a statelor europene, să se deschidă și să se racordeze, de acum, la valorile și la viața occidentală. ■

Prof. dr. PETRU DRĂGAN

Dintotdeauna mi-a plăcut istoria, sunt abonat la Magazin istoric de la început și am apreciat foarte mult articolele și studiile revistei. În prezent, sunt profesor consultant la Clinica de Urologie a Universității de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” Timișoara. Sunt născut în orașul de graniță Jimbolia în 1932, acesta fiind unul din motivele care m-au făcut să studiez și să adun materialele pentru prezentarea de față.

In legătură cu articolul domnului dr. Petre Țurlea publicat în revista dumneavoastră din februarie 2003, intitulat *Cum a părăsit Carol II România*, mi-aș permite să comentez și să aduc unele completări. Mai precis, referitor la evenimentele petrecute în după-amiaza zilei de 7 septembrie 1940 în gara Jimbolia. Domnul dr. Petre Țurlea scrie în articolul respectiv, la p.15: „Trenul și-a continuat mersul, trecând fără oprire și prin gara Jimbolia, pe teritoriul Iugoslaviei”.

Precizările mele se referă la faptul că, totuși, trenul regal a oprit pentru un moment în gara Jimbolia. În acel moment nu existau legionari în gară. Ei au sosit la câteva minute după plecarea trenului, fapt menționat și în relatarea Inspectoratului de Poliție Timiș, reprodusă în același articol.

Ce s-a întâmplat în realitate atunci. În gara Jimbolia, în acea zi de 7 septembrie, trenul în care se afla regele Carol II s-a oprit pentru un moment. Șeful gării, Radu

Dragomir, prezent pe peron, a făcut semn mecanicului trenului să-și continue drumul și a plecat. Acest fapt mi-a fost relatat de mama mea, femeie de serviciu, care în acel moment făcea curățenie în gară.

Mai există și mărturia lui Anghel Avram, originar din Luncoiu de Sus, lângă Brad, jud. Hunedoara, rudă prin alianță cu un coleg de-al meu de liceu, profesorul Cornel Chidioșan, de la Facultatea de Chimie a Universității Politehnice „Traian Vuia” din Timișoara. Atunci, Anghel Avram era grănicer în termen într-o unitate de pe granița româno-iugoslavă. El relatează: „În 7 septembrie 1940 eram mobilizat în gara Jimbolia. Trenul cu regele Carol II a oprit în gară. A coborât din tren generalul Popescu, care ne-a ordonat să urcăm în ultimul vagon. În gară nu erau legionari. Trenul a trecut cu regele în Iugoslavia și s-a oprit după graniță. Regele Carol II a coborât, ne-a strâns mâna, apoi am revenit pe jos la pichetul românesc”.

Ca o altă dovadă că trenul s-a oprit, există o fotografie (p. 82) făcută de dl. Grecu, ginerele șefului de gară, Radu Dragomir, în care se vede trenul regal cu acoperișul alb și o garnitură de vagoane petroliere pe o linie paralelă. Fotografia a fost luată de sus (gara are etaj), unde era locuința șefului de gară. Cu mijloacele tehnice de atunci nu se putea realiza o astfel de imagine, decât cu un tren oprit sau în mers foarte lent. Fotografia o am de la urmașii familiei șefului de gară.

Din gara Jimbolia până la granița iugoslavă nu sunt mai mult de 1,5-2 km, ceea ce a permis trenului regal să treacă în timp foarte scurt în Iugoslavia.

La câteva minute, a sosit o locomotivă (mama spunea un automotor) cu o mitralieră montată, care a început să tragă în direcția trenului, fără efect. Aproape în același timp au venit și legionari cu mașini și motociclete, de la Timișoara, căutându-l pe șeful de gară peste tot. La etaj, în locuința șefului de gară, legionarii au amenințat-o pe soția acestuia, umblând după Radu Dragomir, pe care vroiau să-l impuște, dar nu l-au găsit. Aceasta dovedește că între oprirea și trecerea trenului regal și apoi sosirea legionarilor s-a scurs suficient timp pentru ca el să dispară.

La câteva zile, familia a fost vizitată de un personaj – actualii urmași nu pot preciza cine era –, care le-a adus mulțumirile regelui Mihai pentru comportarea lui Radu Dragomir și care le-a transmis și faptul că regele Mihai îl va recompensa. Doamna Dragomir, soția șefului de gară, i-a replicat că soțul ei și-a făcut doar datoria.

Regele Mihai l-a decorat pe Radu Dragomir cu Ordinul „Coroana României” în grad de cavaler la 9 mai 1941. Interesant de observat este că Decretul e semnat și de generalul Ion Antonescu. Este neîndoiește că regele Mihai a căutat să recompenseze atitudinea șefului de gară Radu Dragomir.

Între luna septembrie 1940 și începutul lui aprilie 1941 (6 aprilie, când Germania a bombardat Belgradul), regatul iugoslav i-a

conferit lui Radu Dragomir Ordinul „Sf. Sava” cl. IV. Mama regelui Petru II al Iugoslaviei și soția regelui Alexandru II, ucis în 1934 la Marsilia, era Mărioara, sora regelui Carol II, care cred că l-a recompensat astfel pe Radu Dragomir pentru atitudinea sa. Familia Dragomir are în prezent doar decorația, nu și Decretul regal iugoslav.

Aș menționa că orice tren care merge dintr-un stat în altul este inspectat la graniță înainte de a trece. La Jimbolia aceasta se făcea în gară, distanța până la graniță fiind foarte mică. Prin atitudinea lui Radu Dragomir de a nu opri trenul pentru inspecția vamală, cum se făcea de obicei, s-a câștigat timpul necesar pentru ca regele Carol II să poată scăpa de legionari și să poată ajunge în Iugoslavia.

Sunt, cred, suficiente dovezi care sprijină afirmațiile de la începutul acestor însemnări. Mulțumesc urmașilor șefului de gară Radu Dragomir pentru sollicitudinea cu care mi-au pus la dispoziție materialele ilustrative, precum și domnului prof. Cornel Chidioșan. ■

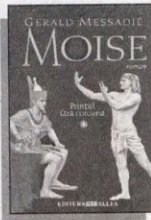

Editurile ALL vă recomandă

Ramses:
Fiul luminii, vol.1
Christian Jacq

Pret: 189 000 lei

Moise:
Prințul fără coroană, vol.1
Gerald Messadieu

Pret: 189 000 lei

10% reducere/titlu și taxe poștale gratuite
Comenzi - bd. Timișoara nr. 58, sector 6, cod 061317,
București sau C.P. 12 107, București; tel. 021/402 26 00;
fax 021/402 26 10; e-mail: comenzi@all.ro; www.all.ro

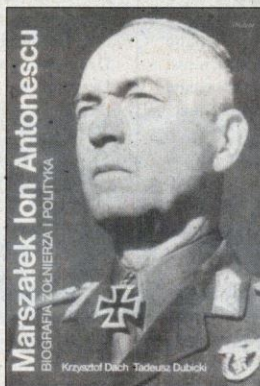
ANTONESCU ÎN POLONIA

De mai mulți ani, profesorul Tadeusz Dubicki încearcă să acopere prin scrierile sale paginile albe pentru cititorul polonez ale istoriei românilor și să facă mai bine cunoscute și înțelese relațiile româno-poloneze.

Cartea pe care a scris-o împreună cu Krzysztof Dach (*Marszałek Ion Antonescu. Biografia Żołnierza i polityka* – Măreșalul Ion Antonescu, biografia unui om politic și soldat) – apărută la Łódź, anul trecut, și având 247 pagini – se înscrie în acest efort. Ea prezintă, în 12 capitole, situația României în perioada celui de al doilea război mondial și cariera marelui, un personaj controversat.

Sunt înfățișate începuturile carierei militare, liceul militar din Craiova, școala de ofițeri din Iași, rolul jucat în înăbușirea răscoalei din 1907, ascensiunea din timpul primului război mondial, când și-a format reputația de bun ofițer de stat major – atât în planificarea bătăliei de la Mărășești, cât și a operațiunii Budapesta, din 1919.

Este descris apoi drumul urmat până când a ajuns conducător al României, apoi con-

fruntarea cu Garda de Fier, intrarea în război și participarea la campania din Est. Cum era și firesc, autorii au acordat o atenție aparte atitudinii lui Ion Antonescu față de rețeaua de informații poloneză care a activat în România în cadrul „Acțiunii continentale”, ce urmărea părăsirea Axei de către români.

Un capitol întreg este consacrat situației evreilor, deși autorii nu dau un răspuns definitiv. Ei remarcă doar că în România a supraviețuit celui de al doilea război mondial peste jumătate din această

populație, unul dintre cele mai ridicate procente din Europa. În prezentarea evenimentelor de după 23 august 1944 este subliniată demnitatea comportării lui Antonescu la procesul public.

Folosind un bogat material din arhivele românești, germane și poloneze, autorii s-au străduit să scrie o carte cât mai obiectivă, lucru ușurat și de faptul că au abordat subiectul dintr-o perspectivă exterioară României. ■

Andrzej DUBICKI

CARTE DE VIZITĂ

(6, 3, 4; 5)

STAMATE N. PĂUN

FELCER

Anagramând (amestecând) literele de pe această carte de vizită veți afla numele unui mare domnitor moldovean și locul unde este înmormântat.

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția careului IANCU DE HUNEDOARA:

VOICU – NAIST – ARMURA – MOTI – RS – NICOLAE – NOROC – BANAT – AVIV – NIS – GU – AGITAT – MUN – S – ATAC – CER – IT – AN – VIDIN – BRE – TURCI – A – IORGA – ETANS – UNGARIA – SEI

Soluția careului MARI BĂTĂLII DIN ISTORIA LUMII:

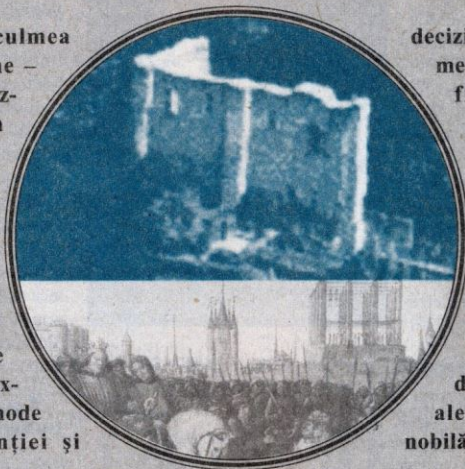
TRAFALGAR – M – ROVINE – MICI – ELALAMEIN – N – NIRI – AME – AD – TC – PA – ANCRE – IAD – GUISE – N – N – RO – RL – DZ – ODESSA – LAEL – US – ALMA – NA – SEDAN – NOPTI – ATAC – CANNAE

Soluția jocului din nr. 3/2004, p. 88:

Calea către integrare (Ca-le-a/-ca-t-re/-în-te-g-r-are)

ȘAMBELANUL PIERRE DE LA BROSE SUB ROATA NOROCULUI

Astăzi în culmea gloriei, mâine – în ghearele dez-nădejdiei. În Evul Mediu, insecuritatea existenței umane, pe fondul unei precarități a condițiilor de trai, căpăta explicațiile comode ale intervenției și

deciziei divine. Demersul istoricilor francezi, înfățișat de revista L'Histoire, scoate la iveală un caz în care au hotărât, pentru individ, nu numai Proviđența, ci, mai ales, casta, viața nobilă.

Castelul Langeais, posesiune a șambelanului, și zona Montfaucon, unde se executau pedepsele și unde și-a găsit sfârșitul și de La Brosse

La 30 iunie 1278, înconjurat de nobili pregătindu-și răzburarea, Pierre de La Brosse (1230-1278), cel mai apropiat sfetnic al regelui Filip III (1270-1285), acuzat de trădare, își găsea sfârșitul în ștreang, alături de hoți și criminali, obișnuții spânzurații de la Montfaucon. Complot de palat?! Ca să putem răspunde, trebuie să ne întoarcem la începutul domniei lui Filip:

În 1270, Franța în doliu își plângea regele. Plecat, pentru a doua oară, alături de trupele celei de-a opta cruciade

împotriva necredincioșilor (iulie-august 1270), Ludovic IX cel Sfânt (1226-1270) se stinge din viață în timpul asediului Tunisului. Succesorul său, Filip III, supranumit „cel Îndrăzneț” datorită bravurii manifestate pe câmpul de luptă, a fost imediat recunoscut de către baronii regatului.

La numai 25 de ani, strălucit cavaler, vădând la glorie, tânărul rege nu excela pe tărâmul politicului și al diplomației de curte. Nici măcar zeița frumuseții nu fusese mai dărnica cu el: avea

un nas lung pentru care, de altfel, va fi reținut de istorie. În plan familial era însă prolific. În urma primei căsătorii, din 1262, cu Isabella de Aragon, s-a ales cu nu mai puțin de trei fii: Ludovic, Filip și Charles, iar din al doilea mariaj, din 1274, cu Maria de Brabant, cu încă unul, purtând tot numele Ludovic, ca și primul copil.

Deloc cunosător al tainelor palatului, Filip III apleca din ce în ce mai des urechea la sfaturile unchiului său, Charles de Anjou, regele Siciliei, și ale

apropiaților acestuia, între care Pierre de La Brosse.

Durerile trupului și ale... coroanei

Carierea lui Pierre de La Brosse poate reprezenta un model de succes medieval. Provenea dintr-o familie de mici nobili, din regiunea Touraine, deși multe cronicile ale timpului îi atribuiau o origine umilă. În 1261, tatăl său era „sergent al regelui” (comandantul gărzii) la fortăreața Châtillon-sur-Indre, în 1261, iar Pierre valet „tămăduitor” al lui Ludovic IX.

Zelos și talentat, Pierre a urcat repede în dregătorii. În 1264, devenea sire de Nogent-l'Erembert, castelan al regelui, în 1266 șambelan, iar ceva mai târziu cavalier. Favorurile s-au răsfărat și asupra fratelui său, Guillaume.

Sfârșitul atât de tragic al binefăcătorului nu a însemnat și capătul ascensiunii lui de La Brosse, care a ajuns repede în anticamera noului stăpân, Filip III. Regina Isabella l-a desemnat executor testamentar, iar Filip – membru al unui eventual consiliu de regentă (octombrie 1270) și tot el l-a promovat în garda odraslelor regale, alături de Pierre d'Alençon, fratele suveranului.

Fostul șambelan a reușit să-și mărească și averea. Dispunea de pământuri, rente și bunuri în jurul localității Langeais, din regiunea Touraine (pe care o va și

Filip III l-a acuzat pe Alfons X (în imagine) că s-a amestecat în afacerile Navarrei

stăpâni, din 1272), la Nogent-le-Roi, și grație generozității regelui englez Henric III (1216-1272), avea câteva proprietăți peste mare.

În plus, cum de șambelan depindea intrarea în posesia veniturilor pe care regele le oferea baronilor săi, Pierre de La Brosse își vedea averea crescând și datorită numeroaselor „atenții” ale nobililor. Printre ei: arhiepiscopul Reims-ului, Robert de Artois, implicat în activități comerciale în târgul de la Arras, Guy de Flandra, de la care i-au revenit 100 de livre din comerțul zonei Lille, sau regele Siciliei, Charles, care în 1273 i-a încredințat posesiunea sa de la Langeais.

Însă poziția și averea ar fi fost insuficiente fără o căsnicie potrivită. Iar Pierre s-a dovedit și aici norocos. Astfel, din 1255 își legase destinul de Philippa de Saint-Venan, și ea

fiică de mic-nobil. În schimb, alianțele matrimoniale vizate pentru copiii lor depășeau cu mult rangurile deținute de părinți: una dintre fiice, Isabella, intra, din 1275, într-o familie cu vechi state în serviciul dinastiei Capetiene, iar Amicie, cea de-a doua, fusese promisă sirelui de Beaugency. Asemenea fetelor, și fiilor le era urzit un viitor strălucit. Și, de altfel, întreaga familie se bucura de favorurile regale: clanul avansa, în detrimentul altora. Nobiliimea tradițională a palatului nu mai putea răbda. Complotului nu-i mai trebuia decât o.... „cauză dreaptă”.

Capcanele comploturilor

Pentru Pierre de La Brosse anul 1274 ar putea reprezenta începutul căderii, chiar dacă în 1275 devenea „consilier” oficial al regelui. Roata norocului se întorcea, încet-încet.

Văduv de mai bine de trei ani, în 1274 Filip III își lega destinul de cultivata și fermecătoarea Maria de Brabant. Alături de noua regină, o întreagă suită de nobili, din regatul său, își făceau intrarea în palat. Geloasă pe sfaturile parvenitului, pe uneori prea strânsa prietenie dintre proaspătul consort și consilierul său (iar, într-o lume în care zvonurile circula libere, demolând și cele mai austere curți, păcatul

homosexualității nu părea unul imposibil), regina căuta încă maniera în care să acționeze. O dramă avea să-i vină în ajutor.

Moartea subită a moștenitorului tronului, Ludovic, în 1276, primul născut din căsătoria cu Isabella de Aragon, putea fi interpretată ca pedeapsă divină coborâtă asupra monarhului depravat. Zvonul devenea arma perfectă.

Pierre de La Brosse a înțeles momentul și a încercat să și-l tragă pe spuză lui. Cum, de cele mai multe ori, în spatele unui asemenea sfârșit tragic, Evul Mediu își imaginea o afacere cu otrăvă, iar mâna femeii părea cea mai în măsură să o pună în practică, consilierul regelui a început să-și țeară pânza... în care va pica singur.

Așadar, iată scenariul: prințesa străină, a doua soție, complotase pentru a-l scoate din scenă pe moștenitorul tronului, lăsând cale liberă propriei odrasle, pe cale de a se naște. Pierre și apropiații săi au început să răspândească zvonul pe culoarele palatului și pe străzile Parisului, el ajungând și la legatul papal. Verdictul a lovit fără milă: Maria de Brabant era o

criminală. Regele, indignat peste măsură, a ignorat posibilul amestec al protejatului său.

Mai mult chiar, la sfatul acestuia, a hotărât să se adreseze unei femei cunoscute pentru pioșenia sa, din dioceza orașului Liège, care pretinsese că avusese vizuni în legătură cu tragica moarte a moștenitorului tronului. Emisarii trimiși, toți apropiați ai lui de La Brosse, au încercat să o convingă, dar fără succes, să dea declarații împotriva „clicii” din jurul reginei, considerată vinovată de dramă. Ițele complotului păreau să iasă la iveală în noiembrie 1277, odată cu decizia episcopului local de a se implica în interogarea femeii.

Poziția lui Pierre devenea din ce în ce mai fragilă. Mai ales că nobilimea își strânsese rândurile în jurul reginei

calomniate. Ducele de Brabant, fratele Mariei, conții de Artois, de Gueldre, de Olanda, ducele de Burgogne, pe scurt, aproape toată nobilimea mai mult sau mai puțin a locului, mulți cu datorii impresionante la șambelanul regelui, se coalizase pentru a-l distruge. Nu mai exista decât un singur adevăr: cel mai puternic învinge...

Și atunci posibila implicare a lui de La Brosse în otrăvirea moștenitorului tronului avea nevoie de o dovadă concretă, distrugătoare. Așa a apărut soluția trădării, pe care Filip III nu mai era dispus să o suporte.

În propria-i plasă

În vara anului 1276, Filip III se decisese să pornească o campanie împotriva regelui Castiliei, Alfons X (1254-1284), acuzat de a se fi im-

plicat în treburile regatului Navarrei, al cărei tânără stăpână, Ioana, descendentă a conților de Champagne, reprezenta o alianță matrimonială râvnită de Franța (alianță care s-a și concretizat, în 1284, prin căsătoria cu Filip IV cel Frumos). O armată puternică, alcătuită de vasalii re-

Incoronarea lui Filip III, în 1271

gelui francez, lua calea Pirineilor, pentru a-l pedepsi pe cel care se ridicase împotriva voinței lui Filip III. Însă, stupoare! La fel de rapid cum hotărâse invazia armată, regele s-a decis să recurgă la negocierii cu monarhul castilian. Motiv perfect pentru lansarea zvonului trădării. S-a spus că un apropiat al lui Filip III l-ar fi făcut să creadă pe suveran că regele Castiliei ar vrea să negocieze, pentru a opri o expediție amenințătoare. Puțin mai târziu, un mesager care purta o cutie conținând documente pe care era aplicat sigiliul lui Pierre de La Brosse a murit în mănăstirea unde se opri să se odihnească. I s-a transmis regelui cutia, ce a fost deschisă în fața lui. Ea

conținea dovada complicității dintre șambelanul său și Alfons X, suveranul Castiliei.

Astăzi este aproape imposibil să se mai pronunțe cineva în legătură cu veridicitatea probelor astfel descoperite. Oricum, piesele se legaseră aproape perfect, de această dată, pentru distrugerea consilierului regal, care poate că râvnise prea mult într-o lume a rangurilor și a pozițiilor stricte.

Pedeapsa, extrem de aspră, s-a aplicat în grabă și într-o penumbră greu de explicat. În ianuarie 1278, Pierre de La Brosse a fost arestat la Vincennes, apoi închis la Janville, în regiunea Beauce, departe de Paris și de legăturile sale cu palatul și regele.

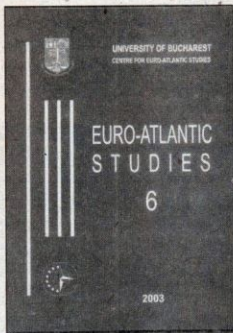
Câteva luni mai târziu, în iunie, fără a avea posibilitatea disculpării în cadrul unui proces, a fost condamnat la spânzurătoare. Pedeapsa a fost pusă în aplicare imediat.

Soarta lui lovea întreaga familie. Averei i-a fost confiscată, nu fără un inventar riguros (inventar păstrat până în zilele noastre și care a permis, de altfel, istoricilor francezi să traseze importanta ascensiune materială a fostului șambelan și chirurg regal). Amintirea exemplului avea să dăinuie, spectrul său bântuind încă ani buni mai târziu. La fel ca el au fost eliminați Enguerran de Marigny, la curtea regelui Ludovic X (1314-1316) și Oliver Le Daim, la cea a lui Ludovic XI (1461-1483). ■

EURO-ATLANTIC STUDIES

O revistă pornită pe al șaptelea număr apare la București, sub egida Universității și a Centrului de Studii Euro-Atlantice, și găzduiește idei, opțiuni și puncte de vedere subsumate vremurilor și transformărilor pe care le trăim. Se numește *Euro-Atlantic Studies*, conține texte în limbi de circulație internațională, se distribuie în marile centre științifice, academice, universitare (din România, Italia, Franța, Canada, Germania, S.U.A., Marea Britanie, Federația Rusă, Belgia, Ungaria etc.) și are, între autori, nume de prestigiu ale științelor istorice și politice din România și din străinătate, aduse în pagini de colaborarea științifică dintre Centrul de Studii Euro-Atlantice, care o editează, și instituții similare din alte țări.

Oficialități NATO și ale Consiliului Europei, miniștri și foști miniștri, cercetători pasionați de culisele războiului rece își dau întâlnire între copertele publicației (de aproximativ 160 de pagini), editată sub direcția prof.univ.dr. Constantin Bușe, de la Facultatea de Istorie a Universității București.

Centrul numără între membrii săi universitari, diplomați, cercetători de la Academia de Înalte Studii Militare și de la institutele Academiei Române, studenți, masteranzi și doctoranzi. El editează, în afara revistei, volume de istorie a războiului rece și de geopolitică post-război rece, organizează conferințe și dezbateri naționale și un masterat la Facultatea de Istorie.

De câțiva ani buni, cercetătorii dornici să cunoască analize privind intervenția armată în Cecenia, rolul Consiliului Europei în noua arhitectură europeană, Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est, impactul globalizării, instituțiile OSCE și NATO, politica de securitate europeană, a Uniunii Europene, dezintegrarea fostei Iugoslavii, cazul Republicii Macedonia sau ce crede Rusia despre extinderea NATO, rolul României ca factor activ al coaliției antiteroriste, importanța Mării Negre, criza nord-coreeană, războiul din Irak și securitatea lumii sau dilemele Națiunilor Unite au la dispoziție, pe harta revistelor de politică recentă și curentă, o publicație cu un profil distinct.

DIN NOU, DESPRE BASARABIA

INESSA BABAN, studenta de la Cluj a cărei primă scrisoare trimisă revistei ați putut-o citi în nr. 11/2003, revine. Reproducem scrisoarea, cu eliminarea unor mici pasaje.

Dragă redacție,

În fiecare primăvară mă încearcă o senzație bizară, generată de faptul că sunt pusă în situația de a traversa două maluri: malul Prutului, ca să mă întorc în Basarabia, și cel al Nistrului, ca să-mi vizitez rudele din autoproclamată Transnistrie. Aparent totul se încadrează în limita normalului, însă în momentul în care trebuie să mă identific prin prezentarea unui pașaport la punctul de frontieră, așteptând tradiționala ștampilă, simt un gust amar de umilintă, amestecată cu o furie oarbă.

Ciudat este faptul că întotdeauna *Noi* (mă amuză tragic paralelismul creat între pronumele personale *Noi*, „cei de peste Prut“, și *Voi*) ne-am considerat a fi mielul sacrificat de Paște, Victima; însă azi îndrăznesc să te întreb: ce-ai făcut, Moldovă, ca să meriți un alt destin? De ce nu te-ai retras în codrii Orheiului sau în cetatea Soroca în momentul în care Pericolul îți amenința existența? De ce nu ai luptat, asemenea românilor din Ardeal, care și-au apărut cu atâta disperare limba, credința și istoria secole de-a rândul, prin cutremure revoluționare și petiții până și lui Dumnezeu trimise, dacă ar fi fost posibil? Ei cum au putut să reziste în iobăgie și să continue să-și doinească dorurile în Apuseni? De ce, Moldovă?!

La Broșteni trebuie să taci și să asculți, să vezi și să nu clipești pentru a nu destrăma armonia unui sat ce se apropie de Satul-idee a lui Blaga, care „se scotocește pe sine însuși în centrul lumii și care trăiește în orizonturi cosmice, prelundu-se în mit“ (L. Blaga, *Elogiul satului românesc*).

Situat la 30 km de Râbnita – orașul de pe malul stâng al Nistrului în care figura de grănit a lui Lenin veghează cu privirea scrutătoare și șapca în mână ca transnistrenii să nu-i uite limba –, satul Broșteni rămâne locul de refugiu pentru oricine dornic de a scăpa de rutina cotidiană, fie că ești român, rus sau ucrainean, pentru că limba vorbită aici e un melanj absolut fenomenal de regionalisme, arhaisme, rusisme, ucrainisme. Inedit este faptul însă

că dincolo de *țucherci* (bomboane, în ucraineană), *harman* (grădină, regionalism), *chitorage* (piftie, regionalism), stratal lingvistic e preponderent român, încât ucrainenii sau rușii pot doar să-și recunoască câteva slove dispartate.

Oamenii de aici nu luptă pentru idealuri sau utopii, pentru că prea sunt obosiți de vremi. Resemnați cu ideea că fac parte dintr-o regiune transnistreană, docili și cuminți, ei se consideră totuși Moldoveni, nici Ruși, deși se găsesc sub administrația transnistreană, nici Ucraineni, deși se mărginesc cu Ucraina, ci susțin cu toată convingerea că sunt Moldoveni, nepăsându-le de cursul istoriei sau politiciii.

Convertită de filosofia scepticismului, întotdeauna am fost predispusă spre negare, deși îmi manifest certitudinea că acest fenomen de *nu pot să cred* ține de natura intrinsecă a fiecărui om. Totuși pe *Ei* îi cred necondiționat, atunci când, abia ajunși în sat, încep să circule zvonurile că au venit Românii. În acest moment uit de figura ostilă a grănicerului ce ne-a întâmpinat pe malul Nistrului, de tăcerea forțată și surdă ce ne-a copleșit de îndată ce am pătruns pe acest teritoriu, tăiat din trunchiul Moldovei, și mă bucur cu sinceritatea unui copil și „nebulina unui nebun“ că am identitate. Acești oameni nu știu să mintă: sunt prea evlavioși și cucernici, nu sunt interesați de politică sau istorie. Ei spun doar ceea ce consideră a fi o realitate.

Și atunci, de ce *Noi*, cei învățați și citiți, ne prefacem a fi orbi la ceea ce este atât de evident: aceeași istorie, aceeași limbă, aceleași tradiții, care conduc spre aceeași concluzie: suntem români și punctum!

În această primăvară îmi manifest dorința de a revedea bătrânul Nistru ce-și poartă amintirile nostalgice; curgerea îi este lină și pare că oftează greu, adânc și resemnăt cu propria-i soartă. În timp ce Prutul se agită în ape repezi reci și năvalnice, se luptă încă cu sine însuși? ■

Mențiune I.C.O.M.

Colaboratoarea noastră doamna Maria-Magdalena Ioniță, a primit mențiunea Comitetului Român al Comitetului Internațional al Muzeelor (I.C.O.M.). Distinția a fost acordată de această organizație nonguvernamentală pentru originalitatea concepției expoziției tematice *Acasă la străbunicii noștri*, prezentată și de *Magazin istoric*, nr. 2/2003.

Mențiunea a fost înmănată, într-o festivitate ce a avut loc la Muzeul Național de Istorie, de către dl. Virgil Nițulescu, vicepreședinte al Comitetului Român I.C.O.M.

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Pregătiri pentru campania de primăvară. Turneu internațional de șah în Republica Populară Română. Gospodăria Agricolă Colectivă „Tudor Vladimirescu”, din comuna Vidra, și-a achitat în întregime cotele de carne pentru anul 1954. Premiera filmului documentar în culori *Republica Populară Română*, scenariu Geo Bogza și regia Leonid Varlamov, de la Studioul Central de Filme Documentare din Moscova. Un grup de 35 muncitori, ingineri și tehnicieni de la Uzinele „Electromagnetica” solicită să plece la sate să ajute țăranii la muncile câmpului. Judecarea și condamnarea la moarte „a unui grup de criminali legionari, care în octombrie 1940, în perioada dictaturii legionare-antonesciene, au asasinat mișelește pe luptătoarea pentru cauza clasei muncitoare Ocskó Tereza” (Agerpres). Împlinirea a 25 ani de la moartea lui G.M. Vasilescu-Vasia, „conducătorul librăriei socialiste, unde pe lângă popularizarea operelor lui Marx și Engels începe să editeze și să popularizeze (pentru prima dată în România), lucrările

creatorului și conducătorului Partidului Comunist al Uniunii Sovietice – genialul Vladimir Ilici Lenin –, lucrări care lămurau muncitorimea din România asupra creării primului stat socialist din lume, Statul Sovietic” (*Viața Capitalei*, 18 martie).

Din angajamentele luate de colectivul Complexului C.F.R. „Grivița Roșie” în cinstea zilei de 1 Mai: economii în valoare de 50.000 lei (un ziar costa 0,20 lei); o locomotivă și un vagon salon în reparații capitale; depășirea planului de producție cu 10%; confecționarea a 50 dulapuri de haine; o nouă bucă-

tărie la cantină; extinderea suprafeței cultivate cu zarzavaturi a gospodăriei anexe de la 50 la 80 ha.

Îmbunătățirea supravegherii circulației pietonilor, tramvaielor și autoturismelor la intersecția Bulevardului „6 Martie” (acum Elisabeta) cu str. Brezoianu. „Satiră, cât mai multă satiră!”, la programul duminical „Radio-Magazin”.

În vitrinele magazinelor noi modele de tricouri scampolo, bluze de mătase și „articole de lingerie”, produse de Întreprinderea „Tricotajul roșu”. Fabrica de pielărie „N. Bălcescu” realizează 165 perechi de încălțăminte din economisirea a 3.260 centimetri de piele și 160 metri de pânză. Artista poporului Lucia Sturdza Bulandra conferențiază despre dramaturgul rus A.N. Ostrovski, la împlinirea a 131 ani de la nașterea acestuia, iar Toma Dumitriu, artist emerit, și Jules Cazaban, laureat al Premiului de Stat, interpretează un fragment din piesa sa, *Pădurea*.

La Londra, Angelica Rozeanu câștigă, pentru a cincea oară, titlul de campioană mondială la tenis de masă.

La Fabrica de medicamente nr. 1

La Centrul de Hematologie, un colectiv de cercetători, anunță *Scânțetea* din 11 aprilie, „a realizat un lichid de natură coloidală, înlocuitor de sânge, care servește pentru transfuzii. Acest lichid poate fi conservat la orice temperatură. La spitalele I.C. Frimu și Brâncovenesc se fac transfuzii cu acest lichid, care dau rezultate bune”.

„Organele de partid trebuie să acorde cea mai mare atenție întăririi în rândurile partidului a spiritului de vigilență împotriva oricăror unelții ale dușmanilor fățiși sau mascați ai partidului și ai regimului democrat-popular.” (Gheorghe Gheorghiu-

Dej, la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 19 aprilie 1954).

Cam astfel de lucruri puteau întâlni cititorii marilor cotidiane care apăreau în Bucureștii lunilor martie-aprilie de acum cinci decenii. În nici unul, nici cea mai mică referire însă la felul în care a decurs simulacrul de proces în care Lucrețiu Pătrășcanu a fost condamnat la moarte, fiind asasinat în noaptea de 16 spre 17 aprilie 1954.

Doar un laconic comunicat al Tribunalului Suprem al R.P.R., publicat în *Scântea* din 18 aprilie, anunța judecarea celor din „lotul Pătrășcanu”, învinuiți de spionaj în favoarea unor state dușmane, de trădare de țară și complicitate la crima de înaltă trădare. Pedepsele pronunțate au fost: L. Pătrășcanu și R. Kofler – condamnați la moarte; H. Zilber, Al. Ștefănescu, E. Calmanovici – muncă silnică pe viață; I. Moesony-Stârcea, H. Torosian – 15 ani muncă silnică; H. Brauner, Lena Constante – 12 ani muncă silnică; J. Berman – 10 ani muncă silnică; Victoria Sârbu – 8 ani muncă silnică. Sentința de condamnare la moarte a fost executată.

După cinci decenii de la executarea lui L. Pătrășcanu ce se mai poate spune? S-au scris articole și cărți și s-au publicat actele procesului în felurite volume. Revista noastră a prezentat pe larg, pentru prima dată, documentele înscenării judiciare care a dus la executarea fostului fruntaș comunist (*Magazin istoric*, nr. 7-12/1991, 1-3/1992).

M-am gândit să o abordez pentru rubrica noastră pe doamna Lena Constante, unica supraviețuitoare din lotul celor arestați și condamnați la ani grei de temniță. M-a primit, cu bunăvoință, surprinsă doar că de atunci trecuseră, atât de grabnic, cinci decenii.

În studioul de înregistrări al Institutului de folclor

– Când ați aflat de execuția lui Pătrășcanu?

– Să-ți spun ceva. În curând, în iunie, împlinesc 95 de ani. Cum se manifestă această vârstă? Uit foarte multe lucruri. Și stau singură, în apartamentul ăsta, în patul ăsta... Sigur, am stat și la pușcărie. Opt ani singură în celulă, apoi patru cu alte deținute. Dar nu se compară. Acum boala mă ținutește în pat. De patru ani n-am mai ieșit din casă.

Nu-mi mai amintesc cum am aflat de execuție. Probabil destul de repede, dacă nu chiar a doua zi. Dej s-a grăbit să-l lichideze. Era singurul lui rival, pericolos pentru că era iubit de populație.

– Cum era Pătrășcanu ca om?

– Foarte cumsecade. Prea idealist însă. Avea o teorie pe care am auzit-o adeseori de la el. Lucrând cu doamna Pătrășcanu, eram de multe ori împreună cu ei. Vroia să se aplice comunismul în țară, dar să mai treacă câțiva ani, ca populația să se obișnuiască. Să nu se sperie.

– Credea în comunism?

– Credea într-un comunism idealist, dacă o fi existând așa ceva. Nu există.

– Când a văzut ce se întâmplă a mai crezut?

– N-a prea văzut. El a fost ținut de-o parte. N-a fost închis la început, dar depărtat de viața publică, până a fost ridicat. Aparent era în cercul puterii. Dar nu avea putere.

– Cum vi-l mai amintiți?

– Era foarte cumsecade și simpatic. Așa l-am cunoscut și așa a dispărut. Arăta foarte bine. Cu succes la femei. Un om plăcut. Dar ce pot să mai spun? Nu l-am cunoscut prea bine. Nu el m-a vârat la pușcărie. Nici doamna Elena. Prietenul lui, Belu Zilber, ne-a băgat, pe mine și pe soțul meu. Zilber nu

Elena Pătrășcanu, Mihail Sebastian (mijloc) și Lucrețiu Pătrășcanu la Buzeni în 1945

era niciodată mulțumit de tot ce inventa în declarațiile lui și mai născocea câte ceva care să le placă anchetatorilor. Să-i placă lui Dej.

– Frecvențați familia Pătrășcanu?

– Cum să nu! Lucram din 1945 la Teatrul de păpuși cu doamna Elena zi de zi. Uneori și duminica. Mă invitau la Snagov, unde închiriaseră o vilă. Eu făceam păpușile, desenam decorurile. Îmi făcea miare plăcere să lucrez cu ea. La început fără bani, pe urmă nu mai știu ce lea fă mi s-a dat.

– Ce vi se reproșă la închisoare?

– Nu mi se reproșă ceva. Vroiau doar să mă convingă să recunosc că invențiile lui Zilber sunt adevărate. Și-au închipuit că eu și soțul meu, Harry Brauner, fiind intelectuali, artiști, mai naivi, pot mai ușor să ne sperie. Fiind mai apropiați de Pătrășcanu, credeau că vom recunoaște invențiile lui Zilber. Le trebuia confirmarea unor oameni care nu făceau parte din partid, ca să fie mai credibile acuzațiile. Ne găsiseră pe noi, doi proști.

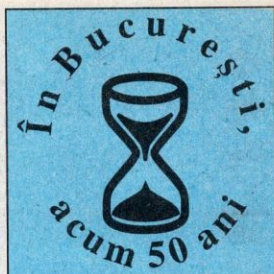
– Ce credeți că nu s-a spus despre Pătrășcanu?

– Știu eu? Că era un comunist idealist. Credea în comunism, dar nu în comunismul pe care-l făcea Gheorghiu-Dej.

Mi se părea un om foarte bun. Aveam, și eu și soțul meu, multă prietenie pentru el. Când a fost scos din guvern și pus pe liber, când încă nu era arestat, dar nu avea nici o autoritate, se ducea foarte des la Institutul de Folclor, unde soțul meu era director. Își puna și asculta acolo foarte multă muzică. Era singura lui distracție.

Nu prea era cu picioarele pe pământ...

Mai sus-amintita sedință plenară lărgită a C.C. al P.M.R. adoptă o hotărâre privind unele măsuri organizatorice în rândurile conducerii superioare de partid. „Secretariatul C.C. al P.M.R. va fi compus din patru membri care nu ocupă funcțiuni în guvern. Secretariatul C.C. se va ocupa de munca curentă operativă de partid, activitatea sa fiind îndrumată de Biroul Politic al C.C.”

Prin aceeași hotărâre, se desființează funcția de secretar general al C.C. al P.M.R. – deținută de Gh. Gheorghiu-Dej – și se înființează aceea de prim-secretar, fiind numit în acest post Gh. Apostol. Nicolae Ceaușescu, Mihai Dălea și Ianoș Fazekas sunt aleși secretari ai C.C. al P.M.R. N. Ceaușescu și Al. Drăghici intră în Biroul Politic. Plenara hotărăște convocarea celui de-al doilea Congres al P.M.R. la 30 octombrie 1954.

Tot la 19 aprilie 1954, prin decret al Prezidiului Marii

Adunări Naționale, Alexandru Moghioroș este numit vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar Gheorghe Apostol este eliberat din funcțiile de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Agriculturii și Silviculturii.

Culturale. Premieră la Teatrul de Stat de Operetă: *Culegătorii de stele*, de Florin Comișel, pe un libret de Paul Mihail Ionescu și Bogdan Căuș. În distribuție: Petre Valentin, Getta Mara, Bimbo Măreulescu, Cella Tănăsescu, Nae Roman, V. Chicideanu, Elena Zamora, C. Părău, Iordănescu Bruno, George Groner. Opereta, precizează un comunicat Agerpres din 4 martie, „zugrăvește munca entuziasă ce se desfășoară pe șantierul de construcție al unei termocentrale din țară”.

Joi 18 martie, apare primul număr al revistei *Gazeta literară*, organ săptămânal al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Semnează M. Sadoveanu (*Prezentare*), Geo Bogza, Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Frunză, Cicerone Theodorescu, Petru Dumitriu, Zaharia Stancu, Paul Georgescu, Mihai Gafița. În 1968, revista își va înceta existența, în locul ei

apărând *România literară*.

În sălile de așteptare ale unor mari gări din Timișoara, Arad, Brașov, Iași etc. sunt prezentate zilnic filme documentare sovietice pe teme privind dezvoltarea agriculturii și creșterea vitelor.

La Muzeul de Artă al R.P.R. se deschide la 20 martie o expoziție de grafică italiană. Sunt prezentate 119 lucrări semnate de 66 artiști din secolele XV-XVII (Rafael, Tizian, Veronese, Caravaggio ș.a.).

La împlinirea vârstei de 60 ani, acad. Camil Petrescu primește Ord-

Într-o sală de clasă la Școala de băieți nr. 55

nul „Muncii” clasa I, iar naistul Ștefan Luca Ordinul „Muncii” clasa a II-a. Se stinge din viață, la 16 aprilie, în vârstă de 89 ani, Alexandrina I.L. Caragiale, soția marelui dramaturg.

Ziarul *Viața Capitalei*, începând cu data de 27 martie, apare sub denumirea de *Steagul roșu*, organ al „Comitetelor regional și orașenesc

București ale P.M.R. și al Sfatului popular de regiune și orașului București”. Apare și o nouă publicație, *Informația Bucureștilui*, devenită, după 1989, *Libertatea*.

Scriitorul Gala Galaction, membru al Academiei R.P.R., este sărbătorit la împlinirea vârstei de 75 ani și a 58 ani de activitate literară și de profeție. Este decorat cu Ordinul „Muncii” clasa I. Este sărbătorit și la Institutul Teologic de Grad Universitar din București, în prezența unor profesori, studenți, consilieri patriarhali și arhiepiscopali, protoerei și preoți din Capitală.

În cuvântul său episcopul Teoctist Botoșăneanu, rectorul Institutului Teologic (patriarhul de azi al Bisericii Ortodoxe Române), arată că, pe lângă „literatul care a îmbogățit tezaurul literaturii noastre cu opere de valoare, modele de bogată și proaspătă limbă românească”, este sărbătorit și „preotul și teologul Bisericii noastre, apostolul păcii și dragostei dintre oameni, gânditorul adânc de cele dumnezeiești și talmăcitorul *Cuvântului vieții* [Biblia].

La Sfântul Altar și în scaunul duhovnicesc, la catedră sau la amvon, în demnitățile eparhiale ca și în cele universitare și oriunde, prezența și glasul său s-au făcut simțite și auzite. Pretutindeni desprinde sufletul preotului pătruns de misiunea lui sfântă, ființa gânditorului chinuit de descoperirea adevărului absolut, zelul și modestia apostolului și misionarului, plin însă de râvnă evanghelică, până la înflăcărare.”

Se face o intensă popularizare unei noi metode de însănmănțare a porumbului, importată din U.R.S.S.: „în cuiburi așezate în pătrat”. Aceasta, scrie *Scântea* din 11 martie, „înseamnă a pune sămânța pe rânduri drepte în cuiburi care au între ele

„Tovarășul președinte al G.A.C. și inspectorul într-o caricatură din Urzica

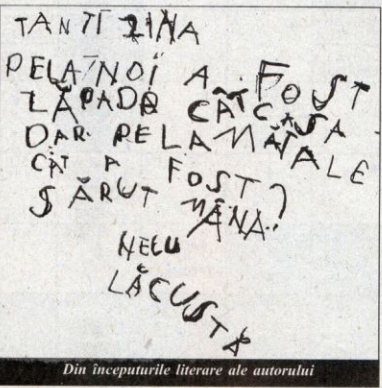
România liberă din 11 martie, „va fabrica 20.000 bucăți de semănători manuale până la data de 15 aprilie”. Același minister „va confecționa, în anul 1954, 10.000 prășitoare cu tracțiune animală”. Filmul sovietic în culori *Povestire despre pătratele verzi*, care rulează la cinematografele „Maxim Gorki”, „Miorița”, „Rahova”, „Grivița” și „M. Eminescu”, îi familiarizează pe bucureșteni cu această nouă metodă.

Voi încheia cronică acestor luni din urmă cu 50 de ani cu o mărturisire.

În martie-aprilie 1954, trăiam cu părinții mei, învățători, în satul Smeeni, din județul Buzău. Din grozăvia acelei ierni, țin minte bucuria și uimirea cu care am mers într-o zi cu tatăl meu pe o potecă pe nămeți, peste case. Atingeam cu mâna hornurile și mi se părea că satul devenise o așezare de pitici, ca în basme.

Apoi, când au început să se topească zăpezile, multe zile nu se putea circula decât cu carul cu boi. Locuiam la marginea satului și un vecin ducea copiii de pe uliță și pe tatăl meu (dimineața) și pe mama (după-amiaza) cu carul cu boi la școală. De atunci mi-a rămas în minte expresia „bou-getax”.

Și tot de atunci, sora mamei a păstrat o mărturie a primilor mei pași în lumea scrisului. Câteva rânduri pe care le-am scris prin martie 1954. Aveam 5 ani și jumătate. Învătasem să scriu, ascuns sub masa unde îmi aveam „colțul” meu, imitând literele pe care le vedeam în abecedarele și caietele aduse de părinți. Și stând alături de mama, nopțile, la cursurile de alfabetizare pe care le făcea în casa unei vecine mai înstărite. ■

Din începuturile literare ale autorului

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

Din ctitoriile lui Ștefan cel Mare și Sfânt

1487	↓	VAS PENTRU FLORI	↓	1494-1495	↓		↓	1495
1492		1495-1496		SLUT UNA ȘI BUNĂ!	↓			1466-1470
↓		↓		↓		MICĂ OPERA!	→	↓
						DIN ȘIRE- TLICURI!		
SUFLET DE OSTAȘ!	→		CORP CERESC	→			↓	
A PUNE CEVA LA CALE			BLUZE DE LA ȚARĂ	↓				
↓				SCLAV SPARTAN	→			
				INTRAREA ÎN SUCEAVA!				
PRĂPASTIE MARE	→			↓		STAU ÎN ȚIHNĂ!	→	
UN CUPLAJ... PE SCENĂ						1488		
↓			DIN CHIUVEȚĂ!	→		↓	UN STRIGĂT ÎN NOAPTE!	→
			PĂR LUNG DAT PE SPATE				IES DIN VĂNĂTORII!	
INDIVID	→		↓	SEMNUL ÎNMULȚIRII	→		↓	1493- 1494
FURNIZORI DE BLĂNURI				SĂPAT LA RĂDĂCINĂ!	↓			↓
STROP	↓						PRIVEȘTE CONSTRUC- ȚIILE DE LA MALUL MĂRII	
↓								
	VENIT CURAT	→				ÎN ORICE RAPORT!	→	
	PRĂPASTIE							
↓				UN NOR DEOSEBIT	→			
↓				CATEGORIC				
PASTĂ DE LIPIT GEAMURI		MORFEU AUTOHTON	→	↓		RETEZ LA CAPETE!	→	
ÎNTREBARE		SERVITĂ LA COMANDĂ				ULTIMUL CUVÂNT		
↓		↓		CREȘTE CU NOI ODATĂ	→	↓		
				ÎNALT CA BRADUL	↓			
	BUN PENTRU MUNCA	→				AMĂGIT... CU VORBA	→	
	POSTAV DIN AVRAMEȘȚII!					MARGINI DE HABITAT!		
↓								
				PAUZĂ ÎN EXPRIMARE	→			
↓								
1491-1492								
1497	→							

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

LA ÎNCEPUT

LAURENȚIU CRISTIAN PAVELESCU, elev în clasa a VII-a la Școala Generală nr. 165 din București, ne trimite o scrisoare din care redăm câteva pasaje:

Sunt pasionat de istorie. Am citit de mic foarte multe cărți, mai ales despre Antichitate, dar și reviste. Eu nu am colecția revistei *Magazin istoric* și tare m-aș bucura dacă puteți interveni pe lângă cititorul dumneavoastră, Ioan Băcilă, din Sibiu, care oferă colecția completă în numărul din luna august 2003. Vă rog aceasta, pentru că eu citesc foarte mult și sunt premiant în toți cei șase ani de școală (se poate verifica) și acum îmi alcătuiesc propria mea bibliotecă.

Dragă Laurențiu, cel mai bine ar fi să i te adresezi direct domnului respectiv, trimițându-i o scrisoare. Publicăm rugămintea ta și sperăm că un colecționar te va ajuta să-ți alcătuiești biblioteca.

PE NOINE INTERESEAZĂ ISTORIA

SANDU HANGANU, din Bistrița, elev la Liceul de Arte Plastice „Corneliu Baba”, pasionat de istorie, ne scrie:

Multă lume spune că disciplina Istorie este în decădere, dar eu refuz să cred acest lucru. Cei peste 350 de elevi concurenți la Olimpiada de istorie de la Alba Iulia (2003), plus miile care nu s-au calificat erau motivați pentru acest concurs, nicidecum nu au fost împinși de la spate de profesori sau părinți.

O altă chestiune care este considerată desuetă e patriotismul. Toți cei cu care am

discutat la Alba Iulia (și nu au fost puțini) sunt mândri că sunt români. Acest fel de tineri ar trebui întrebați despre patriotism.

Mă bucur că revista dumneavoastră nu promovează o istorie fără oameni, una de tipul celei scrise în secolele trecute. Aveți o mulțime de subiecte interesante și prezentarea grafică este bună. Din proprie experiență vă pot spune că un eveniment, un proces, un personaj, mai ușor se păstrează în memorie dacă textului îi este atașată o imagine. Textul nu este totul și văd că dumneavoastră înțelegeți acest lucru. Dovadă și *Albumul istoric* de la mijlocul revistei.

Permiteți-mi să vă fac și un reproș. De multe ori spațiul acordat articolelor este prea scurt, iar textul este împărțit pe trei coloane, ceea ce face destul de grea lectură. O altă sugestie este să publicați portrete în cuvinte și fotografii ale personalităților istorice (de exemplu: Cezar, Mihai Viteazul, Henric VIII, Napoleon, Ferdinand, Ion Antonescu etc.).

Mi s-ar părea deosebit de interesant, deoarece, de multe ori, istoria e schimbată de un singur om.

POȘTA BLITZ... CONCURSULUI

Pe lângă răspunsul la concurs, domnul VIOREL GRIGORE ne scrie:

În iunie, se împlinesc 64 ani de când, într-o singură zi din perfidul iunie 1940, am străbătut peste 40 km pe jos, de mână protectoare a mamei, căci aveam doar 5 ani și... veneau rușii.

Ne-am întors acasă în 1941, dar iarăși am plecat în martie 1944 și nu ne-am mai întors niciodată.

Sunt un cititor fidel al revistei dumneavoastră. Eu mă bucur de articolele scrise despre românii din jurul hotarelor actuale ale României, cu speranța că veți publica și un articol despre Ținutul Herța.

Domnul VALERIU AGAPI, din Pitești, ne trimite o scrisoare din care cităm:

Multe probleme de istorie mi-au fost clarificate de revista dumneavoastră. Nu cunoșteam aproape nimic despre istoria și civilizația Chinei, Japoniei, Coreei și țărilor din America de Sud. Ar fi interesant dacă ați publica și articole despre istoria și religiile din India.

Ne bucurăm că în paginile revistei noastre găsiți lucruri care vă interesează. Vă mulțumim pentru propunerile făcute și vom încerca în numerele viitoare să răspundem curiozității dumneavoastră.

Domnul EUGEN PANTELIMON, din Balș, județul Olt, ne propune:

Ar fi bine ca la *Blitz... concurs* să introduceți taloane de participare. Cine vrea să participe cu mai multe plicuri la concurs să cumpere mai multe reviste. *Magazin istoric* nu este o „agenție” a Poștei Române, aceasta fiind câștigătoarea reală.

După cum știți, a existat în urmă cu câțiva ani obiceiul de a pune un talon de participare în revistă. Dar mulți cititori ni s-au plâns că le vine greu să decupeze revista, așa că am renunțat.

CONTENTS (Romanian History) D. Stăniloae The Orthodoxy, our foundation of unity ● **S. Tănase**

Cristian Racovski, a radical socialist ● **Gh.Gh. Mărzescu** January 1918. The government from Iași (II) ● **R.R. Florescu** John Campbell – historian and diplomat ● **S. Omer** Historical dictionary: Hahols ● **E. Matei** 1940 – The German military mission arrives in Bucharest ● **C. Scafeș, H. Șerbănescu** The National Military Museum, at its 80th anniversary ● **G. Filitti** Letters from former days ● **L. Barbul** Memories about Great Romania (IV) ● **V. Rebengiuc** The history I lived (II) ● **M. Peneș** 90 years of Romanian Olympic spirit ● **C. Păunescu** Eugeniu Carada and his monument ● **A.A. Spănu** The history of the theatre in the police files ● **A. Grosu** The 5 millennia old artefacts found at Drăgănești-Olt ● **W. Lang** Memories about World War II (III) ● **L. Cosovanu** Romanian documents at Hoover Institution (XXX) ● **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D. Stăniloae L'orthodoxie, le fondement de l'unité ● **S. Tănase**

Cristian Racovski, le socialiste radical ● **Gh.Gh. Mărzescu** Janvier 1918. Le gouvernement de Iași (II) ● **R.R. Florescu** John Campbell – historien et diplomate ● **S. Omer** Dictionnaire historique: Les hahols, une minorité de Roumanie ● **E. Matei** 1940. La mission militaire allemande arrive à Bucarest ● **C. Scafeș, H. Șerbănescu** Le Musée Militaire National a 80 ans ● **G. Filitti** Lettres d'antan ● **L. Barbul** Souvenirs sur la Grande Roumanie (IV) ● **V. Rebengiuc** L'histoire vécue (II) ● **M. Peneș** Le mouvement olympique roumain a 90 ans ● **C. Păunescu** Eugeniu Carada et son monument ● **A.A. Spănu** L'histoire du théâtre dans les dossiers de la police ● **A. Grosu** Découvertes archéologiques il y a 5000 ans à Drăgănești-Olt ● **W. Lang** Souvenirs de la Deuxième Guerre Mondiale (III) ● **L. Cosovanu** Documents roumains à Hoover Institution (XXX) ● **I. Lăcustă** À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д. Стăнілоае Православие, как основа нашего единства

● **С. Тăнасе** Кристиан Раковски, радикальный социалист ● **Г.Г. Мăрзеску** Январь 1918. Правительство работает в Яссах (II) ● **Р.Р. Флореску** Джон Кэмпбелл, историк и дипломат ● **С. Омер** Исторический словарь: хохлы ● **Е. Матеи** 1940. Германская военная миссия прибывает в Бухарест ● **К. Скафеш, Х. Шербанеску** Военному Историческому Музею - 80 лет ● **Дж. Филиити** Былые письма ● **Л. Барбул** Воспоминания о Великой Румынии (IV) ● **В. Ребенджук** История мною пережитая (II) ● **М. Пенеш** Румынскому олимпийскому движению 90 лет ● **К. Пуинеску** Еуджену Карадэ и его памятник ● **А.А. Спăну** История театра в делах полиции ● **А. Гросу** Археологические находки 5.000 лет тому назад в Дрăгăнеști-Олте ● **В. Ланг** Воспоминания из второй мировой войны (III) ● **Л. Косовану** Румынские документы в Институте Губера (XXX) ● **И. Лăкустă** В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) D. Stăniloae Die Orthodoxie, Fundament der Einheit ● **S. Tănase**

Cristian Racovski, der radikale Sozialist ● **Gh.Gh. Mărzescu** Januar 1918. Die Regierung von Jassy (II) ● **R.R. Florescu** John Campbell – Historiker und Diplomat ● **S. Omer** Historisches Wörterbuch: Die Haholen ● **E. Matei** 1940. Die Deutsche Militärmission trifft in Bukarest ein ● **C. Scafeș, H. Șerbănescu** Das Nationale Militärmuseum mit 80 Jahren ● **G. Filitti** Briefe aus anderer Zeit ● **L. Barbul** Erinnerungen an Grossrumanien (IV) ● **V. Rebengiuc** Erlebte Geschichte (II) ● **M. Peneș** 90 Jahre rumänischen Olympismus ● **C. Păunescu** Eugeniu Carada und seines Monument ● **A.A. Spănu** Theatergeschichte in den Akten der Polizei ● **A. Grosu** 5 Jahrtausende - Archäologie bei Drăgănești-Olt ● **W. Lang** Erinnerungen aus dem Zweiten Weltkrieg (III) ● **L. Cosovanu** Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XXX) ● **I. Lăcustă** In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia romana) D. Stăniloae La ortodoxia, fundamento de la unidad ● **S. Tănase**

Cristian Racovski, el socialista radical ● **Gh.Gh. Mărzescu** Enero de 1918. La gobernación de Iași (II) ● **R.R. Florescu** John Campbell – historiador y diplomata ● **S. Omer** Diccionario histórico. La minoría haholi de Rumania ● **E. Matei** 1940. La misión militar alemana llega a Bucarest ● **C. Scafeș, H. Șerbănescu** El Museo Militar Nacional en su 80 aniversario ● **G. Filitti** Cartas de antaño ● **L. Barbul** Recuerdos de la Rumania Grande (IV) ● **V. Rebengiuc** Historia vivida (II) ● **M. Peneș** Hace 90 años que el Comité Olímpico Rumano es miembro del Comité Internacional Olímpico ● **C. Păunescu** Eugeniu Carada y su monumento ● **A.A. Spănu** La historia del teatro en los dossiers de la policía ● **A. Grosu** Descubrimientos de objetos arqueológicos desde hace cinco milenios en Drăgănești-Olt ● **W. Lang** Recuerdos del periodo de la Segunda Guerra Mundial (III) ● **L. Cosovanu** Documentos rumanos en Hoover Institution (XXX) ● **I. Lăcustă** En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

REPUBLIQUE FRANCAISE
MINISTRE DU COMMERCE DE L'INDUSTRIE DES POSTES ET TELEGRAPHES
EXPOSITION UNIVERSELLE DE 1900
Direction genl. de l'Exposition

CONCOURS
INTERNATIONAUX
D'ESCRIME

FLEURET
ÉPÉE
SABRE

19 500^{fr} de PRIX
18 000^{fr} de PRIX
8 000^{fr} de PRIX

CONCOURS
Internationaux
d'Esgrime

PARIS

1900

WEDNESDAY DAILY WEDNESDAY

OFFICIAL PROGRAM

WORLD'S FAIR

LOUISIANA PURCHASE
EXPOSITION
ST. LOUIS, U.S.A.

1904

THE GREAT
STADIUM
SHEPHERD'S BUSH LONDON

THE OLYMPIC GAMES 1908
PROGRAMME

6d

